

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

**SUÇUN MAĞDUR ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİ:
VİKTİMOLOJİ ÇERÇEVESİNDE YENİDEN MAĞDURİYETİN
TARTIŞILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Emre ÇITAK

Çorum - 2023

**SUÇUN MAĞDUR ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİ:
VİKTİMOLOJİ ÇERÇEVESİNDE YENİDEN MAĞDURİYETİN
TARTIŞILMASI**

Emre ÇITAK

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Adli Bilimler Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE**

Çorum-2023

KABUL ONAY SAYFASI

Emre Çıtak tarafından hazırlanan “**Suçun Mağdur Üzerindeki Psikolojik Etkileri: Viktimoloji Çerçevesinde Yeniden Mağduriyetin Tartışılması**” adlı tez çalışması 22/06/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE

.....

Doç. Dr. Seda ÖZ YILDIZ

.....

Doç. Dr. Veysel DİNLER

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Emre ÇITAK'ın Adli Bilimler Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü V.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Emre ÇITAK

**SUÇUN MAĞDUR ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİ:
VİKTİMOLOJİ ÇERÇEVESİNDE YENİDEN MAĞDURİYETİN TARTIŞILMASI**

Emre ÇITAK

ORCID: 0000-0002-8704-6495

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2023

ÖZET

Suç, toplum yaşamının son derece önemli ve şekillendirici yönlerinden biridir. Niteliği ne olursa olsun suçun bireylerin ve toplumun geneli üzerinde kalıcı etkiler bıraktığını ifade etmek gerekmektedir. Bu etkileri siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda gözlemlemek mümkündür. Suç bir taraftan bireylerin günlük yaşamlarını, fiziksel, zihinsel ve ruhsal bütünlüklerini, ekonomik refahlarını ve güvende olma duygularını zedeleyen bir tehdit iken, diğer taraftan toplumdaki düzenin bozulmasına, kurumsal yapının aksamasına ve gerekli dayanışmanın aşınmasına neden olan bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Suçun bireylerin ve toplumun üzerindeki fiziksel ve psikolojik baskısı; asayişten eğitime, sağlıktan hukuka, siyasi süreçlerden ekonomik faaliyetlere kadar pek çok alanı derinden sarsmaktadır. Bu nedenle suçun önlenmesi ve suçla mücadele, tarihin her döneminde toplumların önündeki en önemli meydan okumalardan biri olmuştur.

Bu çalışmada viktimoloji çerçevesinde yeniden mağduriyet üzerine bir analiz çizilmesi planlanmaktadır. Herhangi bir suç fiilinin mağduru olan bireylerin, devam eden süreçte aynı, benzer veya farklı bir mağduriyet daha tecrübe etmeleri yeniden mağduriyet tanımlamasının çerçevesini çizmektedir. Suçun oluşturduğu fiziksel, psikolojik ve ekonomik baskıya maruz kalan bireylerin koşullarının düzelmesine yönelik yeterli iyileştirme yapılmadığında mağduriyet etkisinin devam etmesi riski ortaya çıkarken, yeni bir mağduriyet için savunmasızlık durumu oluşabilmektedir. Bu nedenle mağdurun korunması, mağduriyetin tersine döndürülmesi ve mağdurlara gerekli desteğin verilmesi ceza adalet sisteminin gerekli bir yönünü ifade ederken, devlete de ciddi bir sorumluluk yüklemektedir.

Çalışmanın özel konusunu mağdurların suç nedeniyle yaşadığı psikolojik sorunlar ve bu sorunların yeniden mağduriyete yol açma riskinin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Suçun niteliğine ve mağduriyetin derecelerine bağlı olarak oluşan kalıcı şok hali, depresyon, anksiyete, tepkilerde aşırılık ve çaresizlik bunalımı gibi psikolojik sorunlar mağdurların hayatlarını ciddi bir biçimde etkilemektedir. Bu süreçte mağdurların; sosyal ilişkilerini devam ettirmede, günlük alışkanlıklarına yoğunlaşmada, maruz kaldıkları sorunun etkilerini atlatmada ve yeni bir tehdide yönelik yeterli mücadeleyi ortaya koymada başarısızlık yaşamaları oldukça olasıdır. Bu nedenle sağlanacak yeterli ve kaliteli psikolojik destek, mağdurların hem suç fiili öncesi durumlarına dönmelerinde hem de yeniden mağdur olma risklerinin azaltılmasında oldukça gereklidir.

Anahtar Kavramlar: Kriminoloji, Viktimoloji, Mağduriyet, Yeniden Mağduriyet, Suç Araştırmaları

Bilim Kodu: 20101

**PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF CRIME ON VICTIMS:
DISCUSSION OF REVICTIMIZATION IN THE FRAMEWORK OF VICTIMOLOGY**

Emre ÇITAK

ORCID: 0000-0002-8704-6495

HİTİT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science of Philosophy Thesis

June 2023

ABSTRACT

Crime is one of the most important and shaping features of social life. Regardless of its nature, it should be stated that the crime has permanent effects on individuals and society in general. It is possible to observe these effects in political, social, cultural and economic fields. While crime is a threat that damages individuals' daily lives, physical, mental and spiritual integrity, economic well-being and feelings of security, on the other hand, it stands out as a phenomenon that causes disruption of social order, failure in institutional structure and erosion of necessary solidarity. The physical and psychological pressure of crime on individuals and society deeply shakes many areas from public order to education, from health to law, from political processes to economic activities. For this reason, the prevention of crime and the fight against crime have been one of the most important challenges societies have been facing in every period of history.

In this study, it is planned to draw an analysis on revictimization within the framework of victimology. The fact that individuals who are victims of any criminal act experience the same, similar or different victimization in the ongoing process draws the framework of the definition of revictimization. While there may be a risk that the victimization effect will continue if sufficient improvement is not made to improve the conditions of individuals who are exposed to the physical, psychological and economic pressure caused by the crime, there may also be vulnerability for a new victimization. For this reason, while protecting the victim, reversing the victimization and providing the necessary support to the victims constitute a necessary aspect of the criminal justice system, it also imposes a serious responsibility on the state.

The special subject of the study is the discussion of the psychological problems experienced by the victims due to the crime and the risk of these problems causing revictimization. Psychological distresses such as permanent shock, depression, anxiety, hypersensitivity and helplessness, which occur depending on the nature of the crime and the degree of victimization, seriously affect the lives of the victims. In this process, it is quite possible for the victims to experience problems in maintaining their social relationships, concentrating on their daily habits, overcoming the effects of the problem they are exposed to and putting up an adequate fight against a new threat. For this reason, adequate and high quality psychological support is so necessary for the victims to return to their pre-crime situation and to reduce the risk of re-victimization.

Key Terms: Criminology, Victimology, Victimization, Revictimization, Crime Studies

Science Code: 20101

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazım sürecinin her aşamasında desteklerini esirgemeyen ve çalışmalarımı nihayete vardırman için cesaretlendiren aileme, arkadaşlarıma ve danışmanım Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE'ye teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bugüne kadar yaptıkları çalışmalarla kriminoloji ve viktimoloji alanlarına katkı sağlayan tüm araştırmacılara, yoluma ışık tuttıkları için minnettarım.

Emre ÇITAK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Suç ve Kriminoloji	6
1.1.1. Suç	6
1.1.2. Kriminoloji	12
1.2. Mağdur, Mağduriyet ve Viktimoloji	15
1.2.1. Mağdur ve mağduriyet.....	15
1.2.2. Viktimoloji.....	20
1.3. Suçun Mağdur Üzerindeki Etkileri.....	29
1.4. Mağdurun Desteklenmesi.....	34
1.5. Suçun Önlenmesi ve Suçla Mücadele	36

2. BÖLÜM

YENİDEN MAĞDURİYET VE YENİDEN MAĞDURİYETİN VİKTİMOLOJİ ÇERÇEVESİNDE ELE ALINMASI

2.1. Yeniden Mağduriyet.....	40
2.2. Suç Korkusu.....	49
2.3. Genel Tartışma	52

3. BÖLÜM

YENİDEN MAĞDURİYETİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER

3.1. Mevcut Görüşler.....	56
3.2. Öneriler	61
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	66
KAYNAKLAR	71

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1 Yeniden mağduriyeti etkileyen etmenler.....	46

GİRİŞ

Suç, toplum yaşamının son derece önemli ve şekillendirici yönlerinden biridir. Niteliği ne olursa olsun suçun bireylerin ve toplumun geneli üzerinde kalıcı etkiler bıraktığını ifade etmek gerekmektedir. Bu etkileri siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda gözlemlemek mümkündür. Suç bir taraftan bireylerin günlük yaşamlarını, fiziksel, zihinsel ve ruhsal bütünlüklerini, ekonomik refahlarını ve güvende olma duygularını zedeleyen bir tehdit iken, diğer taraftan toplumdaki düzenin bozulmasına, kurumsal yapının aksamasına, gerekli dayanışmanın aşınmasına neden olan bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Suçun bireyler ve toplum üzerindeki fiziksel ve psikolojik baskısı; asayıştan eğitime, sağlıktan hukuka, siyasi süreçlerden ekonomik faaliyetlere kadar pek çok alanı derinden sarsmaktadır. Bu nedenle suçun önlenmesi ve suçla mücadele, tarihin her döneminde toplumların önündeki en önemli meydan okumalardan biri olmuştur. Bu meydan okumaya karşı koyamayan toplumlar için suçun yarattığı sorunlar, ciddi güvenlik açıkları teşkil etmiştir.

Mücadelede ve önleme faaliyetlerinde yetersiz kalındığında suçun özendirici ve bulaşıcı yönü ortaya çıkabilmekte, toplumsal huzur derinden sarsılmakta, suçların sayısı ve türleri artmakta, mağduriyet oranları yükselmekte ve devletin en önemli işlevlerinden biri olan güvenlik sağlama sorumluluğu yerine getirilememektedir. Böylece suçla mücadele ve suçlunun cezalandırılması; devletin varlığının, toplumsal istikrarın ve birey güvenliğinin sağlanmasında oldukça hayati olmuştur. Bu nedenle siyasi otoriterler suçu öncelikli bir konu olarak ele alarak mücadele yöntemleri, oluşturuca nedenleri, trendleri, gerçek ve olası sonuçları gibi unsurlar kapsamında politikalar geliştirmişler ve bu politikalar kapsamında uygulamalar hayata geçirmişlerdir. Bunun en somut halini ceza-adalet sistemlerinde gözlemlemek mümkündür. Ceza-adalet sistemleri; suçun ortaya çıkarılması, failerin belirlenmesi, var olan şüphelerin giderilmesi, suç fiiliyle ilgili yasal hükmün belirlenmesi ve bu doğrultudaki yaptırımların uygulanması süreçlerini ve ilgili yaklaşımları içeren resmi düzen olarak tanımlanabilmektedir. Bu sistem içinde; suç kapsamına giren ve girmeyen fiillerin, suç-suçlu bağlantısının, suçun oluşturduğu mağduriyetin ve zararın, suç fiili-ceza ilişkisinin ve cezanın uygulanmasıyla ilgili prosedürlerin olduğunu belirtmek gerekmektedir. Böylece ceza-adalet sistemi toplum düzenin ve huzurunun sağlanması için suçun, suçlunun, cezanın ve cezai uygulamaların genel çerçevesini çizmektedir. Söz konusu çerçeve suçu normal veya sıradan bir fiil olmaktan öte, hukuksal sınırları içinde ciddiyetle ele alınması gereken toplumsal bir tehdit halinde sunmaktadır.

Ceza-adalet sisteminin temel işlevi uzun zaman boyunca, suçun aydınlatılması ve suçlunun cezalandırılması kapsamında yapılan soruşturma ve kovuşturma faaliyetleri üzerinden tanımlanmıştır. Bu kapsamda şüpheli/fail ve devlet, ceza-adalet sisteminin öne çıkan sùjeleri olarak gör÷lmüş ve mağdur her ne kadar süreçte atıf yapılsa da eşit değerde ön plana çıkamamıştır. Bu durumun ana sebebi suçun, kötü niyetli kişinin giriştiğı bir eylem olarak tanımlanması olmuştur. Bu durumda mağdur da aktif roldeki suçlunun fiilinden bir şekilde

etkilenen pasif konumdaki kişi olarak sınırlandırılmıştır. Yargılama sũreçlerinde dahi mağdur çoğunlukla, şahit olarak gũrũřlerine başvurulan kişi olmuştur. Bũylesi bir anlayış ve sınırlandırma mağdurun aleyhine sonuçlanmış ve mağduriyetin oluşturduğu baskının ve mağdur haklarının gũndeme gelmesini engellemiştir. Fakat uezellikle 20. yũzyılın ikinci yarısıyla birlikte suç araştırmalarında mağdurun, mağdurun suçtaki rolũnũn, mağdur haklarının ve mağduriyet etkilerinin giderek daha çok ele alınmaya başlanması kriminoloji içinde “mağdur bilimi” veya “kurban bilimi” olarak Tũrkçeye çevrilen viktimoloji çalışmalarının doğumu anlamına gelmiştir. Bu doğrultuda, suç araştırmalarının doğal olarak temel unsurlardan biri olması gereken mağdur, bũylece suç-ceza-adalet sũreçlerinin içinde daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Mağdurun; kişisel uezellikleri, fiilin gerçekteşmesindeki rolũ, suç nedeniyle yaşadığu sorunlar, ihtiyaçları ve hakları kamuoyunun dikkatine daha çok sunulmuştur. Ceza-adalet sistemlerindeki dũnũřũmde veya başka bir deyişle modern ceza-adalet sistemi anlayışının gelişmesinde, mağdurun ayrı bir çalışma alanı haline gelmesinin etkisinin yadsınamaz olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Mağduriyet, suçun beraberinde getirdiğu istenmeyen bir durumdur. Hukuksal ihlal oluşturan fiilin yarattığu olumsuz etkiye maruz kalan kişiye mağdur denilmektedir. Ȗnemle belirtmek gerekir ki bir suçtan zarar gũren herkes mağdur olarak tanımlanamaz. Ȗrneđin; siber dolandırıcılığa uğrayan bir iş insanı mağdurken, onun iş yerinde çalışan ve Ȗdeme bekleyen personeli suçun mağdurları değil, zarar gũrenleridir. Bu noktadan hareketle mağdurların suçtan dolayı doğrudan hak ihlaline uğrayan veya belirli kayıplar yaşayan kişiler olduklarını ifade etmek gerekmektedir. Suç araştırmalarında fiil ve suçlunun yanında uezũncũ Ȗgeyi oluşturan mağduru anlamlandırmak çok yũnlũ bir analizi gerektirmektedir. Suçun niteliğine ve derecesine bağlı olarak mağdur; fiziksel, zihinsel, duygusal veya ekonomik yũnlerden zarar gũrebilmektedir. Bu zararlar kimi zaman hafif ve kısa sũreli olurken, kimi zaman da şiddetli biçimde ve hayat boyu sũren etkide gerçekteşebilmektedir. Mağdur tamamen tesadũfi şekilde suça maruz kalabileceğu gibi, kendi tutumlarının getirisi olan bir durum nedeniyle de sorun yaşayabilmektedir. Bũylece mağduru anlamak ve mağduriyeti tanımlamak Ȗzel bir çaba gerektiren araştırma alanı ve konusu olmuştur. Bu noktada viktimoloji; mağdur profili, mağduriyetin çeşitleri, mağdurun suç ve suçlu ile ilişkisi, mağdur hakları ve suçun mağdur uezindeki etkileri gibi konuları ele alarak mağdurun ceza-adalet sistemi içinde daha çok yer almasına katkı sağlamaktadır. Bũylece mağduriyet koşullarının ortadan kaldırılmasına, suçun oluşturduğu etkilerinin azaltılmasına, mağdurlara hukuki sũreçlerde destek verilmesine ve gerekliyse tecrũbe edilen travma için psikolojik yardımda bulunulmasına yũnelik faaliyetlere altyapı oluşturulması kolaylaşmaktadır. Viktimoloji araştırmalarıyla, başka mağduriyetlerin oluşmasının ve mağdurların da yeniden mağdur olmasının Ȗnũne geçilmesine yũnelik Ȗnlemler alınmasına katkı sunulmaktadır. Suçun aydınlatılması, suç tũrlerinin incelenmesi, suçlu davranışının ve profilinin analiz edilmesi, suçun toplum uezinde oluşturduğu baskının araştırılması, suçla mũcadelenin yũnũnũn çizilmesi, suçlu haklarının ve ceza sistemlerinin tartışılması gibi konuları gũndemine alan kriminoloji içinde mağdur için çizildiğu Ȗzel yũn

viktimolojiyi önce dikkat çekici bir çalışma alanı haline getirmiş, sonra da bağımsız bir disipline dönüştürmüştür.

Bu çalışmada viktimoloji çerçevesinde yeniden mağduriyet üzerine bir analiz çizilmesi planlanmaktadır. Herhangi bir suç fiilinin mağduru olan bireylerin, devam eden süreçte aynı, benzer veya farklı bir mağduriyet daha tecrübe etmeleri yeniden mağduriyet tanımlamasını oluşturmaktadır. Suçun oluşturduğu fiziksel, psikolojik ve ekonomik baskıya maruz kalan bireylerin koşullarının düzelmesine yönelik yeterli iyileştirme yapılmadığında mağduriyetin etkilerinin devam etme riski ortaya çıkabilirken, yeni bir mağduriyet için savunmasızlık durumu oluşabilmektedir. Bu nedenle mağdurun korunması, mağduriyetin tersine döndürülmesi ve mağdurlara gerekli desteğin verilmesi ceza-adalet sisteminin doğal bir yönünü ifade etmekte ve devlete de bu kapsamda ciddi bir sorumluluk yüklemektedir. Yeniden mağduriyet mağdurla ilgili diğer konulara nispeten viktimolojinin yeni bir başlığıyken, kişinin belirli bir zaman dilimi içinde birden fazla mağduriyet yaşaması giderek daha fazla kişinin dikkatini çeken bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Çalışmanın özel konusunu ise mağdurların suç nedeniyle yaşadığı psikolojik sorunlar ve bu sorunların yeniden mağduriyete yol açma riskinin tartışılması oluşturmaktadır. Suçun niteliğine ve mağduriyetin derecelerine bağlı olarak ortaya çıkabilecek kalıcı şok, depresyon, anksiyete, tepkilerde aşırılık ve çaresizlik çıkmazı gibi psikolojik sorunlar mağdurların hayatlarını ciddi biçimde etkilemektedir. Bu etkiler kısa, orta ve uzun vadeli olabilmekte ve mağdurun mağduriyet öncesine göre yaşam kalitesini düşürebilmektedir. Bu süreçte mağdurların; sosyal ilişkilerini devam ettirmede, günlük alışkanlıklarına yoğunlaşmada, maruz kaldıkları sorunun etkilerini atlatmada ve yeni bir tehdide karşı yeterli mücadele ortaya koymada sorunlarla yüzleşmeleri oldukça muhtemeldir. Bu nedenle sağlanacak yeterli ve kaliteli psikolojik destek, mağdurların hem suç fiili öncesi durumlarına dönmelerinde hem de yeniden mağdur olma risklerinin azaltılmasında çok gereklidir.

Bu tezde; viktimoloji çalışmalarının mağdurları ceza-adalet sistemi içinde ne kadar tartışılır hale getirdiğini ve bu doğrultuda mağdur durumunda olan kişilere yönelik suç araştırmaları içinde nasıl bir anlayış geliştiğini incelemek temel yaklaşımları oluşturacaktır. Suça maruz kalmanın bireylerin psikolojik durumlarında çeşitli sarsıntılar yaratabileceği ve bunun yeniden mağduriyete yol açabileceği birincil varsayım olarak öne çıkmaktadır. Bu varsayımla ilişkili olarak mağdurlara sağlanacak yardımın ve desteğin yeniden mağduriyetin önlenmesinde oldukça önemli bir yaklaşım olduğu ileri sürülmektedir. Söz konusu yardım ve desteğin psikolojik, fiziksel, ekonomi ve toplumsal olmak üzere çok boyutlu gerçekleştirilmesi ve hem mağdurun çevresindekilerin hem de profesyonellerin içinde yer alacağı şekilde çok yönlü olması gerekmektedir. Aksi takdirde tecrübe ettikleri ve karşı koymada zorlandıkları sorunların mağdurları yeni bir mağduriyete daha açık hale getireceğini ele almak gerekmektedir. Bu noktada mağdurların yaşadıkları psikolojik sorunlar ve bu sorunların oluşturduğu kısa veya uzun süreli sarsıntının yeniden mağduriyet riskini oldukça artıracığı, bu bağlamdaki psikolojik destek programlarının ise etkili bir mücadele yöntemi olacağı tezin

sunduğu tartışmalardandır. İlk mağduriyetin oluşmasında etkili olan etmenlerin ve mağdurun suçtaki rolünün, yeniden mağduriyetteki etkilerinin değerlendirilmesi tezin diğer bir araştırma güdüsünü oluşturmaktadır. Ayrıca diğerlerinin yaşadığı mağduriyetin genele yayılma ihtimalinin oluşturduğu suç korkusunun, toplum üyelerinde dereceleri değişen şekilde yol açtığı rahatsızlık ve güvensizlik hissi tez boyunca özellikle vurgu yapılacak konulardandır.

Çalışmanın birinci bölümünde suç, kriminoloji, viktimoloji ve mağduriyet üzerine genel bir kavramsal çerçeve çizilmesi planlanmaktadır. Böylece izleyen sayfalarda yapılacak ilgili tartışma için temel bilgiler okuyucuya sunulacaktır. Ayrıca bu bölümde suçun mağdur üzerindeki etkileri ayrıntılı şekilde ele alınacaktır. Suçun önlenmesi ve suçla mücadele alt başlığının ise sonuçta yapılacak yeniden mağduriyetin önlenmesi değerlendirmesi için faydalı olacağı düşünülmektedir. Bölümde mağdurun desteklenmesinin yolları ve önemi de incelenecektir. İkinci bölümde ise yeniden mağduriyet olgusunun derinlemesine irdelenmesi ve viktimoloji çerçevesinde yeniden mağduriyetin tartışılması genel hatları oluşturacaktır. Burada mağduriyetin tekrarlanmasında veya yeni mağduriyete maruz kalınmasında etkili olan faktörler ele alınacak ve özellikle suçun neden olduğu psikolojik etkinin rolü bu doğrultuda analiz edilecektir. Ayrıca bölümde, alanda giderek daha çok tartışılan bir konu haline gelen suç korkusu, hem toplumsal hem bireysel dinamikleriyle konu edinecektir. Suç korkusuna yer verilmesinin amacı, suça maruz kalmış veya kalmamış bireylerin hissettikleri ilgili kaygının herhangi bir mağduriyetin ortaya çıkmasındaki rolünün ihtimal dâhilinde değerlendirilmesidir. Yeniden mağduriyetin önlenmesinde literatürde var olan tartışmalar ve uygulama örnekleri üçüncü bölümde yer alacaktır. Mevcut önerilerin hukuksal, psikolojik, ekonomik, toplumsal ve sağlık sistemiyle ilgili yönleri öne çıkarılacaktır. Ayrıca burada yeniden mağduriyetin önlenmesine yönelik kapsamlı bir değerlendirme ve öneri listesi sunulacaktır. Bu önerilerle birlikte, “Mağdur, yeniden nasıl mağdur olmaz/edilmez?” sorusuna cevap aranacaktır. Çalışma viktimolojideki yeni tartışmaların da ışığında, suçun mağdur üzerinde oluşturduğu psikolojik baskının; sebep olduğu durumlar, söz konusu baskının mağdurun tekrar mağdur olmasındaki, mağdurun yeni bir suçu “çağırmasındaki” ve hatta mağdurun başkalarını mağdur eden bir suçlu haline gelmesindeki rolü üzerinden bir değerlendirme ile nihayete erecektir.

Temelde çalışma ile Türkiye’de kriminoloji içinde yeterince yer bulamamış olan viktimoloji araştırmalarına mütevazı bir katkı sunması arzu edilmektedir. Viktimoloji üzerine uluslararası literatürde on yıllara yayılmış çalışmalar olmasına rağmen Türkiye’deki kitap, makale, araştırma, rapor ve tezlerin sınırlı sayıda kaldığı görülmektedir. Bu nedenle viktimolojinin daha çok atıf yapılan bir alan haline gelmesine katkı sağlamak bu tezin nihai amacıdır. Mağduriyetin ve yeniden mağduriyetin farklı yönleriyle tartışılması çalışmanın alandaki öneminin çerçevesini çizicekken, mağdurların tecrübe ettiği psikolojik sorunların yeniden mağduriyetteki rolü tezin kapsamını ve konu sınırlılığını oluşturacaktır. Mağdurlar için

uygulanması gereken psikolojik destek uygulamalarıyla ilgili öneriler ise çalışmanın özgün değerini tesis edecektir.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Suç ve Kriminoloji

1.1.1. Suç

Toplum yaşamı, bir düzen sistemidir. Rastgele toplanan kalabalıklardan ve topluluklardan farklı olarak toplum, ortak kurumlar ve paylaşımlar çerçevesinde oluşan sistematik bir birlikteliktir. Bu birliktelik içinde dayanışma, yardımlaşma ve ortak gelecek inşası oldukça önemliyken, hukuksal bir sistem temel yapı taşı oluşturur. Böylece toplum yaşamını kusursuz işlemesi gereken ve resmi kurallara dayanan bir düzen olarak ifade etmek mümkündür (Zencirkıran, 2021; Giddens ve Sutton, 2021). Bu düzenin devamı, toplumsal refahın, huzurun ve güvenliğin sağlanması için hayati önemdedir (Wallace ve Wolf, 2020, ss. 22-24). Suç ise toplumdaki söz konusu düzeni ve güvenliğini birinci elden etkileyen bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle suç; bireyler, toplum ve toplumu bir arada tutan kurumlar üzerinde doğrudan bozucu etkisi olan bir sorun olarak kendini göstermektedir. Toplumsal yaşamın devamı ve kalitesi ancak ortak yaşamın üzerinde yükseldiği değerlerin, normların ve kuralların tüm üyeler tarafından benimsenmeleri ve uyulmaları ile mümkündür. Suç ise sapma davranışı gösteren bireylerin düzenin bütününe ve ilkelerine yönelik meydan okumaları olarak değerlendirilebilmektedir. Önlenemeyen veya mücadele edilemeyen her suç toplumsal normları ve kuralları sarsan ve uyumlu vatandaşları risk altına atan bir tehdit oluşturmaktadır. Diğer her türlü soruna yaptığı gibi insanlık da bilimsel ve akademik araştırmalarla suçun çözümü için yaklaşımlar geliştirmeye çalışmaktadır.

İnsanın sosyal bir varlık olması, toplumsal yaşamı zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluğun esası, işbirliği gerektiren işlerin başarılı şekilde gerçekleştirilmesi ve ortak mücadele gerektiren sorunların birlikte bertaraf edilmesi anlayışına dayanmaktadır. Suç ise oluşan toplumsal düzen içinde pek çok açıdan bozucu bir etki yaratmakta, toplumu bir araya getiren maddi ve manevi unsurlar üzerinde derin bir yıkım oluşturmakta ve insanları bir arada tutan değerleri tartışılır hale getirmektedir. Suçun doğrudan ve dolaylı şekilde toplum üzerinde oluşturduğu baskı, basit bir asayiş konusu olmadan öte toplum olma mantelitesini ve iradesini de olumsuz şekilde etkilemektedir. Timur Demirbaş suçun işlenmesinin verdiği zarar ve suçla mücadelenin oluşturduğu maliyet gibi maddi yükün yanı sıra, toplum üzerinde oluşan güvensizlik ve korku hali gibi manevi yıpranmanın bu konuda altı çizilmesi gereken noktalar olduğunu ifade etmektedir (2019, s. 57). Ichiro Kawachi vd. suçun toplumun bir aynası olarak görülebileceğini ve toplumdaki ilişkilerin seyri için hassas bir gösterge olduğunu ileri sürerlerken, toplum sağlığının seviyesinin değerlendirilmesinde de önemini vurgulamaktadırlar (1999, ss. 726-729). Bu bağlamda suçun toplumsal özelliğinin çok boyutlu olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Diğer taraftan ise toplumdaki hukuki, kültürel, siyasi, ahlaki, ekonomik

gelişmeler ve yerleşik yapılar da suçu doğrudan yönlendiren etkiye sahiptir (Göver ve Şenol, 2017). Stephen Brown vd. suçun, insanları oldukça ilgilendiren bir konu olduğunu ve birçok kişinin suçun nedenlerini ve bu konuda ne yapılması gerektiğini anladıklarını inandıklarını ifade etmektedirler. Fakat suçların "ciddiyet" derecesine göre sıralanması konusunda bazı yüzeysel anlayışa ve fikir birliğine rağmen, ayrıntılı araştırmaların suç meselelerine ilişkin kamuoyu görüşlerinde birçok farklılığı ve çatışmayı ortaya çıkardığını belirtmektedirler. Belki de ceza hukukunun, çatışmanın ya da konsensüsün altında neyin yattığına dair kutupsal tartışmaların hiçbirinin tamamen doğru olmadığını; dahası suçla ilgili görüşlerin zaman ve mekâna göre önemli ölçüde değiştiğini söylemekte ve suçun göreceli bir olgu olduğunu vurgulamaktadırlar. Eleştirel bir bakış açısıyla da değişimlerin büyük ölçüde ideoloji tarafından yönlendirildiğini ve genellikle politikacılar ve medya tarafından halkın duygusal sömürüsüne yol açan önyargıların enjekte edilebildiğini öne sürmektedirler (2010, s. 21).

Her toplumda yazılı veya yazılı olmayan kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar toplumun bir arada varlığını sürdürmesinde gereklidir ve bu yüzden de kurallar, ihlal edenlere karşı yaptırımlarla korunmaya çalışılmaktadır (Gökulu, 2010, ss. 209-210). Suç ise toplumdaki kurumsal düzeni bozan, olumlu ilişkileri ve kurucu bağları zayıflatan ve de toplumsal yapıya tehdit olan bir sorun olarak tanımlanabilmektedir. Bu sorunun toplumsal olduğu kadar ekonomik ve siyasi boyutları da ön plana çıkmaktadır (Yıldız vd., 2010, s. 16). Bu doğrultuda herhangi bir kaynaktan yöneltilecek bir dış tehdit ulusal güvenliğin üzerinde nasıl bir bozucu baskı oluşturuyorsa, suç da toplum için benzer bir tehlikeyi barındırmaktadır. Zira yeterli önlemlerle bertaraf edilemeyen bir tehlikenin hedefi üzerinde doğrudan veya dolaylı, az ya da çok, ani veya zamanla olumsuz etkiler doğurması son derece doğaldır. Suç da toplumsal ilişkilerin düzeni ve sağlıklı işleyişi için belirlenmiş kurallara yönelik açık bir tehdit olarak değerlendirildiğinde, etkin mücadele yürütülmediğinde sonuçları telafi edilmez boyutlara ulaşabilmektedir. Bu nedenle türü ne olursa olsun suçun normal bir süreç olarak veya sınırlı kapsamıyla değerlendirilmesi, pek çok noktayı karanlıkta bırakmaktadır. Örneğin; gasp gibi ilk bakışta sadece suçlu ve mağduru etkileyen basit bir sorun gibi görülen fiile yeterli ehemmiyette yaklaşılmaması veya tek kişilik bir mağduriyet olarak değerlendirilmesi, ileri safhada toplum geneline hızla yayılabilecek ciddi bir durumun kapısını açabilmektedir. Öyle ki gasp ve hırsızlıkla mücadelede yetersiz kalan devletlerin pek çok büyük şehrinde bu suç türlerindeki artış tahmin edilemez boyutlara gelirken, suçlular da sokakta bulunan herkesi oldukça rahat şekilde hedefleri/kurbanları olarak seçebilmektedir.

Tarih boyunca serüveninde insan çeşitli tehditler nedeniyle zarar görmüş veya günlük mücadelesi nedeniyle diğerlerine zarar vermiştir. Fakat suç olgusunun kimliklenmesi ancak toplumsal düzenin oluşması ile ortaya çıkmıştır. Toplum yaşamında diğerlerine tehdit oluşturan, haksız kabul edilen, nedensiz zarar oluşturan ve ahlak dışı bulunan fiillerin cezalandırılması gerektiğine yönelik oluşan algı ve uygulamalar esasında ceza-adalet sisteminin de ilk adımlarını oluşturmuştur. Toplumsal yaşam siyasi örgütlenmelerin ortaya çıkmasıyla birlikte hukuki olarak düzenlendikçe de suçun çerçevesi ve ilgili uygulamalar daha

net hale gelmiştir. Böylece suç, suç fiili, suçlu, ceza ve yaptırım gibi unsurların yasal kapsamı da belirlenmiştir. Nihayetinde suç, toplumca belirlenen ve benimsenen kuralları aykırı olan ve toplum üyelerinin haklarını ihlal eden fiiller çerçevesinde tanımlanmaya başlanmıştır.

Konuyla ilgili öncelikle belirtmek gerekir ki suça yönelik algılar değişken ve dinamiktir. Suça bakış zaman içinde ve toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedirler. Daha öncesinde suç sayılan bir fiil suç kapsamından çıkarılabilmekte veya cezai müeyyidesi değişebilmektedir. Tam tersi şekilde bir fiil veya söylem, sonradan yapılacak yasal bir düzenleme suç kapsamına alınabilmektedir. Diğer yünden bir toplumda ahlaksal ve kültürel normlar sebebiyle suç kapsamına giren davranışlar, başka bir toplumda normal ve yasal olarak görülebilmektedir. Bu nedenle suça yönelik evrensel bir yaklaşım olduğunu ileri sürmek mümkün ve doğru değildir (Gottfredson ve Hirschi, 1990; Zembroski, 2011; Sokullu-Akıncı, 2016; Walklate, 2022). Bu iddia da suçun; tarihsel seyrinde, toplumsal farklılıklarda ve iç hukukun temel ilkeleri ışığında değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Öyle ki bu çalışmanın temel başlıklarından birini oluşturan kriminolojinin de antropoloji, sosyoloji, hukuk, tarih, ekonomi, siyaset bilimi ve psikoloji gibi pek çok disiplinle iç içe geçmiş hali bu durumun getirdiği bir sonuç olarak öne çıkmaktadır.

Suç günümüze kadar farklı şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin; Dolunay Şenol ve Özge Gülver suçu toplumsal bütünlüğü tehdit eden normal dışı davranış olarak ifade etmektedirler (2020, s. 103). Başka bir tanıma göre suç insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan güvenlik arayışını sekteye uğratan ve böylece özgü bir korku yaratan olgudur. Bu bağlamda hem fiziksel hem de psikolojik bir yoksunluğa sebep olabilmektedir (Küçükay, 2019, s. 345). İbrahim Göver ve Dolunay Şenol oldukça faydalı bir tanımlamayla suçun, faili yönünden bireysel, zaman ve mekân yönünden evrensel, değişen şartlara uyarlanabilmesi yönünden dinamik, yasal düzenleme ve yaptırım yönünden hukuki ve siyasi, kamu vicdanında etki bırakması yönünden ahlaki, oluşturduğu zararlar yönünden ekonomik ve kişilere göre algısı değiştiği için kültürel bir olgu olduğunu ifade etmektedirler (2017, s. 197). Başka bir tanımda ise suçun yanlış ve zararlı olmasından dolayı yasaklanan ve cezalandırılması gereken her türlü fiil ve davranış olduğu belirtilmektedir. Böylesi durumların hukuka aykırılık oluşturduğu ve bu nedenle de ceza yaptırımına tabi olduğu ileri sürülmektedir (Aydın, 2014, s. 82). Suç fiili de bu doğrultuda ceza hukukun ihlali anlamına gelmektedir ve ahlaki ve uygunluk derecesi ne olursa olsun devlet tarafından kanun dışı ilan edilmediği sürece herhangi bir eylem suç sayılamamaktadır (Sutherland ve Crassey, 1978, s. 4). Diğer taraftan Steve Bruce ve Steven Yearley suçun, söz konusu kuralların yasal kodlar olduğu durumlarda, sapmanın veya kurallara uymamanın belirli bir alt kümesi olduğunu yazarlarken bu tanımın, yalnızca uygun yasal otoritelerin belirlediği şeyleri suç olarak ele alarak tamamen pragmatik bir şekilde işlevselleştirildiğini; ancak birçok sosyoloğun bunu aşırı derecede kısıtlayıcı olarak bulduğunu ve şu ya da bu şekilde kabul edilmesi gereken eylemleri dahil etmek istediklerini belirtmektedirler (2006, s. 54).

Vahdet İşsever suçun, suçlu ve suçlu davranışı üzerinden okunduğuna dikkat çekerek aykırı fiillere ve fiili meydana getiren kişinin/kişilerin incelenmesinin yanı sıra oluşan ilişkinin de ele alınmasını önermektedir. Ona göre suçun tanımının yapılması, suçla ilgili tüm tartışmaların ve ilişkilerin anlaşılmasının ilk adımıdır. Bu tanımda “suç eşittir fiil veya fail” anlayışından öte suçun daha geniş bir kapsamda davranışlar, kişiler, mekanizmalar, cezalar ve ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekliliğini iddia etmektedir (2012, ss. 54-55). Stuart Henry suçun açık ve üniter bir kavram olmadığını ve yapısının çeşitlilik barındırdığını, tarihsel olarak göreceli ve tartışmaya açık olduğunu ifade etmektedir. Çalışmasında suçun belirlenmesindeki anahtar kavramları ise; (1) zarar, (2) sosyal anlaşma veya konsensüs ve (3) resmi toplumsal tepki olarak listelenmektedir. Birincinin ortaya çıkan zararın doğası, şiddeti ve boyutu ile kurbanın gördüğü hasarı; ikincinin kurbanın zarara uğradığının diğerleri tarafından kabul ve tasdik edilmesi; üçüncünün ise zarar veren bir eylemin hangi koşullar altında suç olarak adlandırılabilirliğini belirleyen ceza yasalarının varlığına ve bu tür yasaların zarar veren eylemlerde bulunanlara karşı uygulanmasına atıfta bulunduğunu belirtmektedir (2001, s. 59).

Suç kavramının anlamlandırılmasında, sapma önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Sapma, toplumsal düzenin devamı için bir kontrol çizgisi olarak görülmektedir. Kişilerin toplumsal normlar ve normaller içinde davranması beklenilirken, aykırı davranışlar sapma olarak adlandırılabilir. Sapmanın toplumsal iyi hali etkileyebilen ve suç davranışına dönüşebilen bir yönünün olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015, ss. 20-50; Fichter, 2019). Gary Jensen ise sapmanın sosyologlar tarafından bir sosyal sistemin üyeleri tarafından yanlış, kötü, ahlaksız, yasa dışı veya kınanmaya veya cezalandırılmaya değer olarak tanımlanan veya tepki gösterilen çeşitli davranış biçimlerini ifade etmek üzere seçilen bir kavram olduğunu belirtmektedir (2006, s. 370). Özgür Güven genel bir yaklaşımla sapmanın geleneksel davranış kalıplarından farklı tavır sergileme durumu üzerinden bireylerin toplumsal normları ihlal ettiğine yönelik bir ima, suçun ise resmi otoritenin failine cezalandırma uygulayabileceği ceza hukuku ihlali olduğunu belirtmektedir (2018, s. 177).

Sapma veya sapma davranışı; toplumdaki çoğunluğun aykırı, tehlikeli, sinir bozucu, tuhaf, kaba, iğrenç ve benzeri kötü tutumlar olarak görebileceği geniş bir faaliyet yelpazesine işaret etmektedir. Bu yönüyle sapma, normal toplumsal hoşgörü aralığının dışındaki tavırları ifade etmektedir. Sapma tanımları zamana, mekâna ve değerlendirmeyi yapanlara göre değişmektedir ve diğer yandan da bazı eylemler diğerlerinden daha evrensel olarak tanımlanmaktadır. Tüm toplumlar kültürel değerlere, grup tarafından değer verilen veya grubun yararına olduğuna inanılan uygulamalara ve inançlara sahiptir. Örneğin, sapmanın tanımlanmasında kültürel göreliliğe rağmen, bilinen tüm kültürlerde var olan bir dizi evrensel uygulama veya gelenek belirlemek de mümkündür. Neredeyse tüm kültürlerde yalan söyleme, aldatma, çalma ve öldürme konularına olumsuz anlamlar yüklenmekte ve bunlar ahlak dışı olarak tanımlanmaktadır. Toplumlar, temelde kurallar veya öngörülen davranış biçimleri olan normlar yaratarak değerlerini korumaktadırlar (Hagan ve Daigle, 2019, s.40-41). Böylece

sapma ve suç tanımlamalarındaki göreliliği rağmen, insanlığın ortak değerleri üzerinden genel geçer noktaların ortaya konulması mümkün olmaktadır.

Sapma aynı zamanda yasal kuralların parçası olmayan toplumsal kuralların çiğnenmesi şeklinde de tanımlanabilmektedir. Dini ve ahlaki genel değerlere aykırı ve zihinsel rahatsızlıkların getirdiği davranışlar genel olarak sapma içinde değerlendirilmiştir. Neyin sapma, neyin sapmama olduğu toplum dinamikleri ve değerleri tarafından belirlendiği için, sübjektif bir durumun ortada olduğunu ifade etmek gerekmektedir (Bruce ve Yearley, 2006, s. 69). Sapma terimi, gayri resmi sosyal normları ve kuralları ihlal eden ve dolayısıyla istenmeyen veya sakıncalı olarak kabul edilen davranışları ifade etmektedir. Bir eylem, tamamen yasal olmakla birlikte sapkın olarak görülebilmektedir. Tersine, başka bir davranış suç niteliğinde olabilir; ancak toplumsal çoğunluk tarafından sapkınlık olarak algılanmayabilir. Çeşitli aktörler sakıncalı davranışın resmi olarak yasa dışı bırakılmasını talep ettiğinden, suç ve sapma, sapmayla ilgili toplumsal algıların bir kriminalizasyon sürecini tetikleyebileceği noktasında kesişmektedirler. Öte yandan, daha geniş kültürel anlayış ve duyarlılıklardaki değişimin bir sonucu olarak, kimi davranışlar sonunda suç olmaktan çıkarılabilmektedir. Bu şekilde, neyin uygun veya uygunsuz, normal veya anormal, arzu edilir veya istenmeyen olduğuna ilişkin resmi (yasal) ve gayri resmi (kültürel) anlayışlar açıkça birbirine bağlıdır (O'Brien ve Yar, 2008, s. 33). Pek tabii toplumdaki her bireyin aynı veya genele uyumlu şekilde davranmasını beklemek oldukça zordur; fakat toplumu oluşturan kurallara azami şekilde uymak ve diğerlerine zarar vermeme konusunda hassas olmak sorun çözücü olabilmektedir. Bireyin toplumun ortak değerlerinden, kurumsal yapısından ve kabul edilmiş doğrularından uzaklaşması ve hatta çatışmaya başlaması sapma sürecinin içine girmesiyle sonuçlanmaktadır. Sapma gözlemlenen her birey suç işlememektedir; fakat yine de ciddi bir potansiyelin altyapısının oluştuğunu ifade etmek gerekmektedir. Toplumsal normlardan ve kurallardan uzaklaşan bireyin; vahşi bir cinayet işleyebileceği veya çevresi tarafından kabul edilmeyecek özel bir topluluğa katılabileceği geniş bir çerçevede sapmanın sonuçları gözlemlenebilmektedir.

Suçun pek çok faktörle ilişkisini kurmak mümkündür ve bu bağlamda da alanda geniş bir literatür bulunmaktadır. Öyle ki hemen bir sonraki başlıkta anlatılacak olan kriminolojinin temel uğraşlarının suç fiilinin ve suçlu davranışının açıklanması olduğunu belirtmek lazımdır. Suçun gerçekleşmesi; mekân, sosyoekonomik durum, toplumsal ilişkilerin boyutu, cinsiyet, uyruk ve yaş gibi kişisel özellikler olmak üzere pek çok faktöre bağlıdır (Sutherland ve Crassey, 1978, ss. 118-264; Luckenbill ve Miller, 2006, ss. 393-395; Agnew vd., 2008). Ancak böylece suç anlaşılabilir bir olgu, suçlu davranışı ise öngörülebilir bir kalıp olarak sunulabilecektir. Bu özellikler suçun belirleyicileri de olarak da ele alınabilmektedir. Suçu anlamak; fiilin nasıl, nerede ve hangi koşullar altında meydana geldiği, faalin hangi motivasyonlarla hareket ettiği, suçun oluşturduğu etkileri ve mağdurun tüm süreçteki durumu/rolü üzerine ayrıntılı inceleme yapmakla mümkün hale gelmektedir.

Suçun pek çok türü vardır. Öncelikle suçları failleri açısından bireysel suçlar ve organize suçlar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bir hırsızın araçtan değerli eşya çalması bireysel bir suç iken, grup halinde ve sistemli olarak yapılan kaçakçılık organize suça girmektedir. İkinci olarak fiilin oluşturduğu zarar/hasar noktasında suçları ağır ve basit/adi suçlar olarak sınıflandırılabilir. Cinayet ağır, hakaret ise adi suçlar kapsamına girmekte ve cezalandırma da bu doğrultuda yapılmaktadır. Niteliğine göre suçları pek çok başlık altında incelemek mümkündür. Bunlardan bazıları cinayet, saldırı, cinsel istismar, dolandırıcılık, hırsızlık, gasp, yağma, sahtecilik, teröre yardım ve yataklık, anayasal düzene karşı çıkma, hürriyetinden yoksun bırakma, ülkeye ihanet, siber zorbalık, tehdit, şantaj olarak sıralanabilir. Diğer bir ayrım suçun meydana geldiği mekânsal boyut üzerinden yapılmaktadır. Bir devlet sınırları içinde meydana gelen suçlara yerel veya ulusal suçlar denilirken, birden fazla devletin sınırlarına yansıyan suçlara da uluslararası veya sınıraşan suçlar tanımlaması yapılmaktadır. Sınıraşan suçların en bilinenleri terörizm, kaçakçılık ve kara paranın aklanmasıdır. Son olarak; tarih boyunca vuku bulan hırsızlık, cinayet, yaralama gibi fiiller geleneksel suçlar olarak kabul edilirken, özellikle bilgisayar ağ ve sistemlerinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkanlar ve yaşanan dönemin getirdiği modern sorunlardan kaynaklananlar ise yeni/çağdaş suçlar olarak tanımlanmaktadır.

Suçun veya suça yönelik endişelerin toplumdaki insanların yaşam kalitelerini olumsuz şekilde etkilediğini belirtmek gerekmektedir. Yapılan araştırmalardaki (Michalos ve Zumbo, 2000; Cohen, 2008; Hanslmaier, vd., 2016; Chataway ve Bourke, 2020; Bajpai ve Sharma, 2021) analizler az veya ciddi şekilde suçun insanların mutluluğunu ve hayat standartlarını düşürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu noktada hem suçun gerçekçi tehdidi hem de suça yönelik geliştirilen korku, insanların günlük hayatlarını normal seyirde izlemelerini, güven içinde sosyalleşmelerini ve diğerleriyle olan ilişkilerini sağlıklı şekilde geliştirmelerini engellemektedir. Toplum üyelerinin tanımadıklarına potansiyel tehdit olarak bakmaları, her an bir suça maruz kalacaklarından endişelenmeleri, yaşadıkları yerlerde belirli saatlerde gidebilecekleri alanları sınırlandırmaları ve tüm çabalarına rağmen kendilerini, sevdiklerini ve sahip olduklarını koruyamayacaklarını düşünmeleri hayat kalitelerinin veya yaşamdan aldıkları zevkin azalmasına yol açması şaşırtıcı değildir. Güven maddi kadar manevi unsurlar üzerine kurulu bir bağlılıktır. Suç ise bireylerin birbirlerine, toplumsal düzene ve siyasi otoriteye yönelik geliştirdikleri güven duygusunu aşındırmaktadır. Suça maruz kalsın veya kalmasin bireyler, yeterli düzeyde korunmadıklarını düşündüklerinde diğerleriyle olan maddi ve manevi paylaşımlarında geri çekilme veya en azından şüpheli yaklaşım eğilimleri sergilemektedirler.

Suç sayılan şeyin belirli bir zaman ve yerdeki bir eylemin yasal statüsüne bağlı olacağı ölçüde, suçun sosyal bir yapı olduğunu akılda tutmak önemlidir. Bu nedenle, sürekli olarak yeni suçlar yaratılmaktadır ve tersine, bir zamanlar suç olan davranışlar suç olmaktan çıkarılabilmektedir. Bu nedenle suçun sosyolojik ve dinamik yapısı, ilgili araştırmaları mütemadiyen güncel tutmaktadır (O'Brien ve Yar, 2008, s. 33). Bu araştırmaların da şemsiyesini kriminoloji

oluşturmaktadır. Kriminoloji bu bağlamıyla hem ceza-adalet sistemlerine yardımcı bir akademik girişim hem de toplumun aydınlatılması için sorumluluk üstlenen bir çalışma alanı olarak kendini göstermektedir. Viktimolojinin içinde doğduğu ve geliştiği bir alan olması, kriminolojiyi bu çalışmanın temeline oturtmaktadır.

1.1.2. Kriminoloji

Kriminoloji köken olarak “crimin” (suçlama veya suç) ve “ology” (çalışma, araştırma, bilim) sözcüklerinden oluşmakta ve suç araştırması/çalışması anlamına gelmektedir. Entelektüel bir alan olan kriminoloji; psikoloji, biyoloji, antropoloji, hukuk ve sosyoloji gibi pek çok disiplinin katkılarını içermektedir. Kriminoloji Türkçeye suç bilimi veya suç araştırmaları olarak aktarılmıştır. Genel hatlarıyla kriminoloji suç olgusuna yönelik çok boyutlu bir bilimsel bakışı ifade etmektedir. Suçun aydınlatılmasına ve failin bulunmasına yardımcı olma çalışmalarından hareketle günümüze kadarki süreçte pek çok alandan, gelişmeden, olaydan ve teorik yaklaşımdan beslenerek özel bir disiplin haline gelmiştir. Günümüzdeki modern kriminoloji anlayışı ise giderek daha çok coğrafya, sosyal hizmetler ve kamu sağlığı gibi alanlarla iç içe geçerek genişlemektedir (Miller, 2009, s. 2). Böylece kriminoloji; beslendiği kaynaklar, ilişkili olduğu disiplinler ve içerdiği yeni konu alanlarıyla beraber en dinamik ve gelişme gösteren bilim alanları arasında olmuştur. Tarihsel süreç içinde suç olayını aydınlatma çerçevesinden bugünkü ihtisaslaşmış mahkemelere, suçlu profillemeye yazılımlarına ve toplum-suç ilişkisi üzerine eleştirel teorik tartışmalara kadar uzanan bir birikimle öne çıkan bir alan olarak kabul edilmektedir (Wellford, 2009). Genel bir yaklaşımla kriminoloji suçun oluşması, nedenleri, türleri ve mücadele yöntemleriyle ilgili geniş bir perspektif sunan bilim dalıdır (Sokullu-Akinci, 2016). Suç kapsamındaki fiilin, failin ve mağdurun farklı boyutlarıyla incelenmesi kriminolojinin esaslarını oluşturmaktadır. Yer, cinsiyet, eğitim, yaş, meslek gibi faktörler doğrultusunda yapılan çalışmalar ve analizler (Çalışkan, 2021; Gün, 2022), suç dünyasının genel çerçevesinin çıkarılmasında oldukça önemlidir. Nihayetinde suç, sapma, kontrol ve adalet üzerine bilgi ve söylem üreten bir uygulama biçimi olarak modern kriminoloji ortaya çıkmıştır (Güven, 2018, s. 177). Kriminolojinin çıkış noktası olan suçun en temel tanımı, yanlış veya zararlı olduğu konusunda hukuken mutabakata varılmış, kanun veya mevzuatla düzenlenmiş ve ihlali halinde devlet tarafından yaptırım öngörölmüş her türlü eylemdir. Bununla birlikte, kriminologlar, suçu oluşturan durumun sosyal olarak inşa edildiğini ve tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullara göre değiştiğini de kabul etmektedirler. Bu nedenle suça yaklaşımdaki değişim kriminolojinin hem etkilediği hem de etkilendiği bir süreçtir (Agnew, 2011; White vd., 2017).

Her ne kadar belki insanların belki de toplumların var olduğu günden beri meydana gelse de suç fiili akademik bir irdeleme altında girmek için uzun zaman beklemek zorunda kalmıştır. İlgili akademik araştırmaların başlaması için 18. yüzyılın sonlarının gelmesi gerekmiş ve alan ancak 20. yüzyılın ortalarında kimliğini bulmaya başlamıştır. Cesare Beccaria’nın 1764 tarihli *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, Jeremy Bentham’ın 1789 tarihli *Ahlak ve Yasama İlkeleri*, Cesare

Lombrosso'nun 1876 yılında yazdığı *Suçlu İnsan* kriminoloji alanında kabul edilen ilk eserler olarak tanımlanmaktadır. Sonraki süreçte 19. ve 20. yüzyıl; kriminolojinin giderek daha fazla araştırmacının dikkatini çeken, hukuk, tıp, sosyoloji gibi farklı çalışma alanlarından ilgi duyulan ve ceza-adalet sistemi içindeki kurumların ciddi önem atfettikleri bir disiplin olarak öne çıkmaya başlamasına şahit olmuştur. Böylece kriminolojinin klasik temelleri bir yandan hukuk-cezalandırma süreçleri üzerinden, diğer taraftan da suç işleyen kişinin sebepleri üzerinden şekillenmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ilk yarısı farklı suçlu profillemeye yöntemlerinin geliştirilmesi, suçun aydınlatılmasına yönelik kriminalistik alanında ardı ardına bilimsel yenilikler yapılması, suçun gerçekleşmesindeki yer, zaman, mağdur, suçlu motivasyonu gibi faktörlerin yeni boyutlarıyla tartışılması ve cezalandırma, yargılama ve rehabilitasyon süreçlerinin zamanın ruhuna uygun şekilde gelişmelere sahne olması kriminolojinin özel bir disipline haline gelmesinin önünü açmıştır. Kriminolojinin tarihsel gelişimi suçun kontrol edilmesi için akademik bilgi üretme ve suç fiilleri karşısında cezalandırma süreçlerine ışık tutma üzerine temellenmiştir. Bu noktadaki klasik/geleneksel yaklaşımın çerçevesini oluşturan suçlunun sebepleri için profil oluşturma ve insani kaygılarla cezaların boyutunu tartışma yaklaşımı, zaman içindeki değişimler ve artık suç araştırmalarının bir bilim haline gelmesiyle birlikte yeni boyutlar kazanarak gelişmiştir. Günümüzde kriminoloji; çok sayıda teorik yaklaşım çerçevesinde incelenen, pek çok farklı disiplinin katkılarında beslenen, toplumsal bir sorumluluğu yerine getirmenin yanı sıra devletin önemli bir mücadelesine katkı sağlayan, akademik ve bilimsel değeri giderek daha fazla kişi tarafından kabul edilen ve teknoloji ile çift yönlü etkileşim etkisi gösteren ilgi çekici bir disiplin olmuştur.

Sandra Walklate'ın ifade ettiği gibi kriminoloji suçluların nasıl ele geçirileceğiyle ilgilenmemektedir; bu polisin ve bilgi sağlayan kamuoyunun işidir. Kriminoloji ise nesnel bir bakış açısı sunarak suçun nedenlerini açıklamaya çalışmaktadır; tabii ki kriminolojiye yaklaşımın ilgili kriminoloğun görüşleri bağlamında değişebilmesi nesnelliğin yanında öznenliğin de hesaba katılması gereken bir yön olduğunu göstermektedir (2005, s. 2). Bu nedenle çeşitli kriminoloji tanımları görmek faydalı olacaktır. Örneğin Burhan Koni 1956 yılında yayımlanan makalesinde kriminolojinin esas mevzunun "insan, kendi iç âlemiyle, içinde yaşadığı tabii ve sosyal muhitiyle ele alınması gereken insan" olduğunu belirtmiştir (s. 82). Kriminoloji temel anlamıyla toplumda var olan suçun doğasını, boyutlarını ve nedenlerini açıklama yaklaşımıdır (Siegel, 2017, s. 5).

Mehmet Emin Artuk'a göre kriminoloji; suç olarak tanımlanan olayın toplumsal ve kişisel nedenlerini, suçluyu ve toplumun suçla mücadele imkân ve vasıtalarını araştıran bir bilimdir (2018, s. 13). Raffael Garafalo ise suçun sadece hukuksal değil, toplumsal tanımlamasının da olduğunu ifade etmektedir. Zira suç ve ceza algı ve uygulamalarında toplumdan topluma farkların olması ancak bu durumlarla açıklanabilmektedir. Pek tabii hukuksal çerçevesi gerekli olan suçun tanımı, her toplumda zararlı ve cezalandırılması gerekli olan bir fiil olarak görüldüğünden sosyolojik bir yaklaşımı da gerektirmiştir. Bu doğrultuda önceki başlıkta da

anlatıldığı üzere suç-toplum ilişkisinin önemi kriminolojinin sosyoloji boyutuyla öne çıkmıştır (2022, ss. 40-46).

Edwin Sutherland ve Donal Crassey kriminolojinin; (1) ceza hukuku sosyolojisi, (2) suçun ve suç davranışının sosyopsikolojik sosyolojisi ve (3) cezalandırma ve ıslah sosyolojisi olmak üzere üç temel ilişkili bölümü olduğunu belirtmektedirler. Bu nokta kriminolojinin; ceza hukukun geliştiği koşulların, yargılama ve kurumsal süreç uygulamalarının, suçun ve suçluluğun ortaya çıktığı veya engellendiği toplumsal, ekonomik ve siyasi durumların, suç olaylarının azaltılması için uygulanan politikaların ve prosedürlerin sistematik bir analizi olduğunu ifade etmektedirler (1978, s. 3). David Luckenbill ve Kirk Miller de özetleyici bir bakış açısıyla kriminolojinin; (1) kanun yapımı, (2) kanunların ihlali ve (3) kanun ihlaline yönelik reaksiyon olmak üzere üç bölümde incelenen bir alan olduğunu altını çizmektedirler. Bu bağlamdaki tüm çalışmalar kriminolojinin kapsamını oluşturmaktadır (2006, s. 390).

Kriminoloji, öncelikle suç teşkil eden eylemlerle ve bu suç eylemlerine müteakip toplumsal tepkilerle ilgilenen bir alandır. Kriminoloji, disiplinler arası bir suç çalışmasıdır ve suça yönelik araştırmalar; suçun işlenmesi, belirleyicileri, ortaya çıkaran sosyal durumlar ve diğer birçok konu hakkında zengin bir bilgi kaynağı sunmaktadır. Doğası gereği disiplinler arası niteliği, kriminolojiyi insan davranışını yöneten evrimsel bir çerçeveyi odak alanına entegre etmek için birincil çalışma haline getirmektedir. Suçla ilgili düşüncelerin, duyguların ve davranışların üretilmesi ve yeniden üretilmesinde zamanın bilgeliğiyle donanmış olan evrimsel bakış açıları, kriminologlara sağlanan açıklama kapsamını genişletmek için tamamlayıcı bir yaklaşım sağlamaktadır (Brazil ve Whittingham, 2019, ss. 1-3).

Kriminologlar ise yaptıkları çalışmalar ile suçun nedenlerine, suçlu davranışlarına, suçun neden olduğu duruma ve suçun önlenme yöntemlerine ışık tutmakta ve kriminolojinin ufkunu geliştirmektedirler. Kriminoloji üzerine kapsamlı bir literatürün oluşması, teorik yaklaşımların geliştirilmesi ve ceza-adalet kurumları ve siyasiler tarafından akademik yaklaşımların daha dikkate değer bulunması kriminologların başarılı çalışmalarının getirisiidir. Kriminologlar disiplinler arası saikle ve maksimum seviyedeki nesnellikleriyle özellikle suçun doğasının ve suçlunun motivasyonunun somut çerçevede tartışılmasını sağlamaktadırlar. Böylece oldukça zor ve sorumluluk gerektiren bilimsel ve toplumsal bir iş gerçekleştirmektedirler. Günümüze gelen süreçte kriminologların suçu araştırmanın yanı sıra mağdur hakları, toplumsal destek programları, mahkûmiyet şartları ve ilgili tüm yasalar ve siyasi süreçler konularında uzmanlaştıklarını belirtmek gerekmektedir (Wolfgang, 1963; Herbig ve Hasselink, 2009; Miller, 2009). Kriminolojinin kamu politikasıyla doğal bir bağlantısı var gibi görünmektedir. Kriminologların yanıtlamaya çalıştıkları soruların hepsi olmasa da çoğu doğrudan veya dolaylı olarak kamu politikası sorularını etkilemektedir. Kriminologlar, suçun doğasını ve kapsamını anlamaya, insanların neden suç işlediğini açıklamaya ve suçun nasıl önlenebileceğine dair bilgileri ilerletmeye çalışmaktadırlar. Politika yapıcılar da suç sorunu da dâhil olmak üzere pek çok sosyal sorunu ele almaya çalışmaktadırlar. Görünüşte doğal olan bu bağlantıya rağmen,

kriminoloji alanının kamu politikasıyla çok da huzurlu olmayan bir ilişki düzeyi olmuştur ve kamu politikası meseleleri üzerinde tahmin edebileceğinden daha az doğrudan etkisi olmuştur (Clear ve Frost, 2009, s. 18). Stephen Brown vd.'ye göre çoğu kriminolog, teorilerin ampirik olarak test edilmesini talep eden bir sosyal bilim merceğinden sahaya bakarken, bazıları istatistiksel kalıpları gözlemlemenin suçun insani ve hatta manevi unsurunu gözden kaçırabileceğini savunarak nitel yaklaşımları savunmaktadır. Daha ana akım kriminologların, disiplinin suça yol açacak koşulları tahmin edebilmesi gerektiğine ve bu tahmin gücünün öneminin reddedilmesinin ideolojik önyargının bir yansıması olduğuna karşı çıktığını ve "kriminoloji hangi koşulların suça yol açacağını açıklamıyorsa ne yapacak?" diye sorduklarını belirtmektedirler. Son olarak da çoğu kriminoloğun, çalışmalarının suçun nedenlerine ilişkin içgörüyü yol açması gerektiğini ve suçun önlenmesi için çıkarımları olması gerektiğini düşündüklerini ifade ederlerken, bazılarının suçun etiolojisinin önemini yoğun bir şekilde vurguladıklarını, diğerlerinin ise suçun önlenmesi için pratik çıkarımlara daha fazla önem verdiklerini dile getirmektedirler. Bununla birlikte, artan şekilde kriminologların bilimsel çalışmaları ile kamu politikası arasında daha güçlü bir bağ ilişkisinin kurulması yönündeki eğilimi de dikkat çekmektedirler (2010, ss. 14-22).

1.2. Mağdur, Mağduriyet ve Viktimoloji

1.2.1. Mağdur ve mağduriyet

Bu çalışmanın da özünü oluşturduğu üzere mağdur, suçlu ve suç fiiliyle birlikte suçla ilgili tüm süreçlerin temel öğelerinden birini oluşturmaktadır. Alanda Latince kökenli, kurban anlamına gelen "victima" sözcüğü esas alınmaktadır. Kurban, insanlık tarihi boyunca kutsal bir amaç için hayatları feda edilen canlılar için bir adlandırmadır. Zamanla herhangi bir olaydan zarar görenleri tanımlamak için başvurulan terim, hukuk sistemi içinde gerçek veya tüzel kişinin yasa dışı eylemleri nedeniyle herhangi bir şekilde zarar gören veya kayıp yaşayan kişileri tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır (Spalek, 2006; Ferguson ve Turvey, 2009; Karmen, 2009; Petherick ve Sinnamon, 2014). Suçun mağduru veya kurbanı tanımlaması, fiilden tüm zarar görenler veya etkilenenler kadar geniş bir perspektiften öte, suçun doğrudan hedefi haline gelen, maruz kaldığı etkiler ve kayıpları görünür olan bireyler için kullanılmaktadır. Mağduriyet de mağdurun suçla birlikte içinde bulunduğu olumsuz durumdur.

Mağdurun suç fiilinin pasif süjesi olduğuna yönelik geleneksel yaklaşım, suç araştırmalarında mağduru geri planda tutan veya rolünü sınırlayan bir anlayış oluşturmuştur. Pek tabii meydana gelen bir suçtan etkilenen kişinin fiilden tamamen izole bir konumda olduğunu düşünmek ilk başta mantıklı gelebilmektedir; fakat bu algı gerçeği yansıtmamaktadır. Kişinin mağduriyet yaşamasında etkili olan kişisel ve çevresel etmenler, suçun ortaya çıkmasındaki rolü, mağduriyetin derecesi ve ihtiyaç duyduğu toplumsal destek gibi konuların incelenmesi

oldukça önemliyken mağduru da üzerine özenle eğilinmesi gereken bir özne haline getirmektedir.

Mağdurun tanımlanmasında süregelen bir tartışma olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Genel anlamda bir suç fiilinden zarar gören herkesi mağdur olarak algılama yönünde genel bir algı bulunmaktadır. Fakat suçun neden olduğu farklı zararlardan etkilenen herkesin mağdur olarak görülmesi, kavramın kapsamını kontrolsüz şekilde genişletme ve anlam karmaşası oluşturma ihtimalini doğurmaktadır. Örneğin; trafik kurallarını ihlal eden bir sürücünün neden olduğu bir kazada yaralanan öğretmen, işine devam edemeyeceği için öğrencileri de zarar görebilmektedir, bir yankesici parasını çaldığı kişinin yanı sıra borçlularını da etkilemektedir veya insan kaçırma eyleminin gerçekleştiği bir sokakta yaşayan sakinler de suç korkusu geliştirebilmektedirler. Örneklerdeki herkesi mağdur olarak tanımlamak doğru değildir. Bu nedenle suçun mağduru ile zarar görenlerini birbirinden ayırmak gerekmektedir.

Mağdur, herhangi bir gelişmeden veya başka bir kişinin eyleminden olumsuz şekilde etkilenen ve çeşitli kayıplara uğrayanları tanımlamak için kullanılan bir ifadededir. Suç mağduru ise suç fiilinin hedefi ve etkileneni olan kişiler için kullanılan bir tanımlamadır (Sokullu-Akıncı ve Dursun, 2016; Demirbaş, 2020). Mağdurun ceza yasalarının ihlal edilmesi sonucunda hayatını kaybeden, yaralanan veya bir şekilde zarar gören kişi olduğu ifade edilebilmektedir (Jerin ve Moriarty, 2009). Bir suç beraberinde bireylerde veya insan gruplarında fiziksel, duygusal veya ekonomik acıyı ve zararı getirebilmektedir. Bu tür acıya veya zarara uğrayan kişiler mağdur tanımlamasının çerçevesini oluşturmaktadır. Tuğrul Katoğlu suç mağdurunun, ceza normu tarafından korunan, suç fiili ile ihlal olunan varlık ya da menfaatin hamili olduğunu söylemektedir. Böylece suç nedeniyle doğrudan ihlale uğrayan kişilerin mağdur olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir (2012, s. 661).

Birleşmiş Milletler (BM) 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı “Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu”na göre mağdur; üye ülkelerin yürürlükte olan ceza kanunlarını ihlal eden eylemlerden bireysel veya toplu olarak, fiziksel, ruhsal veya duygusal açıdan zarara uğrayan, ekonomik kayba maruz kalan veya temel hakları önemli ölçüde zarar gören kimse olarak tanımlanmaktadır (Md. 1). Mustafa Avcı ise mağduru; ceza normu tarafından korunan, suçla ihlal edilen veya tehlikeye sokulan, suçun hukuki konusunu oluşturan varlık veya menfaat sahibi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca mağdurun geniş anlamıyla tüm zarar görenleri, dar anlamıyla suçtan zarar gören gerçek kişileri ifade ettiğini ileri sürmektedir (2016, ss. 9-10). Paul Rock mağduru, bir başkasının kanıtlanmış veya iddia edilen suç veya suç benzeri eylemleri tarafından gönüllü veya istemsiz, doğrudan veya dolaylı, aniden veya kademeli olarak, alakalı veya mantıksız olarak etkilenen kişi şeklinde tanımlamıştır (2002, ss. 13-14).

Herkesin algısında mevcut olan bir mağdur kimliği vardır. Mağdur kimi durumlarla, kimi özelliklerle veya kimi kalıplarla özdeşleştirilmektedir. Basia Spalek mağdur kimliklerinin sosyal olarak inşa edildiğini ve kültürel, sosyal, durumsal ve ceza-adalet süreçlerinden

etkilenerek sürekli müzakere ve değişim halinde olduğunu belirtmektedir (2008, s. 22). Geleneksel olarak mağdurların suçun doğrudan zarar görenleri, tamamen masum oldukları ve çoğunlukla tesadüfi şekilde suça maruz kaldıkları düşünülmektedir. Ayrıca toplumdaki kimi grupların maruz kaldıkları mağduriyete yönelik daha yoğun bir sempati ve tepki ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; aynı suça maruz kalan bir yaşlı ile orta yaştaki kişiye veya bir çocuk ile yetişkine bakış aynı olmayabilmektedir. Diğer taraftan toplumlarda kimi meslekleri icra edenlerin maruz kaldıkları mağduriyet anlaşılabilir veya kabul edilebilir olarak görülmektedir. Örneğin; askerler ve polisler gibi tehdit altında çalışanlar veya itfaiyeciler ve madenciler gibi tehlikeli işler yapanların uğrayabilecekleri mağduriyet bu bağlamda düşünülebilmektedir. Ayrıca göçmenler, evsizler, ruh sağlığındaki sorunlar nedeniyle yeterli tedaviyi alamayanlar, düşünceleri ve tercihleri nedeniyle toplum dışında kalanların maruz kaldıkları saldırılar onları mağdur yapsa da kimi toplumlarda diğerlerinin yaşadıkları mağduriyet kadar etki yaratmamaktadır. Bu nedenle mağdur ve mağduriyetin genel bir tanımının çizilmesinin yanı sıra öznel bakış ve değiştirici faktörlerin de ele alınması faydalı olmaktadır. Mağdura veya kurbanı genel yaklaşım ideal bir tip veya tanımlama ortaya koymak iken, yeni yaklaşımlar mağduru farklı açılardan incelenmesi gereken bir özne olarak görmektedir. Vurgulanması gereken önemli noktalardan biri de ne kadar zarar görürlerse görsünler mağdurlar bazen çaresiz ve edilgen konumda bir kurban olarak görülmeyi istememeleri gerçeğidir. Zira kimi toplumlarda diğerleri tarafından bu şekilde algılanmak beraberinde korunmasız görünme, dışlanma, diğerlerinin hedefi haline gelme ve saygınlık kaybetme gibi anlamlara gelebilmektedir. Diğer taraftan erilliğin ciddi bir tabu olduğu toplumlarda, erkekler mağdur konumunda olmanın değerleriyle örtüşmeyen bir durum olduğunu düşünebilmektedirler (Newburn ve Stanko, 1994; Farrall ve Maltby, 2003; Spalek, 2006).

David Finkelhor ve Nancy Asdigian mağdurdan hedef olarak bahsederken; (1) hedefin savunmasızlığı, (2) hedefin tatmin ediciliği ve (3) hedefin münafetliği olmak üzere üç tipoloji üzerinden mağduriyet olasılığını tartışmaktadırlar. Hedefin savunmasızlığı saldırganın fiili veya herhangi bir risk karşısında kişinin kendi savunacak ya da mücadele edecek gücü olmaması durumunu ifade etmektedir. Bu da kişiyi suçlular açısından kolay hedef haline getirmektedir. Hedefin tatmin ediciliği ise kişinin sahip olduğu kimi özelliklerin, suçlunun arayışta olduğu ve elde etmek için suç işleyebileceği özellikleridir. Bir hırsız için kurbanın parası veya bir cinsi sapık için savunmasız durumdaki bir kadın/erkek bu durumu oluşturabilmektedir. Hedefin münafetliği ise saldırgan açısından kurbanın olduğu özelliklerin bir karşıtlık veya öfkeye yol açması olarak ifade edilebilmektedir. Örneğin etnik, dini, siyasi veya cinsel tercih kimliklerinden dolayı kimi kişiler, saldırganların doğrudan hedefi haline gelebilmektedirler (1996, s. 6). Suçlunun davranışları ve suçun baskısı mağdur üzerinde çeşitli zararlar oluşturabilmektedir. Bu zararlar kimi zaman belirgin olurken kimi zaman da kolaylıkla fark edilememektedir.

Konuyla ilgili zararın psikolojik/duygusal hasarı, fiziksel veya cinsel incitmeyi ya da ekonomik kaybı içerdiği söylenebilmektedir. Kimi mağduriyetler tüm bu zararları kapsarken, kimileri de

sadece tek boyutlu bir hasardan kaynaklanmaktadır. Mağdurların benzer suçlar karşısında aldıkları zarar veya zararın neden olduğu etkiler değişebilmektedir. Kimi mağdurlar psikolojik hasarlarını etraflarına yansıtmamakta veya özellikle kolay şekilde dolandırılan mağdurlar toplumsal tepki korkusu nedeniyle ekonomik kayıplarını saklayabilmektedirler. Bu nedenle saldırganın yaptığı ihlal her zaman hukuka konu olmayabilmektedir (Fisher ve Reynes, 2009, s. 162). Hukuka konu olmayan, bir başka deyişle şikâyetle yansımayan mağduriyetlerin suç kapsamında değerlendirilmesi oldukça zordur. Bu nedenle hukuk önünde temsil edilen mağduriyetler kadar, bilinmeyenlerin de olduğu göz ardı edilmemelidir. Çeşitli nedenlerle saklanan veya adli mercilerce üzerine gidilmeyen mağduriyetlerin var olması, bu alanda yapılan çalışmaları da eksin, yetersiz ve şüpheli hale getirebilmektedir.

Mağduriyetin hayatını kaybetme, fiziksel ve psikolojik zarar görme veya ekonomik kayba uğrama çerçevesinde olacağı gibi suça maruz kalma korkusu şeklinde de gerçekleşebildiğini belirtmek gerekmektedir. Çoğu zaman göz ardı edilen bu mağduriyet toplumdaki ilişkileri zedelemekte ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Bu nedenle mağduriyetin sadece doğrudan boyutu değil, oluşturduğu toplumsal psikolojik boyutu da tartışmaya dâhil edilmelidir (Seçkin, 2020, s. 661). Ayrıca mağdurlar yaşadıkları sorunlar nedeniyle toplumdaki rollerini yerine getirmede sıkıntılar yaşayabilmektedir. Örneğin mağdurların; ebeveyn rollerinde, özel/partner ilişkilerinde, mesleki verimliliğinde ve toplumsal işlevselliklerinde aksama ve başarısızlık meydana gelebilmektedir. Bu rollerin birinde veya fazlasında oluşan sorunun kişinin yaşam kalitesini ve tatminini azaltması oldukça doğaldır (Hanson vd., 2010, ss. 190-192).

Mağdurların bir karakteristiğinin olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Karakteristikten kastedilen sahip olunan özelliklerin mağduriyet üzerinde etkili olup olmadığıdır. Bu bağlamda özellikle yaş, cinsiyet, sosyal statü, medeni durum ve etnisitenin önemli birer faktörler olarak toplumdaki bir bireyin suça maruz kalıp kalmama ihtimali üzerindeki etkileri mağdur tipolojisinin de oluşmasında oldukça önemlidir (Berg, 2014; Siegel, 2017, ss. 75-76). Mağdurun tipolojisinin çizilmesi; suçun aydınlatılmasında, suçla mücadelede ve mağdurların korunmasında oldukça faydalıdır.

Kriminolojide suçlu tipolojisinin olduğu gibi alandaki çalışmaların sayısı arttıkça mağdurların için de bir sınıflandırma/tipoloji çerçevesi çizilmiştir. Bunlardan ilki Hans von Hentig tarafından 1948 yılındaki çalışmasında gerçekleştirilmiştir. Burada von Hentig mağdurları öncelikle genel hatlarıyla; (1) genç, (2) kadın, (3) yaşlı, (4) zihinsel engelli ve akıl hastası, (5) göçmen, azınlık mensubu ve donuk normal olmak üzere, ardından da psikolojik açıdan (1) depresyonda olan, (2) açgözlü, (3), ahlak dışı hayat yaşayan, (4), yalnız ve kalbi kırık, (5) eziyetçi (işkenceci), (6) engellenmiş, dışlanmış veya mücadele eden olmak üzere sınıflara ayırmaktadır (ss. 404-438). Böylece suça maruz kalan kişilerin özellikleri, mağduriyete yatkınlıklarını ve suça maruz kalmalarındaki rollerini ayrıntılı şekilde incelemektedir. Bu sayede mağdurun suç fiili karşısında pasif veya tesadüfi bir unsur olmasından öte, kimi

özellikleri ve zaafları uyarınca maruz kaldığı durumun açıklanabileceği üzerine bir çerçeve çizilmiştir. Bu çalışma günümüze kadarki çalışmalarda mağdurun masumiyeti, mağdurun suçluluğu, mağdurun rolü ve mağdurun özellikleri üzerinden analiz yapılması için sağlam bir zemin oluşturmuştur.

Stephen Schafer'ın ortaya koyduğu tipolojinin de alana ciddi katkısı olmuştur. Onun sınıflandırması; (1) ilişkisiz/alakasız mağdur, (2) tahrik eden mağdur, (3) hızlandırıcı mağdur, (4) biyolojik olarak zayıf mağdur, (5) sosyal olarak zayıf mağdur, (6) kendini mağdur eden mağdur ve (7) siyasi mağdur şeklinde tanımlanmaktadır (1968). Burada birinci madde mağdurun suçla veya suçluyla herhangi bir ilişkisinin olmamasını, ikinci madde mağdurun eylemleri veya söylemleri nedeniyle suçu tetiklemesini, üçüncü madde mağdurun içinde bulunduğu durum nedeniyle suçun gerçekleşmesi ihtimalini artırmasını, dördüncü madde çocuk, yaşlı veya bedensel engeli olanlar gibi insanların suçlular tarafından daha kolay hedef olarak görülmesini, beşinci madde toplumdan çeşitli nedenlerle izole olanlar, göçmenler veya azınlık gruplarının yine suçlular tarafından daha çok hedef olarak seçilmesini, altıncı madde zararlı madde kullanma veya uygunsuz ortamlarda bulunma gibi nedenlerle suçlularla daha fazla bir araya gelen kişilerin kendilerini mağduriyet içine çekmelerini, son madde ise siyasi erkle ile uyuşmayan kişilerin maruz kaldıkları yasa dışı baskıyı ifade etmektedir.

Yine alandaki ilk örneklerden birini de Benjamin Mendelshon'un mağdur-saldırgan ilişkisi üzerinden yaptığı analiz oluşturmaktadır. Mendelshon mağdur tipolojisini; (1) tamamen masum mağdur, (2) az kusurlu/kabahatli/suçlu mağdur, (3) saldırgan kadar kusurlu/kabahatli/suçlu mağdur, (4) saldırgandan daha kusurlu/kabahatli/suçlu mağdur, (5) kusurlu/kabahatli/suçlu mağdur ve (6) sahte mağdur olmak üzere altı başlıkta incelemiştir (1976). Böylece mağdurun tamamen suç filinden veya suçludan bağımsız olabileceği gibi, suçun gerçekleşmesine bizzat yol açan mağdurların da incelenmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Mendelshon'un çizdiği çerçeve mağdurun, mağduriyetteki rolünün tartışılması üzerinedir. Ortaya koyduğu tipolojide mağdurun suçluyla ilişki düzeyi, suçu meydana getiren koşulların oluşmasındaki etkisi, suçluyu fiile yönlendirmedeki etkisi ve uğradığı zarar ile verdiği zararın karşılaştırması gibi unsurları tartışmaktadır. Kurban rolü yapan sahte mağdurlara da ayrıca incelemesi bu noktada önemli olmuştur.

Söz konusu ilk çalışmaları izleyen süreçte mağdurun tanımlanması ve mağdur tipolojisinin ortaya konulması için çalışmalar yapılmaya devam etmiştir. Suçun gerçekleşmesinde mağdurun fiziksel ve kişilik özellikleri, konumu, statüsü ve rolünün analizi oldukça faydalı sonuçlar veren bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Bir sonraki başlıkta tartışılacak olan viktimoloji de kökenlerini bu temele dayandırmaktadır.

1.2.2. Viktimoloji

Kriminoloji çalışmaları içinde mağdurlar uzun bir süre boyunca yeterli ölçüde yer almamıştır. Her ne kadar 1940'larla birlikte mağdurlar üzerine ilk eserler çıksa, 1947 yılında viktimoloji kavramı kullanılmış ve çeşitli münferit yayınlar ortaya konulmuş (Wilson, 2009) olsa da alandaki çalışmalar uzun süre sınırlı sayıda kalmıştır. 20. yüzyılın ortalarından sonra başlayan yoğun akademik ilgiyle birlikte viktimoloji de kimliğini bulmaya başlamıştır. Başlarda bu alanın insan hakları ihlalleri üzerine yoğunlaşan bağımsız bir disiplin veya kriminolojinin bir alt dalı olarak suçun mağdurlarını inceleyen bir disiplin olarak ele alınması yönünde tartışmalar yaşanmıştır. Viktimoloji alanında ortaya konulan temel çalışmalarda bu durumu gözlemlemek mümkündür (Friedrichs, 1983; Elias, 1986; Maguire ve Pointing, 1988; Fattah, 1989; Mawby ve Walklate, 1994). Özellikle kriminolojinin suçlu ve suç temelli yaklaşımlarındaki bir dizi paradigma değişimi, sosyal ve siyasi zorlamalar ve bilimsel gelişmeler ışığında 1950'lerle birlikte viktimoloji tartışılır bir alan haline gelmiş ve mağduriyeti açıklama iddiasında olan teorik yaklaşımlar gelişmeye başlamıştır. Özellikle suçun; suçlunun yarattığı bir fiil olmanın ötesinde, suçlunun ve mağdurun başrolde yer aldığı ve mağduriyetin oluşmasında yer-zaman bağlamının düşünülmesi gerektiği bir sistem olduğu yönündeki düşünce değişimi bu geçişte etkili olmuştur (Wilcox, 2010, s. 977). Yani suçlu veya suçun kendisinin yanı sıra, mağdur veya kurbanın da tartışmanın merkezine alınabilecek bir değer olduğu görüşü ileri sürülmüştür. Tam da bu noktada, temelde mağduru her yönüyle inceleme iddiasında olan mağdur bilimi gelişmeye başlamıştır. Bu çalışmada alanda yerleşmiş bir tanımlama olduğu için, mağdur bilimi yerine viktimoloji kavramı kullanılmaktadır.

Bonnie Fisher ve Bradford Reyns viktimoloji çalışmalarının ancak 1940'larla birlikte gerçekleşmeye başladığını ifade ederlerken, bilim insanlarının bir dizi jenerasyon halinde günümüze kadar farklı soru ve yöntemlerle bir teorik zemin oluşturduklarını ileri sürmektedirler. Onlara göre birinci jenerasyon uzmanlar bir suç olayındaki saldırgan-kurban ikilisinin tipolojisi üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu çerçevede her mağdurun kendi mağduriyetine sebep olma derecesine göre sınıflandırılmıştır. İkinci nesil teorisyenler ise dikkatlerini mağdur rolünden, yaşam tarzlarının ve günlük yaşamın rutin faaliyetlerinin mağduriyet için nasıl fırsatlar yarattığını açıklamaya ve test etmeye odaklanan durumsal bir yaklaşıma kaydırmışlardır. Üçüncü nesil ise kendinden önceki düşünceleri test edip geliştirmeye çalışmışlardır. Mağduriyeti açıklayabilmek için saldırgan motivasyonunu ve günlük yaşamın getirdiği fırsatları ele almışlardır. Ayrıca mağduriyet araştırmaları zamanla mağdursuz suçlara ve sapkın davranışlara da odaklanmaya başlamıştır. Dördüncü nesil ise özdenetim eksikliği, toplumsal bağlar (aile ve okulla ilişkiler gibi) ve akran etkilerinin mağduriyet riski çerçevesinde değerlendirmiştir (2009, ss. 162-167).

Bir önceki başlıkta mağduriyet tipolojileri bağlamında isimleri zikredilen Hans von Hentig ve Benjamin Mendelshon gibi araştırmacıların mağdurun, mağduriyetteki rolü üzerindeki yaptıkları çalışmalarla viktimolojinin temellerinin atıldığını söylemek mümkündür. Onların

çalışmalarını izleyen süreçte suçlu-mağdur dinamikleri bağlamında cinayet, gasp, saldırı, dolandırıcılık ve şantaj gibi pek çok suç incelenmeye başlanmıştır. Daha sonra viktimolojinin yönü bireyler arası mikro düzey ilişkilerden öte mağduriyetin modellerini şekillendiren sosyal ve yapısal faktörlere kaymıştır. Araştırmalar yoğunlaştıkça çeşitli suçların hedef aldığı kişilerin sosyo-demografik özelliklerini belirleyen ve aynı zamanda suç mağduriyetindeki genel hacmi, eğilimleri ve kalıpları belirlemeye yardımcı olan büyük ölçekli mağduriyet anketleri, bu tür kalıplara ilişkin iç görü sağlanmış olmuştur. 1990larla beraber eleştirel yaklaşımların ortaya çıkması aile içi şiddet ve çocuk istismarı gibi evin özel alanında meydana gelen gizli ve geleneksel olarak ihmal edilen mağduriyet deneyimlerine dikkat çekmişlerdir. Bu tür suçlara karşı savunmasızlığın, sosyal gruplar arasındaki yapısal farklılıkları ve güç eşitsizliklerini yansıtacağını, böylece cinsiyet, ırk, sınıf ve engellilik gibi faktörlerin hepsinin mağduriyet kalıplarını etkileyeceğini savunulmuştur. Bu şekilde, mağduriyet eğiliminin, toplumsal düzeyde örgütlenen güçsüzlük ve eşitsizliğin bir sonucu olarak bireysel seçimlerin ve davranışların bir sonucu olmadığı öne sürülmüştür (O'Brien ve Yar, 2008, ss. 175-176). Böylece viktimolojinin; birilerinin diğerlerine göre suça maruz kalma olasılığının neden daha fazla olduğuna yönelik araştırmalar olmaktan ziyade, süreç içinde çok boyutlu bir yol olarak yapısal ve değişken pek çok faktör bağlamında gelişen bir alan haline geldiğini ifade etmek mümkündür (Walklate, 2001, ss. 314-315). Yeni tür suçların ortaya çıkması, toplumun suça yönelik duyarlılığının artması, suçun neden olduğu olumsuz etkinin yoğunlaşması, insan hakları konusundaki tartışmaların artması ve pek çok yasal düzenleme ortaya konulması gibi sosyal faktörler bu gelişmenin tetikleyicileri olmuştur (Wallace ve Roberson, 2018, ss. 15-20). Mawby ve Walklate viktimolojiye akademik yaklaşımları üç kategori altında inceleyerek geçen süreci net bir şekilde özetlemektedirler: (1)pozitivist yaklaşım ceza hukukuna göre mağduriyeti tanımlamaktadır, mağdurun rolü, cezalandırma ve suçlama üzerinden temellenmektedir ve viktimolojiyi bilim olarak önermektedir, (2) radikal yaklaşım ceza hukuku sınırlarının ötesindeki mağduriyetleri içermektedir, insan haklarını konu edinmektedir ve devletin mağduriyetteki rolünü incelemektedir, (3) eleştirel yaklaşım ise mağduru yeniden kavramsallaştırmak için pozitivism ve radikalizmin önemli savlarını birleştirmektedir, mağdurların bireysel deneyimlerine ve toplumsal-politik güçlerin onlar üzerindeki etkisini irdelemektedir ve toplumdaki bazılarının diğerlerine göre mağduriyet riskinin fazla olmasını eleştirmektedir (1994, ss. 9-21).

Jo Goodey mağdurların öneminin artması ve viktimolojinin yıldızının parlamasının ardında çeşitli faktörlerin olduğunu belirtmektedir. Bunları; resmi suç oranlarındaki artış, suç araştırmalarıyla kapsamlı gizli suçların açığa çıkarılması, halk arasında artan suç korkusu, artan suç ve sosyal düzensizliğe karşı halkın tahammülsüzlüğü, suçluya yönelik tedavi modelinin başarısızlığı ve onun yerini mağdurlara bağlı cezalandırıcı adaletin alması, savunmasız mağdurlara karşı işlenen suçlara ve mağdurlara yönelik ceza-adalet sistemi tarafından kötü muameleyle ilişkin medya raporları, kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarı sorununun feministler tarafından tanınması ve siyasallaştırılması, ırkçı şiddet sorununun sivil

eylem grupları tarafından tanınması ve siyasallaştırılması, "kanun ve düzen", "suç azaltma" ve "oy kazananlar" olarak kurbanlara çeşitli şekillerde odaklanan politikacılar tarafından artan suç oranlarının siyasallaştırılması ve mağdurları da kapsayan vatandaş sözleşmeleri/hasta haklarına yönelik hareketin oluşması şeklinde sıralamaktadır (2005, ss. 13-14).

Richard Sparks'a göre viktimoloji çalışmalarının üzerine oturduğu temel soruları şu şekilde sıralamak mümkündür: Bir mağdur tipolojisi var mıdır?, Bazı insanlar bir suçun kurbanı olurken diğerleri neden olmamaktadır?, Mağduriyetin oluşmasında toplumsal, ekonomik, fiziksel veya psikolojik koşulların etkisi var mıdır?, Suçun hedefi olma olasılığının ortadan kaldırılması veya azaltılması mümkün müdür?, Gelecekteki yeniden mağduriyetin oluşturuşu koşulları var mıdır? (1981). Mağduriyet araştırmaları öncelikle suçu inceleme ve takip etme girişimi olarak başlasa da zamanla mağdurlar üzerinde yoğunlaşılması; nasıl ortaya çıktığı, nerede meydana geldiği, oluşturduğu etkiler, yargılama ile ilgili süreçler ve nasıl önlenebileceği gibi başlıklar üzerinden tamamen mağduriyetin doğasının ele alınmasına yönelmiştir. Böylece viktimolojiyi; mağduru, mağduriyeti, mağduriyet koşullarını, mağdur tiplerini, mağdur suç arasındaki ilişkiyi, suçun mağdur üzerindeki etkilerini ve mağdurun suça etkisini, mağduriyetin önlenmesini, mağdura verilmesi gereken destekleri ve ceza adalet sistemi içinde mağdurun yerini inceleyen bir bilim alanı olarak düşünmek mümkündür (Fusun-Sokullu ve Dursun, 2016). Mağdurun suç araştırmaları temel öge ve konularından biri olması ve bu boyuttaki incelemelerin öneminin kanıtlanması viktimolojinin de kapsamının her geçen gün artmasını sağlamıştır. Özellikle mağduriyeti oluşturan koşullar (mağduriyet öncesi) ve suçun oluşturduğu etkiler (mağduriyet sonrası) üzerine yapılan çalışmaların suçla mücadeleye ve suçun önlenmesine de ciddi bir katkı sunduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Andrew Karmen viktimoloji üzerine yapılan çalışmaların çeşitli motivasyonlarının olduğunu dile getirmektedir. Öncelikle viktimoloji çalışanlar diğer sosyal bilimciler gibi; günlük yaşam üzerine anlayış kazanılması, karmaşık konuların derinlemesine incelenmesi, sorun teşkil eden ve bulmaca niteliğinde olan durumların çözülmesi ve hayatın inceliklerinin tartışılması gibi konularda entelektüel kazanım elde etmektedirler. İkincisi konuyla ilgilenen bireyler; ufuklarını genişletmekte, kendi tecrübelerinin ötesine geçmekte, mantık dışı korkularının ve temelsiz kaygılarından kurtulma şansı elde etmekte, derin önyargılarının, kaderciliklerinin ve aşırı duygusallıklarının üstünden gelme imkânı bulabilmektedirler. Üçüncüsü teorik çalışmalar ve uygulamalı araştırmalarla üretilen bulgular, sorunlar yaşayan kişilere yardımcı olabilecek şekilde uygulamaya geçirilebilmekte ve böylece viktimologlarda ortaya koydukları çabadan dolayı tatmin ve başarı hissi ortaya çıkmaktadır (2009, s. 21). Özellikle mağdur profilinin ortaya çıkarılmasının mağduriyetin çözülmesi ve önlenmesi adına etkili olduğu için uzmanların katkısı daha çok anlaşılmaktadır. Adli viktimologların soruşturmalara ve yargı süreçlerine; (1) mağduriyet iddialarının bağlamsallaştırılmasına, (2) mağduriyet iddialarının desteklemesine veya reddedilmesine, (3) mağdurun zarara veya kayba maruz kalmasının niteliğinin belirlenmesine, (4) failin işleyiş şekli ve motivasyonuna yönelik anlayışın

geliştirilmesine, (5) şüpheli havuzu oluşturulmasına ve (6) çözülmemiş davaların soruşturma bağlantısının kurulmasına yardımcı olmaktadır (Turvey, 2008, ss. 75-76)

Genel bir yaklaşımla viktimoloji; mağduriyetin nedenlerinin (etiolojisinin), sonuçlarının, ceza-adalet sisteminin mağdurlarla nasıl ilgilendiğini ve onlara nasıl yardım ettiğinin ve medya gibi toplumun diğer unsurlarının suç mağdurlarıyla nasıl ilişki kurduğunun incelenmesidir. Viktimoloji bir bilim olarak mağdurlarla ilgili soruları yanıtlamak için bilimsel yöntemleri kullanmaktadır. Örneğin, mağdur bilimciler, genç insanların yaşlı insanlara göre neden daha fazla kurban olma olasılığının olduğunu basitçe merak etmek veya varsayımda bulunmak yerine, genç insanların neden daha savunmasız göründüklerini belirlemeye çalışmak için araştırma yapmaktadırlar (Daigle, 2018, ss. 1-2). Bu noktada failin mağduru seçme motivasyonunun ve mağdurun suç fiiline maruz kalma sebeplerinin derinlemesine inceleme kapsamındaki bulgular viktimolojinin de ufkunu genişletmektedir. Böylece nasıl ki kriminoloji çalışmaları soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde yol aydınlatıcı oluyorsa, viktimoloji de insanların suçlulardan korunması ve mağdur haklarının savunulmasında sağlam bir dayanak oluşturmaktadır.

Özellikle insan hakları ve kadın hakları gibi konularda ortaya çıkan hareketlerin içine mağdur hakları gibi başlıkları da içerecek şekilde genişlemesi viktimoloji çalışmalarının da seyrini değiştirmiştir. Bunun yanı sıra toplumların kolektif biçimde suçla daha fazla karşılaşmaları, medyada suçun ve mağdurun daha fazla yer alması, artan suç oranları ve toplumsal düzende yaşanan sorunlar ceza adalet sistemlerinin ve mağdur haklarının daha fazla tartışılmasının önünü açmıştır. Böylece mağdurların haklarının korunması için halkın farkındalığının artırılması ve destek hizmetlerinin geliştirilmesi mümkün hale gelmiştir (Kaukinen, 2009, s. 781). Viktimoloji; bireyleri hedef alan her türlü yasa dışı faaliyeti belirleyen ve tanımlayan, ortaya çıkan sorunun ciddiyetinin ölçülmesini sağlayan, mağdurların hukuk sistemi içinde nasıl ele alındıklarını inceleyen ve ilgili konularda ortaya konulan hipotezlerin bulunan kanıtlarla uyumunu araştıran çalışmalardan oluşmaktadır (Karmen, 2009, s. 28). Füsün Sokullu-Akıncı ve Selman Dursun mağdura yönelik çalışmaların kriminolojiye katkılarını; (1) failin yanı sıra mağdurun özelliklerinin de incelenmeye başlanması, (2) suçlu ve mağdur hakkındaki genel damgalamaları değiştirmesi, (3) ceza politikalarında ve adalet sistemlerinde farklılaşma yaratması ve (4) bazı suçların önem ve ağırlığının değişmesi şeklinde ifade sıralamaktadırlar (2016, ss. 17-19).

Viktimoloji; polise bildirilmeyen suçlu davranışlarının doğası ve kapsamı konusunda mağdurlardan bilgi alınması, suçun kurban üzerinde oluşturduğu gerçek zararın belirlenmesi, suç kurbanı olma ihtimalini artıran faktörlerin tartışılması, suçun ortaya çıkmasında ve tetiklenmesinde kurbanın rolünün çalışılması, kurbanlara suç sonrası danışmanlık ve telafi gibi yardım hizmetlerinin planlaması noktalarında dikkate değer bir fayda sağlamaktadır (Siegel, 2017, s. 11). Şikâyeteye yansımaması nedeniyle ceza-adalet süreçlerine dâhil edilmeyen suçlar ve mağduriyetler, mağdurlar üzerine çalışma yapan araştırmacıların çabaları sonucunda açığa

çıkarılabilmekte veya en azından kayıtlara yansımaktadır. Kimi toplumların yapıları veya mağdurun bulunduğu savunmasız durum gibi nedenlerle, suçlar örtbas edilmekte ve suçlular adalet gözetiminden kaçabilmektedirler. Örneğin; kimi toplumlarda aile içi taciz/tecavüze uğrayan bireyler ya öğrenilmiş çaresizlikleriyle ya da yakın çevrelerinin baskılarıyla mağduriyetlerini resmi mercilere iletmemektedirler. Fakat isimlerinin saklı kalacağına yönelik güven sağladığında araştırmaların kaynakları haline gelebilmektedirler. Yine akademik yaklaşımın değerinin ortaya konulmasında bir diğer örnek de mağduriyetin yaygınlığının analiz edilmesidir. Günümüzde siber tehdide, şantaja ve zorbalığa maruz kalan pek çok insan olduğu ve bu insanların da büyük kısmının interneti aktif olarak kullanan genç kuşakların oluşturduğu bilinmektedir. Fakat bu tür sorunlar içinde olan kişiler durumlarını çevrelerinden gizleyebilmektedirler; çünkü siber alandaki kötü niyetli kişiler şantaj ve tehditle mağdurları ciddi şekilde korkutmaktadırlar. Bu noktada bir akademisyenin mağdur görüşmeleri üzerinden ortaya koyacağı bir analiz; bu tür suçların ne sıklıkla gerçekleştiğini, hangi platformlarda meydana geldiğini, suçluların genel profillerini, şantajın ve tehdidin hangi yöntem ve dil seçilerek yapıldığını, aynı/benzer kişilerin tahmini kaç kişiye tuzak kurduğunu, mağdurların hukuki kazanımlarını ve belli yaş gruplarını bekleyen tehlikeleri değerlendirebilecektir. Böylece bir yandan toplum farkındalığı artarken ve kolluk kuvvetlerinin ilgisi çekilirken, diğer taraftan mağdurlar için yalnız olmadıklarına ve haklarını savunmaları gerektiğine yönelik bir fırsat kapısı açılabilmektedir.

Pek çok suç türünün olması farklı mağduriyetlerin oluşması sonucunu doğurmaktadır. Kişiler bir taraftan fiziksel saldırıya maruz kalabilirken, diğer taraftan mülklerine yönelik bir hırsızlık olayı ile karşı karşıya olabilmektedir veya bir taraftan siber casusluk ile rahatsız edilirlerken diğer taraftan işyerlerinde psikolojik şiddet yaşayabilmektedirler. Bu nedenle mağduriyetin çok yönlü şekilde ve geniş kapsamla ele alınması gerekmektedir. Mağduriyet de bu doğrultuda farklı özellikler gösterebilmektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki kişi bir suç olayında birden fazla mağduriyet yaşayabilmektedir. Örneğin; mağdur bir suç grubunun yaptığı saldırıda hem fiziksel şiddet görebilmekte hem de parasını çaldırıldığı için ekonomik zarara girebilmektedir. Mağduriyet yakın çevreden, tanıdıklardan, yabancılardan ve hatta devletten kaynaklanabilmektedir. Böylece suç faili için geniş bir yelpazede inceleme gerçekleştirmek gerekmektedir. Ayrıca saldırganlar kimi zaman belirli yerleri seçerken, kimi zaman da rastgele mekânlarda suç işlemektedirler. Suç kendiliğinden gelişebildiği gibi suçlular tarafından özel olarak belirlenen yerlerde planlı biçimde de oluşabilmektedir. Suçlular emellerine daha kolay ulaşabilecekleri, kurbanlarını savunmasız yakalayabilecekleri ve kolluk güçlerine fark edilme olasılıklarının düşük olacağı yerleri seçme eğilimi gösterebilmektedirler.

Mağdurun suça yol açması veya suçun gerçekleşmesindeki etkisi viktimolojinin diğer bir önemli tartışma konusunu oluşturmaktadır. Günlük yaşamda bireylerin yaptıkları veya yapmadıkları fiiller suçun oluşmasında etkili olabilmektedir. Dikkatsizlik, ihmal, tehlikeyi öngörememe ve riskli yerlerde bulunma gibi durumlar suçun oluşması için uygun koşulları hazırlayabilmektedir. Dahası, mağdurlar bilinçli veya bilinçsizce suçun tetikleyicisi haline

gelebilmektedirler. Bir ihmal kötü niyetli bir kişi için suça davetiye çıkarabilirken, bir kışkırtma da normal şartlarda gerçekleşmeyecek bir suçu meydana getirebilmektedir (Dursun, 2003; Füsün-Sokullu, 2016). Mağdur tipolojilerinde de tartışıldığı üzere mağdurlar gerek bilinçli gerek bilinçsiz şekilde yaptıklarıyla suçluyu teşvik edebilmekte, fiili hızlandırabilmekte veya bulundukları ortam nedeniyle suça ışık tutabilmektedirler. Genel bir yaklaşımla mağdurun, kötü niyetli kişilerin herhangi bir motivasyonla giriştikleri eylemlerin kurbanı olduğu algısı ortaya çıkmadığı; fakat mağdur bu denli pasif konumda değildir. Bu bağlamda mağdurun tetikleyiciliği, ihmali veya suçluluğu hesaba katılması gereken yönlerdir. Böylece mağdurun; yaşam tarzı, faille ilişki düzeyi, günlük yaşamını geçirdiği yerler, biyolojik ve kişilik özellikleri, toplumdaki statüsü ve sosyalleşme boyutu gibi özellikler bu noktada öne çıkmaktadır. Bunların yanı sıra mağdurun ekonomik durumu ve kariyeri, hobileri, alışkanlıkları ve sosyal çevresi de önemli etmenlerdir. Böylece tesadüfi mağduriyetten öte, mağdurun suçlu tarafından seçilmesi veya suçun içinde kalması için somut açıklamalar ortaya konulabilmektedir (Meier ve Miethe, 1993; Pimlott-Kubiak ve Cortina, 2003; Siegel, 2017; Brotto vd., 2017; Tapley, 2020). Özellikle bazı kişilerin veya bazı mekânların suçlular tarafından daha istekle ve kolay şekilde hedef haline getirilmesi, suçlu motivasyonu ile beraber düşünülmesi gereken bir yöndür. Mağdurun yaşam tarzının araştırılması, mağduriyeti oluşturan koşulların ve fail motivasyonunun analiz edilmesinde oldukça yararlı olmaktadır. Bu noktada yapılan incelemenin mağdurun suçlanması veya fiilin meşrulaştırılması anlamına gelmemektedir. Bir kurbanın yaşam tarzı ile mağduriyeti arasındaki nedensel bağlantı her zaman net değildir. Bunun nedeni, herhangi bir yaşam tarzı faktörünün suç durumu üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirlemenin zor olmasıdır. Joe Diaz vd.'ye göre genel olarak, yaşam tarzı faktörleri mağdurun zarar görmesini üç şekilde etkileyebilmektedir: suçluyla bir çatışma yaratarak, mağdurun suçluların veya suç işlemeye eğilimli kişilerin etrafındaki varlığını artırarak veya bir suçlunun mağdurun savunmasızlığına ilişkin algısını körükleyerek (2008, s.169).

Bu noktada risk yaklaşımını da belirtmek gerekmektedir; çünkü mağdurun suçla olan ilişkisinde belirli sebeplerle kişinin risk taşıyıp taşımadığı viktimoloji çalışmaları içinde önemli bir yere sahiptir. Risk dili veya risk tanımlanması akademik çalışmaların seyrinin bir yansıması olarak görülmüştür. Riske yönelik ilk kriminolojik referanslar, suç işleme "riski" olan gençler hakkındaki fikirlerle veya viktimoloji alanında kişinin suç kurbanı olma riskiyle sınırlı olmuştur. Riskler geleneksel olarak bireye veya gruba özel olarak yorumlanmıştır. "Kimsiniz?" (cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik durum, ırk/etnisite), "nerede yaşıyorsunuz?" (konut türü, mahalle) ve "nasıl yaşıyorsunuz?" (yaşam tarzınız) hakkındaki sorulara verilen yanıtlar geleneksel olarak suç işleme ve/veya mağduriyet riskini belirlemeye yardımcı olan değişkenler olarak toplanmıştır. 1970'lerden itibaren, riskin yorumlanması, büyük ölçüde farklı popülasyonları göz önünde bulundurarak bu değişkenleri derlemeye dayanan pozitivist veri toplama ve analiz yöntemlerinin yükselişiyle el ele gitmiştir. Bu dönemde risk, istatistiksel analiz ve olasılık değerlendirmeleri alanıyla dar bir şekilde sınırlandırılmıştır (Goodey, 2005, ss. 16-17). Fakat günümüze gelen süreçte kriminolojik risk tanımlamaları, bir şeyin suç veya

mağduriyet olarak meydana gelme olasılığına ilişkin daha önceki sınırlı referanslarının ötesine geçmiştir. Bunun yerine risk, çok çeşitli sosyal güvensizlikleri ifade eden bir terim olarak benimsenmiştir. Risk ve suç korkusu veya güvensizlik fikirleri arasındaki bariz örtüşme, kriminologlar ve sosyologlar tarafından riskin bir kavram olarak kullanılmasıyla aynı ölçüde viktimoloji tarafından ele alınmamıştır. Bunun nedeni büyük ölçüde, riskin gelişmiş sanayileşmiş toplumlardaki insanlarda güvensizliğe neden olan bir dizi etki olarak detaylandırılmış olmasıdır. Böylece yeni yaklaşımlar insanların doğrudan mağduriyet deneyimlerini inceleme eğiliminde değildir. Risk de bu bağlamda kişisel özelliklerin ötesinde sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel etmenler içinde yeniden tanımlanmıştır (Hope, 2001; Clear ve Cadora, 2001; Stenson, 2001; Goodey, 2005).

Suçun gerçekleşmesi ve suçlunun hedefi olmasında mağdurun rolü tartışılırken, bir taraftan da mağduru suçlama durumu gerçekleşebilmektedir. Esasında viktimoloji çalışmalarının başından beri bu konu oldukça tartışılmış olsa da zamanın etkisiyle veya toplumdaki değişen bir biçimde mağduru sorumlu tutma yaklaşımları farklılık gösterebilmektedir. Dikkatsizliği, çaresizliği, ihmali veya yanlış kararları nedeniyle suça maruz kalan mağdur; toplum, suçlu ve hatta bazen de ceza-adalet sistemi içindeki çalışanlar tarafından suçlanabilmektedirler (Cook, 2010, ss. 969-970). Bu noktada suçlunun suçtaki rolü ve motivasyonundan öte mağdurun oluşturun koşullardaki sorumluluğu ön plana çıkarılabilmektedir. Mağdurun suçtaki rolü ile mağduru suçlamanın ayrı konular olduğunu altını çizmek ve ikincinin mağdura yönelik yanlış yaklaşımları beraberinde getirebileceğini belirtmek gerekmektedir. Suç fiilinin gerçekleşmesindeki rolü ne olursa, failin hedefi olması mağduru suçlu konuma sokmamaktadır/sokmamalıdır. Fakat kişisel özellikleri, yanlış tercihleri veya sadece suça maruz kalmaları nedeniyle mağdurlar kimi zaman ayıplama ve suçlama dilinin hedefi haline gelebilmektedirler. Bu da mağdura ikincil bir mağduriyet yaşatabilmekte veya suça karşı mahcubiyet geliştirmesine sebep olmaktadır.

Viktimoloji çalışmaları içinde mağdur ihtiyaçları öne çıkan araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Suç sonrasında mağdurların farklı ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Mağdurların ihtiyaçları pratik ve maddi, duygusal ve toplumsal olabilmektedir. Kişiden kişiye değişmekle birlikte mağdurlar; güven, danışmanlık, tıbbi yardım, mülklerinin koruma altına alınması için hizmet, maddi yardım, vaka ilerlemesi ve suçlunun ceza süreci hakkında sağlıklı bilgi, mahkeme süreçlerinde rehberlik, suçtan ne şekilde etkilendiklerini ifade etme hakkı gibi ihtiyaçlardan birini veya hepsini talep edebilmektedirler (Goodey, 2005, ss. 121-122). Bree Cook vd. mağdurların ihtiyaçlarını; (1) bilgi ve bilgilendirme (mevcut hizmetler, polis soruşturmasının ilerleyişi, kovuşturma zaman akışı, mahkeme süreci ve makul şüphe gibi yasal gereklilikler, mağdurun mahkemede oynadığı rol olası sonuçlar ve cezalar ve benzeri konularda bilgi sağlanması); (2) seçimler (doğru bilgi mağdurların kendi seçimlerini yapmasına olanak tanımaktadır. Mağduriyet sonrasında mağdurların kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri oldukça önemlidir. Kendi kararlarını verebilmek, mağduru güçlendirmektedir); (3) söz sahibi olmak (mağdurların söz sahibi olabilmesi, hikâyelerini

tamamen anlatabilmeleri ve duyulabilmeleri önemlidir); (4) acil yardım ve tavsiye (mağdurlar ne kadar erken olumlu destek ve tavsiye alırsa, iyileşmeleri o kadar kolay olacaktır); (5) polis ve ceza adaleti sistemi aracılığıyla takip (mağdurların polis soruşturmasının ve kovuşturmasının her aşamasında bilgilendirilmeleri gerekir; onları etkileyen kararların doğrudan ifade edilmesi ve tesadüfen veya mahkemede öğrenilmemesi); (6) erişilmesi kolay, koordineli, kolaylaştırılmış bir hizmet sistemi (mağdurların nasıl çalıştığı ve hangi hizmetlerin kendilerine sunulduğu hakkında bilgi sahibi olduğu daha otomatik bir sistemin var olması gerekmektedir. Destek sağlayan uzmanlar, mağduru suçtan önceki haline mümkün olduğunca yakın hale getirmek için tüm kurumların birlikte çalışmasıyla sistemin daha onarıcı bir odağa ihtiyacı olduğunu öne sürmektedirler); (7) duyarlılık ve anlayış (aile ve arkadaşlar, polis, tıp doktorları, hizmet sağlayıcılar, yargı mensupları ve özellikle medya tarafından samimiyet) olarak sıralamaktadırlar (1999, ss. 40-41).

Mağdur hakları viktimolojinin temellendiği diğer bir konuyu oluşturmaktadır. Mağduriyet ardından oluşan ihtiyaçlar kapsamında mağdurlara sağlanması gerekenler temel haklar olarak mağdur haklarını ifade etmektedir. Örneğin; adalete erişim, koruma, destek ve tazminat/telafi bu hakların temelinde vardır (Bard ve Borbiro, 2011, ss. 17-29). Mağdur açısından suça maruz kalmak doğrudan haklarının ihlal edildiği anlamına gelmektedir ve mağdurlar devletten bir taraftan haklarının yeniden sağlanmasını isterlerken, diğer taraftan da mağduriyetten doğan haklarının verilmesini beklemektedirler (Wemmers, 2012, ss. 78-79). Goodey bu konuda mağdur merkezli olan yasal olarak bağlayıcı olmayan uluslararası belgelere bakıldığında, her birinin içinden temel hakların ortak bir listesinin maddelerini; şefkat ve saygı, süreç ve haklar hakkında bilgi, mağdurların görüşlerinin gösterimi, hukuki yardım, davanın hızlı görülmesi, mahremiyet ve kimliğin korunması, misilleme ve tehdide karşı koruma, failden ve devletten tazminat ve özel ihtiyaçları olan mağdurların tanınması şeklinde sıralamaktadır (2005, s. 130).

Suç araştırmalarında uzun bir zaman boyunca fiilin ve failin gölgesinde kaldığı gibi, mağdur özellikle yargılama süreçlerinde de mahkeme tarafından bir görgü şahidi olarak dinlenen pasif bir konumda görülmüştür. Bu nedenle çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasının ve suçlunun yargılanmasının mağdur için yeterli olduğuna yönelik bir algı oluşmuştur. Fakat mağdurun yargılama süreçlerinde mağduriyetin özel veya tüzel kişilerden geldiğinden bağımsız olarak hakları bulunmaktadır (Shapland, 1985; Young, 2005; Davis ve Mulford, 2008). Kimberly Lonsway ve Joanne Archambault yargılama süreçlerinin birinden diğerine değişmekle beraber yargılamada ortak kimi hakların çerçevesini çizmenin mümkün olduğunu belirtmektedirler. Bunları; sanık ve sanık adına hareket edenlerden makul korunma hakkı, kamu mahkemesi işlemlerinin makul, doğru ve zamanında bildirilmesi hakkı, sanığın katılma hakkına sahip olduğu herhangi bir kamu mahkemesinde bulunma hakkı, genellikle sanığın salıverilmesi, savunulması, cezalandırılması veya şartlı tahliyesini içeren herhangi bir kamuya açık davada dinlenilme hakkı, savcılıkla görüşme hakkı, tam ve zamanında tazmin hakkı, gecikme olmaksızın yargılama hakkı, adil ve onurlu bir şekilde ve mahremiyete saygı duyarak muamele görme hakkı, ön ceza raporunun veya belgelerin bir kopyasına sahip olma hakkı, cezai adalet

süreci ve mağdurların hakları hakkında bilgi edinme hakkı ve uygun hizmetlere sevk edilme hakkı, mağduriyet tazminatı için başvurma hakkı, ayakta durma hakkı (mahkemede bağımsız olarak ayağa kalkma ve haklarını savunma hakkı) ve telafi (hakları sağlanmadığında tazmin etme yeteneği) olarak sıralamaktadırlar (2020, ss. 7-8).

Viktimoloji giderek ufku genişleyen ve çalışma konuları çeşitlenen bir disiplin olarak gelişmeye devam etmektedir. Marie Marciniak ve Neil Guzy disiplinin geleceğini tartışırken gelecek yıllardaki (1) mağdurun araştırma dünyası ve toplumdaki statüsünde genişlemenin, (2) etnik köken, sınıf ve cinsiyet özellikleri incelenmesiyle sosyal düşüncenin ortaya konulmasının, (3) mağdur ve yasal sistem arasındaki ilişkinin, (4) mağduriyetin ölçülmesindeki gelişmelerin ve (5) toplumun ve toplumsal hareketlerin mağdura attettikleri önemin belirleyici olacağını ifade etmektedirler (2010, s. 416). Alandaki çalışmalar çeşitlendikçe eleştirel viktimoloji de gündeme gelmiştir. Eleştirel viktimoloji, klasik/geleneksel olarak nitelediği mağdur tipolojisi ve mağdur destek hizmetleri çerçevesindeki yaklaşımların sınırlılığından bahsederek mağduriyetin oluşmasında toplumsal ve siyasi güç gruplarının etkisini, devletin oluşturduğu mağduriyeti ve ceza-adalet-hapis süreçlerindeki keyfi-genel uygulamalara yönelik eleştiriler getirmektedir. Bununla birlikte, eleştirel viktimologlar, kadınların tanındıkları ve/veya romantik bir ilişki içinde oldukları erkekler tarafından sayısız şekilde mağdur edilme biçimlerini dikkatle incelemektedirler. Ayrıca suçun ve mağduriyetin politik doğasını vurgulamakta ve tıpkı etiketleme teorisyenleri gibi, suçun yalnızca yasal tanımlarının kullanılmasına şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Çalışmalarının bir diğer önemli unsuru, taciz ve önyargı suçuna maruz kalan gey erkekler ve lezbiyenler gibi sosyal ve ekonomik olarak dışlanmış kişilerin yaşadığı birçok zararı incelemektir. Bu doğrultuda eleştirel viktimoloji mağdurun ve mağduriyetin tüm boyutlarıyla kapsamlı bir analizin ortaya konulması esasına dayanmakta ve sosyal koşulların getirilerinden etkilenerek gelişmeye devam etmektedir (Fattah, 1992; Mawby ve Walklate, 1994; DeKeseredy, 2010; Gracia, 2018).

Özetle viktimoloji, mağduru merkeze alan bir çalışma alanıdır. Suç fiilinin ve suçlunun kurbanı olan kişilerin sonrası süreçteki yaşadıkları, mağduriyete yol açan koşullar, sağlanması gereken yardım ve destek programları, mağdur-fail ve mağdur-suçun niteliği ilişkisi, ikincil ve yeniden mağduriyetin önlenmesi gibi konuları ele alarak suç araştırmalarına, ceza-adalet sistemine ve toplumsal fayda süreçlerine katkı sağlanmaktadır. Bu noktada viktimolojinin sadece mağduru koruma faaliyetleri üzerinden değil, çok boyutlu bir bakış açısından düşünülmesi gerektiğini vurgulayarak belirtmek gerekmektedir. Mağdurun ve mağduriyetin; doğasının, nedenlerinin, sonuçlarının, toplumsal ve kültürel yönlerinin, hukuksal süreçlerinin, suç ile bağlantısının ve tipolojisinin irdelenmesi ve kapsamlı analizlerin ortaya konulması aynı zamanda suçla mücadele faaliyetlerine de küçümsenmeyecek ölçüde fayda sağlamaktadır.

1.3. Suçun Mağdur Üzerindeki Etkileri

Suç toplumsal bir sorun olduğu kadar, bireyleri farklı yönlerden olumsuz etkileyen ve oldukça rahatsız edici bir durumdur. Mağdurlar, zarar görenler veya toplumdaki diğerleri suçun oluşturduğu etkilerden doğrudan veya dolaylı şekilde etkilenmektedir. Bu etkiler hafif ya da şiddetli nitelikte geçici veya kalıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Böylece toplumun geneli üzerindeki etkilerinin tartışıldığı sosyolojik yaklaşımın yanı sıra, suçun bireyler bazındaki sonuçlarıyla da ele alınması gerekmektedir. Hem suç fiiline doğrudan maruz kalanlar hem de tanık veya izleyici konumunda olanlar suçun ortaya çıkardığı etkileri bir şekilde hissetmektedirler. Böylece suç öncesine göre durumlarında maddi veya manevi kötüleşme meydana gelmektedir. Suçun niteliği, yoğunluğu ve süresi gibi etkenler insanlar üzerinde farklı şekillerde veya derecelerde etkiler oluşmasının temel nedenleridir. Bu etkileri fiziksel, psikolojik ve ekonomik zararlar bağlamında incelemek mümkün olmaktadır.

Suçta maruz kalmak her mağdurun kaçınılmaz olarak önceki durumunda değişiklik yaratmaktadır. Zira suç kişilerin veya toplumun normal hayat akışını bölen, bozan ve aksatan bir tehdit oluşturmaktadır. Fiilin niteliği ve şiddeti ne olursa suç; kısa süreli, uzun süreli ve kalıcı şekilde mağdurların hayat tarzlarına, günlük rutinlerine, gelecek planlarına ve sosyal ilişki biçimlerine müdahale eden etkiler doğurmaktadır. Bu etkiler fiilin oluşturduğu baskı ile hemen ortaya çıkabilirken, zamanla da kendilerini gösterebilmektedir. Mağdurlar da suçun etkilerini kişisel özelliklerine bağlı olarak farklı şekillerde karşılayabilmektedirler; böylece mağdurların suçun oluşturduğu etkiyi öznel şekilde tecrübe ettiklerini belirtmek gerekmektedir. Kişinin suça yönelik gösterdiği tepki, etkilerine verdiği cevap ve sorunlarla başa çıkma becerisi mağduriyetin seyrini belirlemektedir.

Yine de bu noktada Harvey Wallace ve Cliff Roberson'un mağduriyeti izleyen süreçteki; etki aşaması, geri tepme/tepki aşaması ve yeniden düzen aşaması olmak üzere üçlü genel sınıflandırması dikkate değerdir. Etki aşaması, saldırıya verilen ilk tepkidir. Bu aşamada etkinin hissedilen yoğunluk ve sürenin uzunluğu, saldırının durumuna, yaralanmanın düzeyine ve algılanan yaşam tehdidinde göre değişecektir. Olay, mağdurun yaşı, kişiliği ve genel ruh sağlığı ve yaşam deneyimine göre etkilerini göstermektedir. İkinci aşamada, durumlarıyla yüzleşerek mağdurlar suçun kendileri ve yaşamları üzerindeki etkisiyle başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Bu süreçte üzüntü, korku, aşırı kaygı, öfke, kendine acıma ve kendini suçlama gibi pek çok farklı duyguyu hissedebilmektedirler. Ayrıca bu aşamada mağdur, önceki durumuna dönmek için çabalamaktadır. Duygusal kopukluk yaşanabilmekte ve sık sık inkâr eğilimi gözlemlenmektedir. Üçüncü aşama ise yeniden yapılanmayı içermektedir. Burada geri tepme aşamasının duygusal sarsıntıları azalmaktadır ve kişi günlük hayatına idame ettirme iradesi göstermektedir. Bu aşama mağduriyet öncesi fiziksel, psikolojik ve ekonomik duruma erişme veya mağduriyetin olumsuz etkilerinin bitmesiyle yeni bir düzene geçme sürecidir. Bazı insanlar üç aşamadan oldukça hızlı geçerken, diğerleri süreçleri bitirmede zorlanmaktadır. Kişilik özellikleri mağdurların süreçleri hızlı ve en az zararla geçmeleri veya fiilin oluşturduğu

baskıya takılıp kalmaları sonuçlarını doğurabilmektedir (2018, ss. 63-75). Mağdurun suçtan ne ölçüde etkilenebileceğini öngörmek veya önceden belirlemek mümkün değildir. Öyle ki suç fiilinin sonrasında bile etkinin boyutundan ve derecesinden gözle görünenler dışında emin olmak oldukça zordur. Mağdurların kişisel özellikleri ve hayat akışıyla ilgili gelişmeler mağduriyete yönelik tepkinin şiddetini belirlemektedir (Maguire, 1980; Ditton vd., 1999; Jackson ve Gouseti, 2016).

Bireyler mağdur olma ihtimallerini kolay bir şekilde değerlendiremezler ve buna göre de sınırları belirli olan düşük veya yüksek korku seviyeleriyle tepki vermezler. Aynı şekilde suçun doğası gereği tahmin edilebileceği gibi mağduriyete yönelik tepki her zaman aynı olmaz; yani, bir saldırı kurbanı bir hırsızlık kurbanından daha az etkilenmiş görünebilir. Bir dizi nedenden dolayı farklı bir savunmasızlık duygusu geliştirilmiştir. İnsanlar, söz konusu suçun niteliğine, kim olduklarına ve kendilerini içinde buldukları belirli koşullara göre mağduriyete ve/veya mağduriyet tehdidinde farklı şekillerde tepkiler göstermektedirler ve suçun da herkes üzerinde farklı etkiler oluşturabileceği unutulmamalıdır. Mağduriyete ve/veya mağduriyet tehdidinde yönelik tepkilerin herhangi bir şekilde yorumlanmasında; (1) önceki mağduriyet deneyimi, (2) algılanan mağduriyet riski ve (3) savunmasızlık faktörleri oldukça belirleyicidir (Goodey, 2005, ss. 76-77). Suçun her mağdur üzerinde etki bırakacağı açıktır; fakat bu etkinin derecesi ve mağduriyete yönelik verilen tepki subjektif bir algının sonucunu da taşımaktadır.

Mağdurun kişisel özellikleri, maruz kalınan fiilin niteliği ve dışarıdan sağlanan yardım/destek etkilerin artmasına veya azalmasına neden olduğu için mağduriyet üzerine genel bir çerçeve çizmek imkânsızdır. Evine hırsız giren iki ayrı kişinin oluşan ekonomik kaybı veya korkuyu benzer şekilde hissetmesi beklenilemez. Hırsızın özel mülküne girebilmesi bir mağdur için paranoyaya giden bir kaygı hali oluşturabilirken, diğer mağdur durumu sadece bir şanssızlık olarak kabul edip günlük yaşamına kaldığı yerden devam edebilmektedir. Aynı doğrultuda hırsızın çaldıkları ekonomik yönden zayıf olan mağdurun hayatını derinden etkileyebilirken, refah seviyesi yüksek mağdur kaybı önemsiz görebilecektir. Diğer bir örnek olarak da siber tehdit ve şantaja uğrayan çocuklar üzerinden verilebilir. Kötü niyetli kişilerle çevrimiçi ortamlarda bir şekilde iletişime geçen çocukların kişisel bilgilerini veya görüntülerini paylaşmaları sonucunda ciddi bir tuzakın içine çekilmeleri günümüzde giderek yaygınlaşmaktadır. Bu noktada uğradıkları baskıyı çevreleriyle paylaşabilen ve adli süreçlerde gerekli desteği alabilenler daha güçlü durabilirken, çeşitli nedenlerle tehdit ve şantaja boyun eğmek zorunda kalanların tüm hayat süreçlerini etkileyebilecek ağır travmalar yaşamaları, fiziksel ve ekonomik olarak istismar edilmeleri oldukça yüksek bir risktir. Suç fiilinin her mağdur üzerinde psikolojik, fiziksel ve/veya ekonomik etkiler oluşturduğunu; ancak bu etkilerin nitelik şiddet, süre ve sonuç açılarından farklılaştığını unutmamak gerekmektedir.

Suç fiili mağdurların fiziksel bütünlüklerine ve sağlıklarına zarar verebilmektedir. Suç anında veya bir suçun işlendiğini keşfettikten sonra, mağdurların olaya karşı bir takım fiziksel tepkiler göstermeleri muhtemeldir. Bunlar arasında vücutta adrenalin artışı, kalp atış hızında

yükselme, hiperventilasyon, titreme, gözyaşı, uyuşma, donma hissi veya ağır çekimde olaylar yaşama, ağız kuruluğu, koku alma gibi belirli duyuların artması yer alabilmektedir. Bu fiziksel reaksiyonlardan bazıları hemen değil, tehlike geçtikten sonra da meydana gelebilmektedir (Cook vd., 1999, s. 16). Bunların yanı sıra suçun oluşturduğu zarar nedeniyle mağdurlar hafif veya ağır bedensel hasarlar alabilmektedir. Gasp, tecavüz, kaçırma ve doğrudan şiddet gibi fiiller çeşitli düzeylerde yaralanmalara sebep olmaktadır. Kimi darbelerin bedensel hasarı kısa süreliken, kimi darbeler bireyler üzerinde hayat boyu etkisi hissedilecek izler bırakabilmektedir. Saldırıları sonucunda mağdurların organlarında fonksiyon bozuklukları veya görsel bozulma olabilmektedir. Kalıcı veya uzun süren bu tür etkiler bireylerin hayat akışını ve ilişkilerini etkileyebilmekte, böylece psikolojik ve ekonomik sorunların da ortaya çıkma riski oluşmaktadır. Örneğin; saldırganın yüzüne kalıcı hasar verdiği mağdur, beden sağlığını kaybetmesinin yanı sıra, ayna karşısında eski durumuyla yeni durumunu karşılaştırırken kendine yabancılaşma, kendini suçlama, etrafındakilerin sürekli bedensel özüne baktığı izlenimine kapılma gibi sebeplerle sosyal süreçlerden uzak kalabilmektedir. Diğer yandan kol, bacak veya göz gibi mesleğini icra etmesini sağlayan uzuvlarında herhangi bir zarar oluşan kişi de sonraki süreçte iş görememesi nedeniyle maddi kayba uğrayacaktır. Ayrıca suçu izleyen süreçte mağdurlar; iştah kaybı, uyku bozukluğu, yorgunluk ve vücut ağrıları gibi çeşitli sorunlarla da yüzleşebilmektedirler.

Tam burada belirtilmesi gerekli nokta ise fiziksel zararların mağdur üzerinde görünen olduğu kadar görünmeyen etkiler de bıraktığıdır. Bu hususta özellikle adli bilim uzmanlarına ciddi iş düşmektedir. Örneğin; cinsel saldırılarda mağduriyetin tam anlamıyla ortaya çıkması özel yetişmiş bir hemşirenin yapacağı ayrıntılı tetkikle mümkün olabilmektedir (Fisher ve Reyns, 2009, s. 168). Böylece fiilin görünen uzuvlarda olduğu kadar görünmeyenlerde zarar oluşturduğu göz ardı edilmemelidir. Yine bir örnek olarak sokakta gaspa uğrayan bir bireyin kimi zaman fiziksel hasarının olup olmadığı ilk bakışta anlaşılamayabilir, iç kanama veya doku zedelenmesi olasılığı her zaman mevcuttur. Bu nedenle mağdurlara yönelik kapsamlı sağlık müdahalesi son derece önemlidir.

Suç fiziksel olduğu kadar mağdurların ruhsal sağlıkları üzerinde de ciddi etkiler bırakmaktadır. Fiziksel bir zarara uğrayıp uğramamasından bağımsız olarak mağdur, zihinsel ve ruhsal olarak suçun oluşturduğu baskı ile yüzleşmek zorunda kalabilmektedir. Pek tabii kişiden kişiye değişmek üzere bu tür etkiler oldukça yoğun olabilmekte ve mağdurları uzun süre meşgul edebilmektedir. Fiziksel zararlar suçun hemen sonrasında büyük oranda görülür olsa da psikolojik etkiler zamanla ortaya çıkabilmekte veya süreç içinde şiddeti artabilmektedir. Ani şoktan paranoyaya kadar geniş bir yelpazede ruhsal bozukluklar, suç fiilini izleyen süreçte kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle suça maruz kalan bireylere kapsamlı psikolojik destek hizmetinin sağlanması gerekmektedir.

Bonnie Fisher ve Bradford Reyns'e göre bir mağduriyet olayını izleyen farklı zihinsel aşamalar vardır: Mağdurlar; en başta şok ve korku hissederler ve belki de bu yüzden toplumsal

ilişkilerden geri çekilirler; bu ilk şok zamanla azalmaya eğilimine girdikten sonra, kurbanlar hayatlarına yeniden adapte olmaya başladıklarında bir dizi duygu geçişi yaşarlar; son olarak mağduriyetin getirdiği sonuçlarla uzlaşıp bir denge bulmaya çalışırlar, böylece hayatlarına ve rutinlerine kaldıkları yerden devam edebilmeleri sağlanmış olur (2009, s. 168). Suça maruz kalmanın oluşturduğu baskı nedeniyle akut stres bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu ve madde bağımlılığına yönelme gibi kalıcı zihinsel sonuçlar ortaya çıkabilir. Bunların yanı sıra özellikle şiddet veya cinsel taciz içeren suçlara maruz kalanların sonrasındaki ruhsal duygu bozuklukları, sosyal ilişkilerini sürdürmeleri ve gündelik işlerine konsantrasyonlarını toplamalarını oldukça zor hale getirmektedir. Kişiden kişiye değişmekle birlikte mağdurlarda öfke ve/veya aşırı sakinlik, abartılı tepkiler verme ve/veya içine kapanma, şok ve/veya uyku düzeninde bozukluk gibi pek çok değişim görülebilmektedir. Diğer yönden ise maruz kalınan suçtan dolayı bir yakının kaybını yaşayan veya kalıcı fiziksel bir hasar alan kişilerin de inanç veya yaşam sorgulaması içine düşebilecekleri ve bu ruhsal çatışmanın ise bunalım veya olağan durumdan kopuş oluşturabileceğini ifade etmek mümkündür (Green ve Roberts, 2008, ss. 10-11). Eklemek gerekir ki kimi suçlar da mağdurda hayat boyu sürecektir travma yaratabilmektedir. Örneğin; yakın çevresindekilerden veya yabancı birinden fiziksel veya duygusal zarar gören bir çocuğun, münferit veya tekrar eden mağduriyetten doğan etkileri tüm hayatı boyunca tecrübe etmesi ve geleceğinin bu sorun tarafından belirlenmesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Bu noktada aile içi şiddet, cinsel istismar ve kaçırılma/alıkoyulma gibi suçların kalıcı etkiler bırakması ve yaşam boyu sürebilecek korku, sosyal ilişki bozuklukları, aşırı kaygı gibi ruhsal sıkıntılar oluşturması dikkate alınması gereken konulardır (Widom vd., 2008, ss. 788-789).

Michael McGrath de akut stres bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, şiddete uğramış kadın sendromu, tecavüz travması sendromu ve takip edilme travması sendromu gibi psikolojik etkilerin altını çizmektedir. Bu tür sorunlar yaşayan mağdurların mental sağlıklarında giderek bozulma olduğunu ve beklenen normal davranışları göstermede yetersiz kalabildiklerini ifade etmektedir (2008, ss. 234-258). Bazı insanlar duygularını içselleştirerek sorunlarıyla başa çıkabilirken, diğerleri dışsallaştırıcı tepkiler gösterebilmektedirler. İnsanların mağduriyetle başa çıkma biçimlerinin biyolojik yapılarına, etkileşim tarzlarına, mücadele etme şekillerine ve kaynaklarına, dengelerine ve olayın meydana geldiği ve sonrasında faaliyet gösterdikleri bağlama bağlı olması muhtemeldir. Bazı tepkiler oldukça ciddi ve uzun vadeli, diğerleri daha geçici olabilmektedir (Hagan ve Daigle, 2019). Diğer taraftan mağdurlar suçla birlikte şok ve toplum veya suçun işlendiği yerle ilgili olarak güven/inanç kaybı yaşayabilmektedirler. Şok göreceli kısa süreli bir etki olsa da, güven kaybı uzun zaman sürmektedir. Ayrıca bir suçun kurbanı olmaktan duyulan suçluluk duygusu kişilerde öfke ve korku yaratabilmektedir. Mağdurlar çoğunlukla, böyle bir olasılık olmasa bile, suçun meydana gelmesini önleyebileceklerini düşünebilmekte ve içinde bulundukları durumdan dolayı kendilerini tekrarlayan şekilde suçlayabilmektedirler (Shapland ve Hall, 2007, ss. 178-179). Ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin veya etkisi ne derecede olursa olsun

her suçun mağduru mutsuz edeceği açıktır. Bu mutsuzluk kişinin sosyal ilişkilerini ve duygusal durumunu bozacaktır. Önemli olan bu durumun ne kadar süreceğidir (Kuroki, 2013). Fiziksel zararın tespiti, sağlanması gereken yardım ve zararın/hasarın geçip geçmediğinin anlaşılması nispeten daha kolay iken, suçtan dolayı oluşan psikolojik etkilerin hesaplanması, mağdurun ihtiyaç duyduğu desteğin niteliği ve normale dönülüp dönülmediğinin belirlenmesi oldukça zor bir iştir. Mağdur suç öncesi duruma dönmüş gibi görünebilmekte veya duygularını ifade etmekte zorlanabilmektedir; fakat bir süre sonra ruhsal sorunlar tekrar ortaya çıkması ve hatta şiddetlenmesi muhtemeldir. Ruhsal sağlığına kavuşamayan bir bireyin toplumsal yaşam içinde karşılaşılabileceği pek çok sorunun olması, mağdurun psikolojik bütünlüğünün tekrar sağlanması gerekliliğini daha önemli kılmaktadır.

Fiziksel ve psikolojik etkilerinin yanı sıra suç, mağdurların maddi varlıklarında veya finansal dengelerinde de bozucu durum oluşturmaktadır. Hırsızlık, gasp ve dolandırıcılık gibi suçlar doğrudan ekonomik kayba neden olurken, bireyleri fiziksel ve/veya psikolojik olarak etkileyen suçlar mağdurların ekonomik dinamiklerini ve hareketliliklerini sarsabilmektedir. İşe yoğunlaşamama veya bedensel/ruhsal bozukluklar nedeniyle iş bulamama, tedavi masrafları, şok nedeniyle alınan yanlış kararlar, mahkeme sürecindeki harcamalar gibi pek çok etmen mağdurların ekonomik durumlarında bozulmaya yol açmaktadır. Diğer taraftan suç nedeniyle maddi kayıplar yaşayan mağdurlar oluşan finansal kaygılar ve yetersizlikler nedeniyle fiziksel veya psikolojik sorunlar içine çekilebilmektedir. Örneğin; bir siber dolandırıcılık sonucu maddi varlığını kaybeden kişi hâlihazırda var olan bir hastalığıyla ilgili tedavi süreçlerini karşılamayacağı için fiziksel kötüleşme veya kaybın etkisiyle kendini suçlamayı aşamaması nedeniyle psikolojik bunalım tecrübe edebilmektedir.

Bu noktada bireylerin yaşadığı kayıpların yanı sıra devletin ve toplumun maruz kaldığı ekonomik zarar da dikkate alınmalıdır. Kimi suçlar bölgedeki insanların ev ve araçlarının, devlet kurumlarının, yol ve köprü gibi altyapıların zarar görmesine neden olmakta, üretimi ve üretkenliği sınırlamakta, yargılama, tazminat ve yeniden inşa maliyetleri bütçe üzerinde ağır yük oluşturabilmektedir. Bir başka deyişle mikro düzeyde olduğu kadar suçun makroekonomik etkilerinin de hesaba katılması gerekmektedir. Zira bir yandan suçla mücadele ciddi finansal yatırım gerektirirken, diğer yandan suçun gerçekleşmesiyle ortaya çıkan ekonomik zarar oldukça ağır olabilmektedir. Suçun türü ortaya çıkan maddi kaybın derecesi konusunda belirleyicidir. Cinayet, saldırı, alkollü sürücü kazası, mülke zarar verme, hırsızlık, tecavüz veya siber dolandırıcılık gibi suçlar özellikleriyle farklı türlerde ekonomik zarar oluşturabilmektedir. Zira doğrudan cepten çıkan harcama veya verimlilikte düşüş suçun getirdiği mağduriyetin sonuçları olarak kabul edilebilmektedir (Wright ve Vicneire, 2010, ss. 343-344). Bunlar yanına cenaze, olay yeri temizleme, ulaşım, konaklama hizmeti, çocuk bakımı ve koruma sağlanması gibi masraflar da suçun oluşturduğu maliyet kapsamında sayılmaktadır (Klein, 2010, ss. 972-973).

Suça maruz kalan mağdurların bazıları günlük hayatlarına kaldığı yerden hızla devam edebilirken, özellikle şiddet içeren eylemlerin hedefi olanlar veya ağır kayıp yaşayanlar uzun süre, bazen de hayat boyu ortaya çıkan zararlarla yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Suç nedeniyle bireyler fiziksel, psikolojik veya ekonomik etkilerin biriyle veya hepsiyle birden yüzleşmek zorunda kalabilmektedirler. Bu etkilerin olabildiğince azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması mağdurların korunması açısından oldukça önemli bir devlet görevidir; çünkü maruz kaldığı fiil nedeniyle mağduriyeti giderilmeyen kişiler başka bir suça ve süreç içinde yeni bir mağduriyete açık hale gelebilmektedir. Hatta mağduriyetin etkilerinin devamlılığının, mağdurları suçlu haline getirebilecek bir altyapı hazırlayabileceği de unutulmamalıdır. Örneğin; mağdurlar kalıcı fiziksel zarar nedeniyle diğerlerine yönelik daha saldırgan, ağır psikolojik etkiler sebebiyle diğerlerinin acılarına daha duyarsız, aşılaman ekonomik bunalım nedeniyle yasa dışı kazanımlara daha çok ilgili hale gelebilmektedirler. Bu nedenle suçun yarattığı görünen veya doğrudan görünmeyen etkilerin destek programlarıyla giderilmesi ve suçun önlenmesi/suçla mücadele faaliyetlerin etkin şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

1.4. Mağdurun Desteklenmesi

Suçun oluşturduğu doğrudan ve dolaylı etkiler karşısında mağdurların bazı ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Pek tabii suça maruz kalan hemen herkesin talep edebileceği genel olanların yanı sıra, mağdurun ve suçun özelliklerine göre özel ihtiyaçlar da söz konusu olabilmektedir. Suçun etkilerini ve uğradıkları zararları atlatmalarında mağdurlara sağlanacak yardım ve destek son derece önemli ve zaruridir. Zira mağdurların bazılarının suçun oluşturduğu baskıyla başa çıkmada ve oluşturduğu hasarı kendi çabalarıyla gidermede yetersiz kaldıkları malumdur. Hâlihazırda bedensel veya mental rahatsızlıkları olan, sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşayan, çözümü zor maddi sıkıntıları bulunan, herhangi bir sorununda yardım alabilecekleri yakınları olmayan ve daha öncesinde yaşadığı herhangi bir mağduriyetin etkilerini halen tecrübe eden bireylerin suça maruz kaldıklarında hem daha savunmasız olmaları hem de mağduriyeti daha şiddetli şekilde yaşamaları muhtemel sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Mağduriyet ile birlikte talep edilsin veya edilmesin, mağdurlara profesyonel yardım ve destek hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir; çünkü mağduriyetin etkileri zamanla belirebilmekte, var olan etkiler şiddetlenebilmekte veya farklı yönler kazanabilmekte, mağdur sorunlarını ifade etmede yetersiz kalabilmekte veya saklama eğilimi gösterebilmektedir. Bu tür durumlar mağdurun daha çok mağdur olmasına neden olmakta, suçun etkilerinin azalmasını engellemekte ve yeniden mağduriyetin önünü açmaktadır. Mağdurlara suç fiiliyle birlikte verilen her türlü yardım ve danışmanlık hizmetleri mağduru desteklemenin çerçevesini çizmektedir.

Etki düzeyi yüksek suçlara maruz kalan pek çok mağdur, oluşan etkilerle mücadelede normal olarak yardıma ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu yardımın ve desteğin öncelikle ve genellikle mağdurun ailesinden ve yakın çevresinden sağlanması gerekmektedir. Mağdurun mağduriyet öncesi durumuna dönmesinde sosyal ilişkilerinin güçlü olması anahtar belirleyicilerdendir. Sonrasında ise devlet tarafından sağlanan profesyonel hizmet mağdurun ihtiyaçlarının karşılanmasında ve haklarının korunmasında devreye girmektedir. Resmi kanallarca sağlanan yardım ve destek; danışmanlık, eğitim, maddi yardım, sağlık hizmeti, bilgilendirme ve yönlendirme, avukatlık hizmeti, koruma ve geçici kalacak yer sağlama gibi geniş bir yelpazede uygulanabilmektedir. Suçun etkisinin ve kişisel özelliklerinin tespit edilmesinin ardından ihtiyaçları belirlenen mağdurlara, uygun yardım ve destek hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir. Eksik veya fazladan/gereksiz sağlanan yardım ve destek mağdura zarar getirebilecektir. Suçun ardından mağdura her dokunuşun hassasiyetle ortaya konulması oldukça önemlidir. Zira mağdurun, kayıplarının giderilmesi, haklarının teslim edilmesi ve mağduriyet sürecinin geriye işletilmesi temel odak noktasıdır. Mağdur desteğinin zamanlı, dikkatli ve plana bağlı olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Mağduriyete verilen yaygın bir tepki, destek için başkalarına yönelmektir. Mağdurun suçun etkilerinden kurtulmasını etkileyen önemli bir faktör, suç sonrasında sağlanan yardım ve desteğin kalitesidir. Sosyal destek, hem mağdurun birincil (aile) ilişkileri hem de daha geniş sosyal ağ açısından iyileşme ortamının anahtar yönlerinden biridir. Mağduriyeti takip eden olumlu sosyal destek ve kişilerarası ilişkiler, mağdurun büyük ölçüde benlik saygısını artırarak psikolojik refahını yeniden tesis etmesine yardımcı olmaktadır ve kişinin diğer stresli yaşam koşullarına uyum sağlama yeteneğini etkileyebilmektedir (Cook, 1999, s.41). Mağduru zor durumda bırakmayacak, tepkisini çekmeyecek ve kendini kötü hissetmesine sebep olmayacak yardım ve destek; mağdurun tekrar suç öncesindeki "sıradan" insan haline gelmesinde kilit role sahiptir. Diğer yönden yardım ve desteğin mağdura teklif, uygulama ve yönlendirme süreçlerinde yapılacak hatalar, mağdurun durumunu daha da kötüleştirebilecektir.

Duygusal, pratik, idari ve hukuki yönlerden doğru ve kolay erişebilir bir destek hizmeti öneren Bard ve Birbero, bu sürecin bir dizi temel kriteri karşılaması gerektiğini söylemektedirler. Destek; cezai kovuşturma öncesinde, sırasında ve sonrasında ve suçun ihbar edilip edilmediğine bakılmaksızın mümkün olan en erken andan itibaren sağlanmalıdır. Desteğe erişim, aşırı prosedürler ve formaliteler olmaksızın kolay olmalıdır. Son olarak, mağdurlara hızlı ve iyi hedeflenmiş yardım sağlayabilecek iyi eğitilmiş profesyoneller tarafından yardım edilmelidir (2011, ss. 25-27). Jonathan Jackson ve Ioanna Gouseti mağdurların mağduriyet deneyiminin neden olduğu ani hasarla etkin bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olmak ve daha kalıcı ruh sağlığı sorunlarının gelişmesini ve mevcut hallerinde meydana gelen hasarları önlemek için, bilişsel faktörler kapsamında incelenmelerinin önemine vurgu yapmaktadırlar. Böylece onlara göre mağdur destek politikaları, mağdurların göz ardı edilemez risklerle yüzleşmelerini engelleyebilecek ve böylece şiddet içeren mağduriyete karşı "gecikmeli" (anlık

yerine) ancak kalıcı duygusal tepkilere katkıda bulunabilecek bilişsel parametrelere odaklanmalıdır (2016, ss. 3009-3010).

Sosyal destek programları ve uygulamaları suç mağdurlarında oluşan özellikle psikolojik sorunlar için ihtiyaca cevap veren hizmetler olarak görülmektedir. Sosyal destekle bir yandan suçun oluşturduğu etkiler azaltılırken, diğer taraftan sonradan ortaya çıkması muhtemel sorunlar için önlemler alınabilmektedir. Böylece toplumsal destek programlarının mağdurların hizmetine sunulması ciddi şekilde önemliken, şiddet ve tecavüz gibi ağır travmalar yaratan durumların mağdurlarına yönelik olarak da özel tasarlanmalıdır. Mağdurların algıladıkları ve aldıkları sosyal destek; stresleriyle baş etmelerinde, suç öncesi durumlarına dönmelerinde ve topluma olan güvenlerini tekrar kazanmalarında etkili bir nitelik göstermektedir (Kaniasty ve Norris, 1992, ss. 234-236; Yap ve Deville, 2004, ss.12-13; Ljungwald ve Svensson, 2007, ss. 138-156).

Mağdurun ne tür ve ne kadar süre desteğe ihtiyaç duyacağı mağduriyetin etkisinin geçmesine, yani süreci yönetilmesine bağlıdır. Kimi mağdurlar için adli süreçlerde sağlanan yönlendirme yeterli olurken, kimi mağdurlar uzun yıllar psikolojik danışmanlığa ihtiyaç duyabilmektedir. Bu nedenler destek uzmanlarının, mağdurları iyi analiz etmeleri ve mağdurların her an başvurabilecekleri açık bir kapı bırakmaları gerekmektedir. Mağdurların dile getiremedikleri veya kendilerinin de farkına varmadıkları ihtiyaçlarının kişiselleştirilmiş şekilde sunulması çağımızdaki temel yaklaşımı oluşturmaktadır. Diğer taraftan esnek, bilimsel ve özelleştirilmiş destek programlarının hazırlanması ve mağdurlarının ihtiyaçlarının genel çerçevesinin başarılı şekilde çizilmesi ikincil ve yeniden mağduriyetin oluşmasına da engel olabilecektir.

1.5. Suçun Önlenmesi ve Suçla Mücadele

Suçun önlenmesi ve suçla mücadele; toplum için doğrudan bir tehdit olan suçun gerçekleşmemesine veya gerçekleşmesi halinde karşı konulmasına yönelik çabaları içermektedir. Bu çabalar içinde suçun oluşturuşu koşullarının ortadan kaldırılması, risklerin belirlenmesi ve önlenmesi, bireylerin ve genel olarak toplumun korunması, suç işleme potansiyeli olan kişilerin tespiti, failerin yakalanması, suçun aydınlatılması, suçluların cezalandırılması ve mağdurların emniyet altına alınması gibi uygulamalar bulunmaktadır. Suçun önlenmesi ve suçla mücadele devletin yetkili mercilerince yürütülen; fakat toplumun da etkin desteğine ihtiyaç duyulan süreçlerdir. Kolluk güçlerinin yoğun mücadelesiyle suç ve suçlulara karşı konulabilirken, sürecin siyasi, hukuki, toplumsal ve ekonomik boyutlarının olduğu göz ardı edilmemelidir. Suçun önlenmesi suç fiili ortaya çıkmadan önce, suçla mücadele ise suç fiiliyle birlikte ortaya konulan faaliyetleri kapsamaktadır.

Birey ve toplum için yarattığı zararın boyutu suçu ciddiyetle mücadele edilmesi gereken bir tehdit haline getirmektedir. Suçun doğrudan neden olduğu ve sonrasındaki süreçlerdeki uygulamaların ekonomik maliyeti, toplumda oluşan huzursuzluk ve güvensizlik hissi, bireylerin maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik yıkım siyasi otorite üzerinde tartışılmaz bir

sorumluluk ve yük oluşturmaktadır. Bu doğrultuda suçun oluşmaması için yapılacak her türlü çaba, suç ortaya çıktıktan sonra yapılacak olan çabalardan daha değerlidir. Zira türü ne olursa suç, mağduriyete ve zarara yol açmaktadır; böylece politikacılar ve ilgili kurumlar üzerinde kamuoyu ve medya baskısı oluşturmakta, suç korkusunun yayılmasına neden olmakta, devlet otoritesinin sarsılması sonucunu doğurmakta ve vatandaşların onarılamaz yaralar almasına sebebiyet vermektedir. Bu doğrultuda oluşturuşu koşulların ortadan kaldırılması, fiillerin meydana gelmeden engellenmesi, suçluların cezalandırılması ve zararların hızla giderilmesi başarılı bir politikanın ana hatlarını oluşturacaktır. Bu husustaki başarılı politikaların yolu çok taraflı, çok boyutlu ve geniş kapsamlı uygulamalardan geçmektedir.

İnsanın en temel fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarından biri olan güvenlik veya güvende olma hali, suçun gerçekleşmesiyle birlikte tehlikeye girmekte ve toplum yaşamında olması gereken iyi hal ve düzen için uygun koşullar ortaya çıkmamaktadır. Bu kapsamda suçun önlenmesi ve suçla mücadele insanın fiziksel ve psikolojik dünyasında özgür ve güvende var olabilmesi için oldukça önemlidir (Küçükay, 2019, s. 345). Kanunen suç olarak tanımlanan fiillerin yol açtığı zararın azaltılmasına yönelik özel kişiler veya kamu kurumları tarafından yapılan her türlü işlem veya uygulanan teknik bu kapsamda düşünülebilmektedir. Suçların yalnızca kanunla yasaklanan olaylar olduğu göz önüne alındığında, suç önleme terimiyle ilişkili çok sayıda faaliyet ve girişimin olması şaşırtıcı değildir (Hughes, 2001, s. 63). Suçun önlenmesine ve kontrol edilmesine yönelik politikalar ve uygulamalar; siyasal, toplumsal, ekonomik, teknolojik, kültürel ve fiziksel yönleriyle zaman içinde değişiklik göstermiştir. Ayrıca yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası nitelikteki gelişmeler de alanda farklı paradigmların ortaya çıkmasının yolunu açmaktadır (Kızmaz, 2019, s. 287).

Suçun önlenmesi ve suçla mücadeleyi tanımlamak için genel bir çerçeve çizmek oldukça zordur. Suçun niteliğinin farklı olması bu noktada öncelikle ele alınması gereken bir hususu oluşturmaktadır. Augusto Balloni bu konuda suçları geleneksel ve geleneksel olmayan suçlar olarak ikiye ayırmaktadır. Geleneksel suç söylemiyle esas olarak gerçek kişilere, mülke, ahlaka karşı saldırılara, çeşitli taciz türlerine ve soygun, hırsızlık, yaralanma ve cinsel şiddet gibi diğer suç biçimlerine atıfta bulunmaktadır. Geleneksel olmayan suçlar ifadesi ise kamu görevi kisvesi altında işlenen suçları, uluslararası hukuka aykırı suçları, siyasal şiddet ve terörizm dâhil olmak üzere siyasi faaliyetlerden kaynaklanan suçları, yolsuzluk, işçi sömürüsü, ırk ayrımcılığından kaynaklanan soykırım, hileli reklamcılık, çevre kirliliği ve organize suçlarla bağlantılı tüm suçları temsil etmektedir. Ayrıca suç türleri, oranları ve eğilimleri çerçevesinde ciddi bir değişim yaşanmaktadır. Bu kapsamda da suçla mücadele ve önlemenin oldukça karmaşık bir yapıya büründüğü ileri sürülebilmektedir (2019, ss. 2-3). Bu düşünceden hareketle genel politikaların oluşturulmasının gerekliliği kadar, suçun niteliğine göre özel mücadele yöntemlerinin uygulamaya konulması gerekmektedir. Zira farklı suç türleri kimi zaman toplum genelini kimi zaman da sadece belirli bir kitleyi hedef alabilmekte, kimi zaman ülke çapında hatta uluslararası nitelikte olurken kimi zaman yerel düzeyde gözlemlenmekte, kimi zaman ciddi ve uzun soluklu bir mücadeleyi gerektirirken kimi zaman da basit bir ön alıcı

uygulamayla bertaraf edilebilmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki suçun niteliği suçla mücadelenin de yönünü çizebilmektedir.

Timur Demirbaş suçun önlenmesini, suçun meydana gelmesini engelleyecek yöntemler olarak tanımlayarak suçla mücadeleyi tamamlayan bir yapıda olduğunu ifade etmektedir. Suçun önlenmesini; (1) suçun icrasının engellenmesi, (2) suçu yaratan çevre tahriklerinin azaltılması, (3) ruhsal direncin kuvvetlendirilmesi, (4) suçlu kişiliklerin gelişiminin önlenmesi ve (5) kalıtım sağlığı tedbirleri gibi başlıklar altında incelemektedir (2019, ss. 63-66). Bu düşünceyle uyumlu şekilde suçun önlenmesinde kolluk güçlerinin ve adli mekanizmaların etkili mücadelesinin yanı sıra genel strateji ve politikaların yapılması için çok boyutlu bir yaklaşımla ailelerin, politikacıların, hukukçuların, bilim insanlarının ve eğitimcilerin bir araya geldikleri bir düzleme gerek duyulmaktadır. Karar alıcıların ve uygulayıcıların, birey ve toplumu suçta ayırıştırıcı faaliyetlerini onlarla birlikte gerçekleştirmesi bu bağlamda ehemmiyet taşımaktadır (Küçükay, 2019, ss. 384-385). Zahir Kızmaz özellikle suç oranını düşüren gelişmiş devletler üzerine yaptığı analizinde kolluk gücünün niceliğinin artırılması, yeni polislik modellerinin uygulanması, suçun işlenmesini zorlaştıran ve suçluların daha çok risk hissetmelerini sağlayan önlemlerin alınması, suç işlemeyi olanaklı kılan veya kolaylaştıran fırsat faktörlerinin ortadan kaldırılması, silaha erişimi veya sahipliği zorlaştıran yasal düzenlemelerin yapılması, işsizlik, yoksulluk, görece eşitsizlik gibi sosyo-ekonomik sorunların azaltılması, ceza adalet sisteminin caydırıcılık düzeyinin artırılması ve uyuşturucuyla aktif bir mücadelenin yürütülmesi gibi faktörlerin öne çıktığını belirtmektedir (2021).

Suçun önlenmesinde toplumun özellikleri diğer bir belirleyici noktayı oluşturmaktadır. Sosyal sermayenin ve sosyal kontrolün önemine dikkat çeken Nurullah Altun ve İsmail Hira, toplumdaki ilgi, farkındalık, dikkat ve güçlü ilişkiler sayesinde hem suç eyleminin engellenebildiğini hem de suçluların cayabildiğini ifade etmektedirler (2011, ss. 117-121). David Luckenbill ve Kirk Miller ise bu konuda; (1) cezacı, (2) savunmacı ve (3) müdahaleci yöntemlerin altını çizmektedirler. Birinci durum cezalarına artırılmasının suçla etkin mücadele ve potansiyel suçluları caydırma için etkili olduğunu, ikincisi suçun oluşmaması için her türlü önlemin alınmasını, üçüncü durum ise suçun ve suçluluğun azaltılması için oluşturucu tüm koşulların düzenlenmesini içermektedir (2006, s. 397).

Suçla mücadelede önleyici tedbirlerin gerekliliği ve faydaları oldukça açıktır. Tedbirler, suçların ve kural ihlallerinin oranının azaltılması için politikaların içine alınması gereken noktalardır. David Farrington (2009, ss. 628-635) risk-merkezli önleme, aile-merkezli önleme ve okul-temelli önleme olarak üç kapsamda sıraladığı önerisinde suça götüren riskli durumların belirlenmesi, ebeveyn eğitiminin yaygınlaştırılması, okullarda mentorluk sisteminin geliştirilmesi, akran zorbalığının engellenmesine yönelik programlar oluşturulması ve çoklu sistemik terapi gibi faaliyetlere dikkat çekmektedir. Diğer taraftan risk odaklı suç önleme yaklaşımlarına da değinmek gerekmektedir. Artan bir trend olarak suçun oluşması ve bireylerin suça sürüklenmesine neden olabilecek risklerin belirlenmesi, ilgili politikaların

geliştirilmesi ve nihayetinde ortadan kaldırılmaları bu kapsamda oldukça önemlidir. Pek tabii suça yol açması muhtemel etmenlerin tespit edilmesi ve suç davranışını ne şekilde etkilediklerinin analiz edilmesi bu hususta temel zorluğu oluşturmaktadır (Topçuoğlu, 2013, ss. 1165-1166). Yine de bu bağlamdaki uygulamaların toplumsal düzeni ve güvenliği olumsuz etkileyecek tehditlere yönelik başarılı ön alıcı bir müdahale olabileceğini iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Suç mağdurlarına verilecek her türlü desteğin de suçla mücadele kapsamında da etkili olduğunun düşünülmesi gerekmektedir. Zira mağdurların maruz kaldığı fiziksel, psikolojik ve ekonomik zararların süreç içinde telafi edilmesi ve yargılama süreçlerinde korunmaları tekrar mağdur olmalarının önüne geçebilmektedir. Doğaldır ki yineleyen mağduriyet, yineleyen suç demektir. Mağdurların tekrardan benzer tehditlerle yüzleşmesinin önüne geçilmesi, yeni suç fiiline de mahal vermeyi zorlaştıracak için göz ardı edilmemesi gereken bir suçla mücadele uygulamasıdır. Kendini koruyabilen, suça maruz kalabileceği ortamlarda bulunmaktan kaçınan ve herhangi bir sorun karşısında çevresinden yardım isteyebilecek sosyal ilişkiler kuran bireyler; bir yandan mağduriyetlerinin etkileriyle daha rahat baş edebilirken, aynı zamanda yeniden mağduriyet ihtimallerini de azaltmaktadırlar.

Suçla mücadele konusunu bitirirken William Chambliss'in suç oranlarıyla ilgili eleştirilerini de belirtmek gerekmektedir. ABD'deki güç, politika ve suç ilişkileri üzerine yazdığı kitabında; siyasi erkin suçu bir siyasi malzeme olarak kullanabileceğini, suçla ilgili faaliyet sürdüren kurumların suç oranlarla ilgili çarpıtma yapabileceklerini, suçla mücadele endüstrisinin karlılığını ve etkisini devam ettirebilmek için lobi ve propaganda faaliyetlerine girişebileceklerini ifade etmektedir (2000, ss. 176-178). Buna ek olarak suçun önlenmesi ve suçla mücadeleyi içeren suçun kontrolünün dinamik bir süreç olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kriminallikteki teknolojik gelişmeler, suç türlerinin ve suçlu motivasyonlarının artması, adli süreçlerdeki yenilikler, önleme faaliyetlerinde kolluk güçlerinin gelişen imkân ve kapasiteleri, konuya yönelik akademik-teorik yaklaşımların getirdiği tartışmalar, hukuksal düzenlemelerin ve yargılama süreçlerinin daha kaliteli hale gelmesi, mücadeleye sivil toplum ve medya aktörlerin dâhil edilmesi, uluslararası alanda oluşan işbirliği ve ortak anlayış, mağdur hakları üzerine yapılan çalışmalarının etkililiği gibi etmenler bu dinamizmi sağlamaktadır (Gilling, 1997, ss. 4-7). Bu noktadan hareketle toplumsal bir sorun olduğu için suçun toplumdaki değişime paralel olarak farklı kimlikler kazanabileceği ve kontrol mücadelesinin de bu doğrultuda gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmek gerekmektedir.

2. BÖLÜM

YENİDEN MAĞDURİYET VE YENİDEN MAĞDURİYETİN VİKTİMOLOJİ ÇERÇEVESİNDE ELE ALINMASI

2.1. Yeniden Mağduriyet

Önceki bölümde ifade edildiği üzere suç, niteliği ve dereceleri değişen şekilde mağduriyetler oluşturmakta ve mağdurlar yaratmaktadır. Ortaya çıkan mağduriyet doğrudan veya dolaylı olarak gözlenebilmekte; fiziksel, psikolojik veya ekonomik çerçevede oluşabilmekte; kısa, orta veya uzun vadeli etkiler bırakabilmektedir. Viktimoloji çalışmalarıyla birlikte mağdurun ve mağduriyetin derinlemesine analiz edilmesi sürecin ve etkilerin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamaktadır. Zira suçlu profili kadar mağdur profili, suç fiilinin gerçekleşmesi kadar mağdurun suçun etkileriyle mücadelesi ilgi çekici ve ehemmiyetle yaklaşılması gereken konulardır. Bu doğrultuda giderek artan mağduriyet araştırmaları içinde, yeniden mağduriyet de dikkat çeken bir çalışma alanı haline gelmiştir. Genel bir yaklaşımla yeniden mağduriyet, bir kişinin belirli bir zaman dilimi içinde maruz kaldığı suçlar nedeniyle birden fazla kez mağdur olmasıdır.

Yeniden mağduriyet, hâlihazırda mağdur olan kişinin belirli bir süre içinde tekrardan bir suçla yüzleşmesi durumu olarak ifade edilebilmektedir. Burada belirli bir süre içinde olmasına özellikle dikkat etmek gerekmektedir; çünkü iki mağduriyetin arasında uzun bir süre geçmesi durumun yeniden mağduriyet kapsamında değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin; bireyin bir tacize uğradıktan yıllar sonra maruz kaldığı bir gasp arasında bir ilişki kurmak imkânsızdır. Bu nedenle yeniden mağduriyeti, ilk suçun mağdur üzerinde oluşturduğu etkinin veya oluşturuşu koşulların rolünün devamının olduğu süreçte karşılaşılan başka bir kanun dışı fiilin getirisi olarak düşünmek doğru olacaktır.

Graham Farrell'in konu için İngilizce literatürde; "revictimization (yeniden mağduriyet), multiple victimization (çoklu mağduriyet), repeat victimization (tekrar mağduriyet), multivictimization (çoklu mağduriyet), repetitive victimization (yinelemeli mağduriyet), recidivist victimization (mağduriyet yinelemesi)" gibi tanımlamaların kullanıldığını ifade etmektedir (1995, s. 473). Türkçede yeniden mağduriyet tanımlaması, kavramı karşılamada yeterlidir. Özellikle Türkçe yazında yeterince tartışılmamış olan bu durum için araştırmacılar tarafından ortak bir ifadenin kullanılması çalışmalar açısından da kolaylık sağlayacaktır. Bu tezde yeniden mağduriyet ifadesi tercih edilmektedir.

Toplumdaki suç oranı, suçluların motivasyon dereceleri, suç önlemeyle yetkili kurumların etkinlikleri, ilgili yasal düzenlemeler, ilk suçun ardından mağdurun tepkileri ve geçirdiği süreç, saldırganların aldığı risk-kazanç değerlendirmesi, mağdura verilen toplumsal ve kamusal destek gibi faktörlerin mağduriyetin tekrarlanıp tekrarlanmamasında belirleyicidir (Sparks,

1981; Farrell vd., 1995). Konuyla ilgili Bonnie Fisher ve Bradford Reyns yinelenen mağduriyet (recurring victimization) kavramına başvurumaktadırlar. Onlara göre yinelenen mağduriyet bir kişinin belirli bir zaman diliminde birden fazla kez suçun mağduru durumuna düşmesidir ve tekrar eden ve çoklu mağduriyet olarak ikiye ayrılmaktadır. Tekrar eden mağduriyet kişinin aynı mağduriyetini birden fazla kez yaşaması iken, çoklu mağduriyet kişinin farklı türden mağduriyetlere maruz kalması olarak ifade edilmektedir (2009, ss. 167-168). Andromachi Tseloni benzer şekilde tekrar eden mağduriyetin aynı suça maruz kalınması, çoklu mağduriyetin ise belirli bir zaman dilimi içinde (geleneksel olarak bir takvim yılı) içinde farklı suç fiillerinin hedefinde olunması olarak açıklamaktadır (2005, ss. 76-77).

Suçla maruz kalan bireylerin doğrudan görülen veya sadece kısa süreli gözlemlerle belirlenebilen zarar ve kayıpları dikkate alındığında mağdurun yeni bir mağduriyete karşı açık ve savunmasız olduğu gerçeğinin gözden kaçırılmaması gerekmektedir. İlk mağduriyette korunamayan birey, kendi çabasıyla ve dışarıdan destekle önceki durumuna dönemediğinde ve suçun oluşturduğu etkilerden kurtulamadığında ciddi manada zor bir süreç yaşayabilmektedir. Suçun oluşturduğu fiziksel, psikolojik ve ekonomik sorunlar kimi mağdurların hayat şartlarının, bedensel sağlıklarının ve ruhsal düzenlerinin kötüleşmesine neden olurken, ortaya çıkacak yeni bir suç tehdidinin hedefi olma ihtimallerini de yükseltmektedir. Bu nedenle aynı veya farklı bir failin yönelteceği benzer veya bambaşka bir suça maruz kalarak mağdur, yeniden mağduriyet yaşayabilmektedir.

Larry Siegel suç ile viktimoloji ilişkisini üç madde halinde açıklamaktadır. Ona göre mağduriyet (1) toplumsal sorunlar oluşturabilmektedir, (2) stres ve öfkeye yol açmaktadır ve (3) intikam duygularını körüklemektedir. Birinci durumda mağduriyet sonrası toplumsal ilişkileri sağlıklı şekilde yürütemeyen bireylerin işsizlik ve aileden uzaklaşma gibi sorunlarla yüzleşmeleri onları suçlu veya tekrar mağdur konumuna getirebildiği, ikinci durumda mağduriyetin oluşturduğu travma sonrası psikolojik bozuklukların ve irade eksikliğinin hem suç işlemeye yönlendirebileceği hem de mağduriyet için hassasiyet yaratabileceği, üçüncü durumda ise mağdurların yaşadıklarından sorumlu tuttuğu kişilere, içinde oldukları gruplara veya profil olarak benzerleştirdiklerine yönelik intikam arayışına girebildiği, bu arayış sonucunda zarar verme veya görme potansiyellerinin olduğu ifade edilmektedir (2017, s. 74). Böylece her mağdurun, yeniden bir mağdur adayı olduğu gerçeği bilinmeli ve bu riskin hem mağdur hem de yetkililer tarafından göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Tesadüfi mağduriyetler dışında, çeşitli özellikleri veya içinde bulunduğu durum nedeniyle suçlular tarafından hedef seçilen kişilerin koşulları düzelmediğinde tekrar hedef haline gelmeleri oldukça muhtemeldir.

Kimi insanlar kişisel özellikleri ve toplumsal sistemdeki rolleri gibi nedenlerle daha savunmasız olmaları nedeniyle suçtan kolay şekilde etkilenebilmektedirler. Bu durum da kendilerini savunmaları, sonrasındaki süreçleri sağlıklı şekilde idare etmeleri ve yeniden mağdur olmamaları ihtimallerini azaltmaktadır. Özellikle toplumlardaki dezavantajlı grupları bu bağlamda düşünmek mümkündür ve söz konusu dezavantajları suça maruz kalmaları için

kolaylaştırıcı bir faktör olarak öne çıkabilmektedir (Sparks, 1981, ss. 771-773). Diğer taraftan mağduriyet durumunu çevresiyle paylaşamayan kişilerin, ilerleyen süreçlerde tekrar mağdur olmaları ihtimali de yüksektir. Çocukluk veya ergenlik döneminde şiddet ve taciz mağduru olan ve bastırılanların, ilerdeki zamanlarda da bu tür tehditlerle yüzleşmeleri daha olasıdır. Zira aynı ya da durumdan haberdar olan saldırganlar tarafından hazır hedef olarak seçilebilecekler ve yapılan eylemi zaman için normalleştirecekler veya savunmasız olduklarını kabul edeceklerdir (Karjane, 2010, ss. 786-787).

Yeniden mağduriyet incelemesi, suç mağduru olan kişilerin yeni bir mağduriyet yaşama ihtimalini ve bu ihtimali artıran etkenlerin incelenmesine yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, mağdurların daha önce mağduriyet yaşamayanlara göre daha ciddi tehlike altında olduklarını göstermektedir. Zira ilk mağduriyeti oluşturan koşulların değişmemesi, mağdura yeteri koruma sağlanmaması ve saldırganı motive eden çekiciliğin engellenmemesi bu riski artıran unsurlar olarak görülmektedir (Farrell, 1995; Lauritsen ve Quinet, 1995; Wittebrood ve Nieuwebeerta, 2000). Örneğin; kronik hale gelmiş aile içi şiddete maruz kalan bir çocuğun, tekrar ailesinin yanına yerleştirilmesi kaçınılmaz olarak risk seviyesini artıracaktır. Diğer taraftan yaşadığı muhitte yaşam tarzı ve kimsesizliği nedeniyle saldırıya uğrayan kişiye koruma veya yer değiştirme tedbirleri uygulanmadığında, aynı veya farklı faillerden tekrar saldırı gerçekleştirilmesi oldukça yüksek bir olasılıktır. Bu saldırılar birbirini izleyen darplar şeklinde olabileceği gibi tehdidin, yaralamanın, tecavüzün içinde olduğu çoklu bir yapıda da meydana gelebilmektedir.

Yeniden mağduriyet; ilk mağduriyeti hemen izleyen süreçte veya zamanla, aynı fail/failer veya farklı kişiler tarafından, aynı veya farklı suç fiilinden, aynı ortamda veya farklı bir yerde gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle mağdurlara verilecek desteğin daimi ve çok yönlü olması oldukça önemlidir. Yeniden mağduriyetin oluşmasında mağdurun suça maruz kaldığı dönemin etkisi de dikkate değer bir belirleyicidir. Örneğin; çocukluk veya ergenlik dönemlerinde aile içi şiddet, cinsel taciz ve istismar veya alıkoyma gibi derin izler bırakan eylemlere maruz kalan kişilerin hayat boyu devam eden sarsıntılar yaşamaları olasıdır. Çünkü maruz kaldığı suçun olduğu dönem itibarıyla dışarıdan yardım istemeleri, kendilerini net şekilde ifade edebilmeleri veya suçluyla mücadele edebilmeleri daha düşük olasılık barındırmaktadır. Bu doğrultuda yaşanan travma, hayatının genelini etkileyeceği için mağdur yeni mağduriyete açık hale gelebilmektedir (Vidom vd., 2008, ss. 793-794).

Suçun ardından mağdurların suçlular tarafından damgalanması yeniden mağduriyetteki önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Mağdurun savunmasızlığı veya çekiciliği saldırganlar tarafından bilinir hale geldiğinde, damgalama gerçekleşmiş olur. Damgalanan mağdur açık bir hedef olarak görüneceğinden tekrar bir hak ihlaline veya saldırıya uğraması daha muhtemel hale gelir. Örneğin; soyulmuş bir ev hırsızların gözetimi altında olmaya devam ederken, tacize uğramış ve sonrasında korunamamış çocuklar kötü niyetliler için kolay fırsat olarak görülebilmektedir. Kötü niyetli kişiler veya suçlular mağdurları damgalayarak hem

kendilerinin ileride yapacakları eylemler için hedef profili oluşturmakta hem de işbirliği içinde bulundukları diğer suçlulara yardım etmektedirler. Küçük bir yerleşim yerinde ve mahallede korunmasızlığı nedeniyle mağdur olan ve haklarını savunamayan kişiler, bir süre sonra kötü emelli diğer kişilerin de takibine girebilmektedir. Kendilerini savunamayan, savunacak kimseleri olmayan veya devlet kurumlara başvurmayan/başvuramayan/başvurusuna sonuç alamayan mağdurlar çevre bilini hale gelmekte ve hatta daha önce hiç suç işlememiş kişiler için bile "zararsız hedef" olarak algılanabilmektedirler.

Kriminolojiye benzer şekilde viktimolojinin genel yaklaşımı, ceza hukukunda temellenen mağduriyet yorumları ve tek bir mağduriyet vakası veya eylemiyle ilgili endişeleri üzerine olmuştur. Tekrarlanan mağduriyet veya çoklu mağduriyet, mağduriyet olaylarının çoğunu "kim" ve "nerede" deneyimlediğini daha doğru bir şekilde ortaya çıkarabilen ve tahmin edebilen bir suç sayma aracı sunmaktadır. Politika yapıcılarının ve ceza adaleti kurumlarının, belirli gruplar ve belirli mülkler için bir dönem veya ömür boyu mağduriyetin önemi konusunda uyararak yeniden mağduriyet, mağduriyete karşı en savunmasız olanları hedef alan suç önleme girişimlerinin geliştirilmesine yardımcı olabilmektedir (Goodey, 2005, ss. 62-63).

Yeniden mağduriyetin oluşmasında oldukça belirleyici olan ve çoğunlukla göz ardı edilen etmenlerden biri de mağdurun kendini saklaması durumudur. Herhangi bir sebeple adli incelemeye yansımayan mağduriyet ve cezalandırılmayan suçlu, suçun tekrar edilmesi ihtimalini artırmaktadır. Örneğin; suçlunun daha fazla mağdurun suçlandığı olaylarda mağdur öğrenilmiş bir kalıp olarak yaşadıklarını açıklamakta çekingen kalabilmekte, adli mercilere veya destek merkezlerine başvurmadan kaçınabilmektedir. Bu durum da suçlulara yeni bir saldırı için güç ve motivasyon verebilmektedir (Karjane, 2010, s. 787). Bilindiği üzere kimi toplumlarda, kültürlerde, muhitlerde veya aile yapılarında mağduriyet ayıplanılmakta ve hatta mağdur, failden daha ağır şekilde suçlamaya varan eleştiriye maruz kalmaktadır. Örneğin; aile içi taciz, akran zorbalığı ve dolandırıcılık gibi suçlara maruz kalan kişiler çevrelerinden görecekları baskı nedeniyle mağduriyetlerini içselleştirme yolunu seçmekte veya buna zorlanmaktadır. Böylesi bir durumda suçlu için kendini rahat hissedebileceği ve çekiciliği olan bir ortam oluşabilmektedir. Mağdurun şikâyetten kaçınması, suçluda hem dokunulmaz olduğu hem de mağdurun rıza gösterdiği yönünde son derece tehlikeli bir algı yaratabilmektedir. Böylesi bir algı, aynı faili ve/veya başkalarını mağdura yönelim konusunda motive edebilecektir. Hiç cezalandırılmayacağını veya kazancının/elde ettiğinin çarpıtılacağı cezadan daha tatmin ediciği olduğunu hisseden suçlular için fiil çekici hale gelmektedir.

Mevcut eleştirel yaklaşımların içinde viktimoloji disiplinin gelişmesine feminizmin ciddi bir katkısı olmuştur. Mağdurun, mağdur haklarının ve yeniden mağduriyetin gündeme gelmesinde ve alandaki ilerlemede feminizmin geleneksel dışı etkisi tartışılmaz bir yerdedir. Viktimolojiye yönelik feminist yaklaşım öncelikle pek çok toplumda baskılanan ve hukuki süreçlere yansıyan/sınırlı yansıyan/yansımayan kadınların mağduriyetlerini tartışmaya açmıştır.

Feminist kriminologlar toplumsal süreçlerin dışında tutulan, erkek egemen anlayışının geri plana attığı, haklarını savunması engellenen veya mağduriyet durumunda dahi suçlanan taraf olan kadınların ceza-adalet sistemi içinde öne çıkmasını sağlamıştır. Kadınların yanı sıra benzer baskıyı hisseden ve maruz kaldığı suçla mücadele etme noktasında savunmasız olan çocukların haklarının savunulması da feminist mücadelenin odak noktası olmuştur. Günümüze gelen süreçte yeni dalgası ile beraber; toplumdaki eşitsizliğe, baskın grupların gücüne ve siyasi-toplumsal süreçlerdeki haksızlıklara dikkat çekilerek dezavantajlı grupların durumu feminizm eğilim konusu haline gelmiştir. Böylece mültecilerin, azınlık grupların, dini veya cinsel tercihi nedeniyle genelden dışlananların, bedensel veya zihinsel engelleri olanların risk durumu ve saldırı karşısındaki savunmasızlık olasılıkları da feminist viktimoji içinde geniş yer bulmaktadır. Böylece feminizm; mağdurların ve mağduriyetlerin farklı kimliklerinin ve yönlerinin ortaya çıkarılmasında, mağdurları baskılayan sosyal ayrımların tartışılmasında ve hukuki süreçlerde yaşanan ihmallerin veya eksiklerin gündeme getirilmesinde suç araştırmalarına katkı sağlamaktadır (Daly ve Chesney-Lind, 1988; Nichols, 2011; Stringer, 2014; Wiper ve Lewis, 2020; Burman ve Brooks-Hay, 2020).

Özellikle savunmasız durumda bulunan ve toplumsal süreçlerde kendilerini ifade etme imkânları kısıtlı olan kadın ve çocukların tekrar ve tekrar suça maruz kalma olasılıklarının yüksek olması ve bu doğrultudaki araştırmaların, yeniden mağduriyetin gündeme gelmesinde önemli rolü olmuştur. Zira aile içi şiddet ve tecavüz gibi fiiller karşısında kendilerini korumasız hisseden, çevrelerinden gelecek tepkiden çekinen veya adli süreçlerin aleyhine olacağına/sonuçsuz kalacağına inanan kadınların ve çocukların yeniden mağduriyet riskinin yüksekliği, konunun hassasiyetle yaklaşılması gereken tarafıdır. Suç eylemi karşısında destek alamayan, kendini savunamayan veya şikâyetçi olamayan mağdurların, aynı veya farklı failerin hedefi olabilmeleri oldukça olasıdır. Ayrıca özellikle taciz ve tecavüz mağduru kadın ve çocukların soruşturma, kovuşturma, muayene, mahkeme ve destek süreçlerinde ilgili kurumların ve kurum çalışanlarının yanlış uygulamaları ve davranışları ikincil mağduriyet oluşturmaktadır. Bu noktalarda kadın ve çocuklara yönelik suçların incelenmesi, tekrarlanan, ikincil ve yeniden mağduriyetlerin alanda daha çok tartışılmasında ve politikaların geliştirilmesinde oldukça faydalı olmuştur (Campell ve Raja, 1999; Moe, 2007; Nichols, 2013, Clay-Warner ve Edgemon, 2020). Feminizm özünde, neyin bilgi sayıldığı ve rasyonel bilgi üretim süreci hakkında temel soruları gündeme getirmektedir. Feminizm içinde üretilen çalışmalar, kendi başlarına suç mağduriyetiyle merkezi alan olarak ilgilenmese de, meşru ilgi alanları olarak tecavüze, aile içi şiddete, çocuk istismarına ve cinsel tacize dikkat çekmiştir. Bunu yaparken, daha geleneksel viktimoji çalışmasına iki meydan okuma getirmektedir: bir yandan, farklı bir suç ve kurban kavramsallaştırması sunarak evin “güvenli sığınak” olması ön kabulünü sorunsallaştırmaktadır ve öte yandan ataerkilliği böyle bir suç mağduriyeti modelinin üretildiği mekanizmanın başat sorumlusu olarak yansıtmaktadır (Walklate, 1999, s. 6). Bu doğrultuda tekrarlanan ve yeniden mağduriyetin, bir noktaya kadar mağdurun zayıf konumundan ve savunmasızlık durumundan oluştuğu düşünüldüğünde, toplumlardaki

dezavantajlı grupların bu doğrultudaki riski daha fazladır. Maruz kaldığı suça fiziksel, psikolojik ve ekonomik olarak karşılık veremeyen ve haklarını savunamayan mağdurların ya etkileri daha ağır şekilde hissetmeleri ya da tekrar mağduriyete daha açık hale gelmeleri oldukça olasıdır. Bu nedenle yeniden mağduriyetin önlenmesinde, dezavantajlı gruplardaki kişilerin uğradıkları mağduriyet sonrası destek ve yardım faaliyetlerinin rolü belirleyicidir.

Yeniden mağduriyetin, ikincil mağduriyet ile karıştırılmaması gerekmektedir. İkincil mağduriyet, herhangi bir fiil sonucu mağdur duruma düşen kişinin izleyen süreçlerde hukuki, maddi ve manevi destek alamaması veya bu tür desteği verecek resmi kuruluşların yanlış uygulamalarını nedeniyle ikinci kez mağduriyet yaşaması olarak ifade edilebilmektedir (Campbell ve Raja, 1999; Tekin Babuç, 2020). Birinci mağduriyet bir saldırgan tarafından gerçekleştirildiğinde bireyi ve toplumu koruma adına devlet taraf haline gelirken, ikincil mağduriyet bu taraflığı üstlenen devletin kurumları ve yetkilileri tarafından oluşturulmaktadır (Baisla, 2016, s. 62). Bu bağlamda özellikle soruşturma-kovuşturma süreçlerinde ve yargılama prosedürlerinde mağdurların zarar görmelerinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yaşadığı stres nedeniyle mağdur hak ve yargı mücadelesini yeterince gerçekleştiremeyecektir (Orth, 2002, ss. 315-317). Bu noktada ikincil mağduriyetin başlı başına ciddi bir sorun olduğu ortadayken, mağdurun kendine saygısının, ceza-adalet sistemine olan güveninin, hukuka ve devlete inancının sarsılmasına neden olabilmektedir. Ruhsal depresyonun yanı sıra kişinin onu koruyacak mercilerde uygunsuz muamelelere uğraması veya adaletin tecelli etmesinin gecikmesi fazladan bir yükün altına girmesine sebep olmaktadır (Tyler ve Smith, 1998). İkincil mağduriyet riski suçun hemen sonrasında başlamakta ve uzun bir zaman boyunca devam etmektedir. Mağdurların ifadeleri alınırken, sağlık kontrolü yapılırken, kovuşturma ve faillerin yargılama süreci devam ederken veya destek programları sağlanırken ikincil mağduriyet oluşabilmektedir. Kurumların prosedürleri, yanlış uygulamaları veya görevli personelin hataları nedeniyle oluşan ihmal, hak ihlali, yanlış bilgilendirme veya yönlendirme, kişisel bilgilerin afişe edilmesi ve profesyonel olmayan yaklaşımlar ikincil mağduriyeti oluşturabilmektedir. Temelde ikincil mağduriyet ile yeniden mağduriyet aynı durumu yansıtmamaktadır. İkincil mağduriyeti de yeniden mağduriyet kapsamında düşünmek mümkündür; fakat yeniden mağduriyet daha uzun bir süreçte ve farklı şekillerde gerçekleşmektedir.

Özetle yeniden mağduriyet tek bir kalıp içinde incelenebilecek bir olgu değildir. Pek çok etmene göre; gerçekleşme ihtimali, şekli ve yoğunluğu değişebilmektedir. Bunlar aşağıdaki gibi tablolandırılabilir:

Tablo 2.1. Yeniden mağduriyeti etkileyen etmenler

Etmen	Açıklama
Bireysel Özellikler	Mağduriyetle birlikte bazı bireyler ağır bir süreç yaşayarak yeni bir tehdide açık hale gelebilmektedirler. Diğer yandan benzer bir suça maruz kalan bir kişi, hızlı bir şekilde günlük hayatına dönebilmektedir. Bu noktada mağdurun suç öncesindeki zihinsel, fiziksel ve ekonomik durumu önemli belirleyicilerdir.
Sosyal İlişkiler	Mağdurun aile, arkadaş ve diğer insanlarla kurduğu veya kuramadığı ilişki yeni bir suça maruz kalmasında önemlidir. Zira çevresi tarafından korunduğunu bilen ve sorunlarını paylaşabilen mağdurlar, mağduriyetin etkileriyle yüzleşmekte ve yeni tehditlerle başa çıkmakta daha başarılılardır.
Sosyal Destek	Resmi kurumların ve sivil toplumun mağdura yaklaşımı, yeniden mağduriyetin oluşup oluşmamasında önemli belirleyicilerdendir. Suçun ardından maruz kaldığı tüm sorunlarla mücadele yanında güçlü bir toplumsal destek bulan mağdur, daha kararlı adımlar atacak ve süreçleri daha iyi yönetecektir. Kendi kaderine terk edilen mağdurun ise mağduriyeti giderek artacaktır. Ayrıca korunmayan ve desteklenmeyen mağdur, suçluların kolay ve zararsız hedefi olarak damgalanabilmektedirler.
Mağdurun Yaşam Tarzı ve Hayat Felsefesi	Yaşamlarıyla ilgili tercihleri, konumu, hobileri, zevkleri ve dünyaya bakışı mağdurları tekrar riskli bir konuma atabileceği gibi tam tersi şekilde korunur hale de getirebilmektedir. Mağduriyeti izleyen süreçte mağdurun sosyal ilişkilere yaklaşımı ve bulunduğu ortamlar bir yönden

	önceki durumuna dönmesine yardımcı olabileceği gibi, diğer taraftan gördüğü zararın etkisinin atmasına sebep olabilmektedir. Örneğin; mağduriyeti izleyen süreçte gerekli görülen terapi seanslarına katılmak yerine uyku düzenini bozacak partilere katılan bir mağdur tekrar düzene girme süresini uzatmaktadır. Diğer taraftan sahip olduğu dini veya ideolojik görüş nedeniyle kimi mağdurlar resmi kanallardan gelen yardım ve desteği reddedebilmekte veya bilimsel iyileştirme programları yerine alternatif yöntemleri başvurabilmektedirler. Diğer yönden hayata bakışı pesimist çerçevede olan birinin ağır bir mağduriyet karşısında ciddi bir psikolojik süreç geçirebileceği öngörülebilirken, inançları çerçevesinde kaderci bir mağdurun yaklaşımı daha farklı olabilecektir.
Suçun Türü	Bireylerin maruz kaldığı kimi suçlar yapıları itibarıyla bir kereye mahsus veya tesadüfidir. Bu nedenle suça maruz kalma bir şansızlık olarak değerlendirilebilmekte ve suçun tekrarlanması yüksek olasılık dâhilinde olmamaktadır. Fakat aile içi şiddet, yakınlardan gelen taciz, mobbing gibi suçların tekrarlanma olasılığı yüksektir.
Suçun Şiddeti	Suçun gerçekleşme şiddeti, mağdur üzerindeki etkinin de boyutunu da belirleyeceği için dikkate alınması gereken bir etmendir. Örneğin; darba uğrayan kişinin aldığı fiziksel hasarın hafif veya ağır olması sonraki süreçlerdeki deneyimlerini doğrudan etkileyecektir.
Süre	Bu etmeni iki boyutuyla düşünmek gerekmektedir. Birinci olarak suça maruz kalınan süre mağdur üzerindeki etkinin

	belirleyicisi olabilmektedir. Örneğin; hızlı bir fiziksel saldırı ile uzun süreli tutsak tutulmanın mağdurda bırakacağı etki aynı olmayacaktır. Fiilin süresi uzadıkça mağdurun alacağı fiziksel ve psikolojik zararın boyutu ve çaresizlik hissiyatı da artacaktır. İkinci olarak, mağduriyetten sonraki kritik süreçte korunan mağdurlar sonraki süreçte yeni bir tehditle karşılaşsalar dahi güçlü kalabilmektedirler. Fakat ilk mağduriyeti izleyen kısa süre içinde başka bir tehdide maruz kalan bireyin, mücadele kabiliyeti daha sınırlı olacaktır.
Saldırganın Kimliği	Mağduriyete neden olan kişinin, mağdura tekrar ulaşmasını mümkün kılan yakınlıkta olması yeniden mağduriyet riskini artırmaktadır. Örneğin; suçlu akraba, komşu, iş arkadaşı ya da aynı sosyal topluluktan olan biri gibi yakın çevreden olduğunda mağdur tekrarlayan suça maruz kalabilmektedir.
Saldırgan Motivasyonu	Suçlu fiilini anlık bir güdü ve hırsla gerçekleştirebildiği gibi, mağdurun sahip olduğu herhangi bir özellikten dolayı motive olabilmektedir. Söz konusu özelliğe erişme isteği mağdurun tekrar saldırıya maruz kalması sonucunu doğurmaktadır.
Mekânsal Özellikler	Mağdurun suç sonrası bulunduğu mekânsal koşullar onu yeni bir suçun zarar göreni haline getirebilecektir. Bilindiği üzere yerleşim merkezlerindeki kimi yerler, diğerlerine göre daha fazla tehlike barındırmaktadır. Mağdurun bu tür yerlerde bulunmaya devam etmesi ciddi bir riski beraberinde getirmektedir. Ayrıca ilk mağduriyetin yaşandığı evde, iş yerinde, eğitim kurumunda veya mahallede yaşamak zorunda kalan mağdurun yeni bir suça

	maruz kalmasa bile psikolojik olarak zor bir süreç geçirmesi olasıdır.
Mağdurun Rolü	Kışkırtma, kolaylaştırma, özendirme veya fırsat verecek durumda bulunma gibi suçun gerçekleşmesinde etkili olan mağdurun rolü, aynı şekilde yeniden mağduriyet için de tartışılmalıdır. İlk mağduriyetten benzer davranış kalıpları sergileyen kişinin farklı bir failin kurbanı olabileceği düşünülmelidir. Örneğin; yabancılara yönelik öfkeli tavrılar sergilediği için fiziksel saldırıya maruz kalan kişinin, sonrasındaki süreçte bu davranışı nedeniyle yeniden mağdur olması olasıdır.

2.2. Suç Korkusu

Suç olgusuyla konuşulması gereken diğer bir yön, herhangi bir suç olayının içinde var olma veya suçtan bir şekilde etkilenme kaygısıdır. Suç korkusu; kişinin bir suçun faili olması veya bir şekilde eylem sürecinin içinde kalması ya da suçtan bir şekilde etkilenmesi veya doğrudan mağduru olmasına yönelik geliştirdiği endişe durumudur. İlk durumda oluşabilecek zarardan dolayı cezai sorumluluk altına girilmesi, ikincisinde ise suçun etkilerinin oluşturacağı maddi ve manevi olumsuz etki söz konusu korkunun arkasındaki sebepler olarak görülmektedir (Şenol ve Gülver, 2020, ss. 27-28). Bu çalışmada ise genel çerçeveye uyum itibarıyla suç korkusunu oluşturan mağduriyet riski üzerine yoğunlaşmaktadır.

Günlük doğal hayat akışı içinde suçun her an gerçekleşme ihtimali, insanların kendilerinin veya yakınlarının bir suç fiiliyle karşılaşma veya bir suçun mağduru olma kaygılarının özünü oluşturmaktadır. Bu kaygı da mağduriyet ve suç korkusu olarak tanımlanan hali ortaya çıkarmaktadır (Öztürk vd., 2016, s. 1489). Suç korkusu, toplumdaki suç oranlarıyla yakından ilgilidir; fakat daha çok bir algısal bir durumun da ürünüdür. Bu nedenle söz konusu korku suç oranlarının düşmesiyle paralel bir çizgi izlememekte, çoğu zaman korkunun azalması daha dirençli bir süreci oluşturmaktadır (Yurtsal, 2016). Suç doğrudan fiziksel zarar, varlık kaybı veya psikolojik huzursuzluk dışında, uzun süreli etkileri de meydana getirmektedir. Mağduriyet riski kişinin savunma davranışının değişmesi ve hayat kalitesinin düşmesi gibi çıktılara yol açan suç korkusu yaşamasına yol açabilmektedir (Hansmaier vd., 2006, s. 253). Suç korkusunu yüksek düzeyde hisseden bireylerde bazı sosyal faaliyetlerden kaçınma tutumları ve hayat seyirlerini etkileyebilecek mental bozukluklar gözlemlenebilmektedir (Stafford, 2007, s. 2078). Ayrıca bireyler suç korkusundan kaynaklanan sağlık sorunları da yaşayabilmektedirler (Ross, 1993, s. 170; Killias ve Clerici, 2000).

Suç korkusu; sadece bireylerde çeşitli sorunlara neden olan değil, aynı zamanda toplumsal düzeni bozan bir atmosfer oluşturmaktadır. Suç korkusu nedeniyle toplumdaki karşılıklı güven, yardımlaşma, dayanışma, iletişim ve aidiyet gibi değerler aşınmaktadır. Suça maruz kalma ve suç sürecinden etkilenme endişesinin bu bağlamda çok yönlü bir yapısının olduğunu ifade etmek mümkündür (Çardak, 2012, ss. 25-26). Bireyler arasındaki etkileşim ve iletişimin önüne geçmesi sebebiyle suç korkusu, sosyalleşmenin azalması ve topluma yabancılaşmanın artması hususlarında olumsuz bir baskı oluşturabilmektedir (Yavuz, 2019, s. 32). Nilgün Erkan ve Beril Sevin de bu konuyla ilgili suç korkusunun bireysel bir endişe olmasından öte, ciddiye alınması gereken toplumsal bir sorun olduğunun altını çizmektedirler (2018, ss. 316-317). Suç korkusu suçun önlenmesi ve kontrol altına alınmasında oldukça gerekli olan dayanışmanın aşınmasına neden olarak suçla mücadeleyi etkisizleştirebilmektedir. Bu kapsamdaki sorunlar vatandaşların genel güvenlik algısının da düşük düzeyde seyretmesine neden olmaktadır (Yurtsal, 2016, s. 96). Bu noktada suçun önlenmesi ve suçla mücadele çalışmalarının başarısında, toplumdaki temel rahatsızlıklardan birini oluşturan suç korkusunun ortadan kaldırılmasına yönelik faaliyetlerinin önemi ortaya çıkmaktadır (Gilling, 1997, ss. 132-134).

Suç korkusunun bireysel bir aşırı kaygı duygusu olduğu düşünülse de bireylerin diğerlerinin mağduriyet olasılıklarını üzerine de bu tür bir endişe geliştirebildikleri göz ardı edilmemelidir. İnsanlar, değer verdiği kişilerin herhangi bir suçun etkileneni olma ihtimaline yönelik korku hali geliştirebilmektedirler. Özellikle suç eğilimlerinin yaygın olduğu veya suça daha öncesinde maruz kalan kişilerde söz konusu korku durumu daha üst düzeyde gerçekleşebilmektedir (Ünal Reşitoğlu, 2017). Böylece kişiler hem kendilerinin hem de sevdiklerinin resmi kurumlar tarafından korunamayacakları algısına kapılarak bir taraftan ümitsizliğe düşerken, diğer taraftan da bireysel önlemlerini almaya çalışmaktadırlar. Suça yönelik bireysel önlem alınması hiç şüphesiz ki son derece gereklidir; fakat bu önlemlerin devletin uygulamalarının tamamlayıcı olması uygun olan seçenektir. Aksi takdirde, yani suça karşı koymada bireysel davranış tutumları sergilenmesi toplumsal düzenin bozulması ve devlet otoritesinin sarsılması anlamına gelecektir. Yetkili ve sorumlu kurumlara tepki üzerinden alınacak bireysel önlemlerin yetersiz kalması ve daha önemlisi diğerlerine zarar vermesi işten bile değildir.

Suç korkusunun mağduriyet yaratıp yaratmayacağı veya daha farklı bir söylemle suç korkusu-mağduriyet ilişkisi üzerine alanda pek çok çalışma yapılmıştır. Ferraro, K. F. (1995), Bilsky ve Wetzels (1997), Pantazis (2000), Hanslmaier (2016), Gabriel ve Greeve, (2003), Erkan ve Sevin (2018), Gray vd. (2011) araştırmalarında suç korkusu nedeniyle bireylerde aşırı kaygı, stres, güvensizlik, tepkilerde aşırılık gibi sonuçlar oluştuğunu ileri sürmektedirler. Böylece korku yaşayan kişilerin davranışlarında ve günlük rutinlerinde ciddi değişimler olabilmektedir; bu nedenle karşılaşılan herhangi bir olaya farklı tepkiler gösterebilmekte, savunmasız durumda yakalanabilmekte veya süreçleri yönetmede başarısız kalabilmektedirler. Suç korkusu aşama aşama bireyleri ve toplumu içine alan bir güvensizlik durumu oluştururken, ortaya çıkan baskı hali oldukça olumsuz bir atmosfere neden olmaktadır. Suç korkusu böylece hem suça hem topluma yönelik bir davranış tutumu oluşmasının önünü açmaktadır. Bu tür bir korkuyu ciddi

şekilde tecrübe eden kişiler, varsaydıkları maruz kalma durumuna karşı ağır bir yük altına da girmekteler; böylece bir yandan huzursuzluk yaşarlarken diğer taraftan da önlemler almak için girişimlerde bulunmaktadır (Dolan ve Peasgood, 2007, ss. 122-123).

Bu noktada kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisine değinmek de faydalı olacaktır. Kitle iletişim araçlarıyla yapılan yayınlarda yer verilen suça ve suçluya yönelik yanıltıcı ve yönlendirici imaj, özellikle genç kesimler başta olmak üzere toplumu derinden etkileyebilmektedir. Bu etki bir yandan suç fiillerinin özendirilmesi ve normalleşmesi sonucunu doğururken, suç korkusunun oluşmasına da yol açmaktadır (Dilber, 2014, ss.64-65, Öztürk, 2015, ss. 255-258). Bu konudaki araştırmalarında Jason Ditton vd. görüştükleri insanları medya ve suç korkusunu ilişkisi bağlamında düşük endişeliler, orta endişeliler ve yüksek endişeliler üç kategoriye ayırmışlardır. Düşük endişe duyanlar, esas olarak kendi yerel deneyimlerine ve medyadaki suç hikâyelerinin kendi yaşamlarıyla ilgisine olan inançlarına güvenmektedirler. Orta düzeyde endişe duyanlar, yerel deneyim ile medyanın suç tasviri arasındaki ilişkiyi tersine çevirmeye başlamaktadırlar. Bu gruptaki insanlar medyada yer alan haberlere daha çok ilgi duymaya başlarlar. Düşük endişe duyanlar, kişisel bilgilerini medya görüntülerini geçersiz kılmak için kullanırlarken, orta derecede endişe duyanlar ne düşüneceklerini bilememektedir; yüksek endişe duyanlar ise düşüncelerini medyada takip ettiklerine göre değiştirmektedirler. Yüksek endişe sahibi kişiler gerçek hayat tecrübeleri yerine medyada yer alanlara yoğunlaşmaktadırlar. Çevrelerinde giderek artan bir huzursuzluğun olduğu ve medyada yer alan suçlara maruz kalılabileceğine yönelik algılarını geliştirmektedirler (2004, ss. 602-606). Günümüzde özellikle çoğu zaman kontrolsüz ve teyitsiz bilgilerin yayılabildiği sosyal medyanın, insanlarda suça yönelik yanlış algılar oluşturma potansiyelinin olduğunu ve böylece çoğunlukla somut verilere dayanmayan bir suç korkusunun körüklediğini belirtmek gerekmektedir. Benzer türden haberlere ve görüntülere maruz kalan internet kullanıcılarının, diğer insanlara ve yaşadıkları çevreye yönelik algıları değişebilmekte, kendilerini sürekli risk altında hissedebilmekte ve kötü emellere sahip kişilere karşı mağdurların korunamadığı yönüne kalıp düşüncelere sahip olabilmektedirler.

Söz konusu nedenlerle geleneksel ve yeni basın-yayın-medya organlarına ciddi bir sorumluluğun düştüğünü ifade etmek yanlış olmayacaktır. Herhangi bir yanlış yayın bireylerin ve hâlihazırdaki mağdurların ruhsal sağlıkları üzerinde derin etkiler bırakabilmektedir (Jewkes, 2004, ss. 1-34; Er vd., 2018, ss. 60-62). Medyanın bu noktada, bireylerde suç korkusu veya yanlış algılar oluşturmamasından öte, suçla ilgili politikaların şekillenmesinde oynayabileceği rolün önemine vurgu yapmak gerekmektedir. Medyanın gücü doğru kullanıldığında politikalarda olumlu gelişmeler için yönlendirici bir faktör ortaya çıkarken, yanlış ve kötüye kullanım bazı suçların gereksizce daha çok öne çıkmasına, cezaların artırılması veya azaltılması yönünde bir baskı oluşmasına, suça ve mağdura yönelik yanıltıcı bir algının meydana gelmesine neden olabilmektedir (Martin, 2019, ss. 78-95).

2.3. Genel Tartışma

Suç mağduriyeti korkusu, tetiklediği güvensizlik ve kaygı durumu nedeniyle suçun kendisinden bile daha ciddi bir sorun oluşturma potansiyeline sahiptir. Korkunun doğasındaki derinlik ve etki gücü bu bağlamda birey üzerinde tartışılmaz bir baskı yaratmakta ve mağdur olma ihtimali suçun genel tartışmalarını dahi geride bırakabilmektedir (Yavuz, 2019, ss. 33-34). Bireyin kendinin veya başkasının maruz kaldığı/kalabileceği ya da hissettiği suça yönelik geliştirdiği korkunun neden olduğu baskı ve toplumun genelinde koruma mekanizmalarının yeterli olmadığına yönelik inanç toplumsal yapının zarar görmesi adına doğrudan bir tehlikedir. Bu tehlike kapsamında kişilerin suç tehdidini öngörememeleri, ona yönelik gerekli önlemleri alamamaları, fiilin etkilerden beklenmedik ölçüde/ şekilde zarar görmeleri ve fiil sonrasında daha derin bir travmatik sürece girmeleri gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir (Ferraro, 1995, ss. 21-40). Unutulmamalıdır ki toplumdaki her bireyin suç korkusunun aynı şekilde hissetmesi veya bu korku üzerinden benzer sorunlar yaşaması mümkün değildir. Yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, eğitim seviyesi, önceki tecrübeler, bulunan mekânsal özellikler gibi pek çok etken bu doğrultuda belirleyiciler olabilmektedir. Ayrıca suç korkusu hisseden herkesin ilişkili bir zafiyet yaşaması veya mağdur duruma düşmesi de kesin yorum yapılabilecek bir konu değildir (Warr, 1984; Jackson, 2004; Jackson, 2009; Ferraro, 1996; Yurtsal, 2016; Aliagaoglu ve Uğur, 2021). Genel korkuların yönelik öznel yaklaşım, kendini suç korkusunda da göstermektedir. Toplumun kimi üyeleri çevrelerindeki suçlara yönelik daha ilgili, hassas ve endişeliyken diğerlerinin etrafta yaşananlara yönelik algıları sınırlı kalabilmektedir. Ayrıca kimi zaman suç korkusunun olanlarla değil hissedilenlerle yaratılan bir niteliğinin olması, öznellik oranını artırmaktadır. Bazı insanlar sosyal medyada rastladıkları bir saldırı videosu nedeniyle günlerce etkilenip çevrelerine yönelik endişelerini artırırken, bazıları ise suça bizzat maruz veya şahit olmalarına rağmen genel hayata bakışında değişiklik oluşturmamaktadırlar. Yine belirtmek gerekir ki suça yönelik kaygıları yüksek olan kişiler, durumlarını doğrudan veya dolaylı, olduğu gibi veya abartılı, yüz yüze ilişkilerde veya internet paylaşımlarıyla diğerlerine de aktarmaktadırlar. Bunun sonucunda diğer insanlar da etkilenebilmekte ve suç korkusu dalga etkisiyle yayılabilmektedir.

Suç korkusunun, risk ve savunmasızlık üzerinden de tartışılması gerekmektedir. Geleneksel yaklaşımla çeşitli özellikleri nedeniyle kendini risk altında hisseden veya tehdit karşısında korunamayacağını düşünen insanların kaygıları ve suç korkuları normal olarak daha yoğun şekilde gerçekleşmektedir. Buradaki savunmasızlık ve zafiyet durumu çoğunlukla fiziksel noksanlıklar üzerinden tanımlanmaktadır; fakat demografik, ekonomik, çevresel ve psikolojik yönler de dikkate alınmalıdır. Zira tüm bu faktörler bireysel kaygıyı ve toplum arasındaki korkuyu körükleyen etkiler doğurmaktadır. Kişilerin suça uğrama korkusu veya mağduriyet ihtimalinin siyasi, ekonomik ve kültürel nedenler çerçevesinde de düşünülmesi gerekmektedir. Toplumdaki ayrışmanın körüklenmesi, yoksulluğun genele yayılması, siyasi çekişmeler ve çatışmalar, kimi tercihlere veya gruplara gösterilen tahammülsüzlük gibi faktörler de kişilerin savunmasızlığını, zaaflarını ve hissettikleri riskleri artırarak suç korkusunu yaymaktadır (Hale,

1996; Gabriel ve Greeve, 2003, ss. 606-608; Goodey, 2005, s. 74). İnsanlar, yaşadıkları çevreyi temelde güvenilir bir yer ve bir dereceye kadar kendi davranışlarıyla kontrol edilebilir düzeyde kabul ederek hayatlarını sürdürme eğilimindedirler. Bu güven ve hâkimiyet duygusu, dünyanın öngörülebilir, tanıdık ve zararsız bir yaşam alanı olduğuna yönelik algısal bir yargı oluşturmaktadır. Böylece insan ile çevresi arasında bir denge durumu ve psikolojik uyum oluşmaktadır. Fakat suça maruz kalma gibi olağanın dışında bir süreç gerçekleştiğinde bu denge sarsılmakta ve bireylerde psikolojik karmaşa ortaya çıkabilmektedir. Böylece çevreye olan güven hissi azalırken, kaygı ve korku artabilmektedir (Bard ve Sangrey, 1986). Çevresine ve çevresindekilere yönelik güven problemi yaşayan veya tehdit algılamalarını bu doğrultuda geliştiren kişilerin herhangi bir suça maruz kalmaları halinde, olumsuz düşüncelerinin daha da derinleşeceğini ve yardım isteme olasılıklarının düşük olacağını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda mağdurları, korunmasız ve çevresiyle uyumsuz bir konuma düşürebilmektedir.

Özellikle şiddet içeren mağduriyet, travma yaratıcı ve hayat akışını değiştiren bir yöne sahiptir. Yaşanılan travmanın ve yeniden mağduriyet korkusunun bir dizi toplumsal, davranışsal, fiziksel ve mental perspektifte olumsuz çıktıları olmaktadır. Mağdurların depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, öze yönelik olumsuz algı ve diğer ruhsal sorunlarla yüzleşmelerinin olası olduğu ifade edilmelidir (Kaukinen, 2009, s. 780). Bu noktada travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) özellikle altının çizilmesi gerekmektedir. TSSB mağdurun verdiği bir tepki olarak hemen izleyen süreçte veya mağduriyetten çok sonra ortaya çıkabilmektedir. Mağdurun; suçla ilgili veya suçu hatırlatan her şeyden kaçınması, fiili kafasında sürekli olarak yeniden canlandırması, çeşitli kâbuslar ve halüsinasyonlarla benzer stresi defalarca yaşaması ve günlük hayattaki olaylara verdiği tepkilerindeki aşırılaşma gibi durumlar bu doğrultuda gözlemlenmektedir (Lowenstein, 2000; Hagan ve Daigle, 2019, ss. 207-210; Rubin vd., 2016, ss. 305-308). Böylesi sorunların içine giren bireylerin suç öncesindeki yaşam seyirlerini izlemelerini veya günlük rutinlerini aynı kalitede gerçekleştirmelerini beklemek oldukça zordur. Bu nedenle toplumun rahatı için suç korkusuyla, bireylerin refahı için yeniden mağduriyet koşullarıyla etkin mücadele edilmesi gerekmektedir. Dean Kilpatrick ve Ron Acierno'ya göre TSSB'nin gelişmesi suçun türüne ve şiddetine, cinsiyete, yaşa ve etnik/kültürel kökene göre değişebilmektedir. Bazı travma türleri (örneğin tecavüz) şüphesiz diğerlerinden daha fazla sıkıntı verici olmaktadır ve TSSB geliştirme olasılığının yüksekliğini beraberinde getirmektedir. Mevcut araştırmalar, tamamlanmış tecavüz, saldırı sırasında algılanan yaşam tehdidi ve saldırı nedeniyle yaralanmanın artan TSSB riski ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Onlara göre gelecekteki araştırmalar, TSSB riskini artıran niteliksel ve niceliksel saldırı faktörlerini araştırmaya devam etmelidir; böylece risk altındaki popülasyonlar hızlı bir şekilde belirlenebilmekte ve önleyici müdahaleler, her bir kurbanın özel ihtiyaçlarını karşılamak için etkili bir şekilde tasarlanabilmektedir. Epidemiyolojik araştırmalara ek olarak, gelecekteki çabalar yerel, polis ve mağdur servis kurumu düzeylerinde suç ve risk faktörü tanımlarının standartlaştırılmasına

yönelik olmalıdır. Özellikle, tecavüz kriz merkezleri, aile içi şiddet sığınma evleri ve yerel polis birimleri saldırı türlerinin, saldırı özelliklerinin ve nihayetinde saldırı sonuçlarının (örneğin, mağdurlar tarafından kullanılan hizmetler) standartlaştırılmış tanımlarını benimseyene kadar, suç teşkil eden şiddetin gerçek kapsamı ve etkileri bilinmemektedir (2003, ss. 128-130).

Şiddet döngüsü olarak ifade edilen konu da yeniden mağduriyetin anlaşılmasında değinilmesi gereken bir nokta olarak öne çıkmaktadır. “Şiddetin, şiddeti doğurması” şeklinde özetlenebilecek durum, şiddetin bir şekilde mağduru olan kişilerin zamanla kendilerinin de şiddeti normalleştiren ve uygulayan taraf haline gelmeleri şeklinde açıklanabilmektedir. Aile içi şiddet gören birinin ileride kendi çocuklarına şiddet uygulaması, terörizm sonucu yakınıni kaybeden bir insanın zamanla bir örgüt elemanı haline gelmesi veya daha önce tacize uğrayan bir bireyin tecavüz fiili gerçekleştirmesi bu bağlamda örnek olarak verilebilmektedir (Siegel, 2017, ss. 73-74). Şiddetin yansıtılmasının yanı sıra bu bireyler maruz kaldıkları yoksunlukların, zararlı alışkanlıkların ve çevresel faktörlerin etkisiyle şiddetin yeniden hedefi haline gelebilmektedirler. Örneğin; sokakta yaşayan ve rastgele kişilerin şiddetine maruz kalan bir evsiz, yaşam koşulları düzelmediği için tekrar şiddete uğrayabilecek, hatta ilk mağduriyetten sonra yaşayacağı kayıplar nedeniyle yeniden mağduriyet riski artabilecektir.

Şüphesiz ki yeniden mağduriyet mağdur üzerinde ilk mağduriyete ek bir baskı oluşturacaktır. Mağdurun fiziksel hasarı daha da büyüyecek, psikolojik sağlığı daha da bozulabilecek veya maddi kayıpları çoğalmaya devam edecektir. Diğer taraftan mağdurdaki suç korkusunun da kaçınılmaz şekilde artacağını belirtmek gerekmektedir. Zira yinelenen mağduriyet, yinelenen mağduriyetin de ihtimalini artırmaktadır. Aynı veya farklı suça ve aynı veya farklı suçluya maruz kalınması değişkenlerine de bağlı olarak yeniden mağduriyetin, ilk mağduriyetten daha ağır koşullar getirmesi de oldukça olasıdır (Daigle vd., 2009; Finkelhor, vd. 2009; Ford vd., 2010). Diğer taraftan mağduriyetin tekrarlanmasının önlenmesinin, suç oranlarının düşmesi üzerinde etkili olacağını da tartışmaya eklemek gerekmektedir. Hırsızlıktan cinsel saldırıya kadar herhangi bir suç türünün hedefinde olan mağdurun korunması ve yeniden mağduriyetin engellenmesi suçla mücadelede mantıklı bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Farrell ve Pease, 2000, s.1).

Mağduriyet yaşamış kişilerin, mağduriyet yaşamayanlara göre suçun etkilerini daha iyi bilmeleri sebebiyle suç korkusunu daha derin yaşamaları şaşırtıcı değildir. Özellikle mağduriyetleri sonrasında derinleşen sorunlarla yüzleşmelerine rağmen yeterli desteği göremeyen veya ikincil mağduriyete maruz kalan bireylerde korkunun yarattığı aşırı kaygı, aşırı şüphe ve aşırı temkinlilik halleri gözlemlenebilmektedir. Yeniden mağduriyet yaşayan bireylerde, özellikle farklı kişilerin farklı suç fiillerine maruz kalanlarda suç korkusunun üst seviyede olması kaçınılmazdır. Zira tüm süreçler boyunca kendisine yönelik yapılan tüm hak ihlallerine rağmen korunmayan kişinin, gelecekte korunabileceğine olan güveni oldukça düşük olacaktır.

Tartışmayı noktalarken suçu tamamen ortadan kaldırmanın mümkün olmadığı gibi, yeniden mağduriyetin sıfırlanamayacağını belirtmek gerekmektedir. Mağdurlara yönelik tüm koruma faaliyetlerine ve destek programlarına, suçluların yakalanması ve cezalandırılmasına yönelik etkin çalışmalara rağmen mağdurlar bir şekilde suça yeniden maruz kalabilmektedirler. Bu durumun büyük ölçüde toplumdaki suç oranıyla ilişkili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Adli makamların suçlunun profilini, hedefini ve motivasyonunu bilmediğinden ilk mağduriyeti önlemede yetersiz kalabilmeleri bir yere kadar anlaşılabilir karşılanmasına rağmen, yeniden mağduriyetin hedefinde hâlihazırdaki mağdurun olması bu konuda daha etkin önlemler alınmasını zorunlu kılmakta ve tekrar mağdur edilen mağdurun toplum tarafından daha sert bir tepkiyle karşılanmasına neden olmaktadır.

3. BÖLÜM

YENİDEN MAĞDURİYETİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER

3.1. Mevcut Görüşler

Mağduriyetin ve yeniden mağduriyetin önlenmesine yönelik ciddi bir literatürün olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Şüphesiz ki mağduriyete neden olan etmenin suç olması, suçla etkin mücadelenin aynı zamanda mağduriyetlerin engellenmesini sağlayacağı yönünde genel bir algı oluşturmaktadır. Bu düşünce bir noktaya kadar doğru olsa da tablonun tümünü ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Salt suçun önlenmesine yönelik faaliyetlerin mağduriyeti engellemeyeceği oldukça açıktır. Özellikle yeniden mağduriyet konusunda, mağdurun ilk suç nedeniyle yüzleştiği zararların rolünün geleceği belirlemekte oldukça etkili olduğunu dile getirmek gerekmektedir. Böylece viktimolojinin esaslarına dayanarak mağdurun, mağduriyet koşullarının, mağduriyetin etkilerinin ve mağdurlara yöneltilmesi gereken destek programlarının tartışılması yeniden mağduriyetin önlenmesinde altı özellikle çizilmesi gereken noktalardır. Mağduriyetin önlenmesi ve sürecin tersine çevrilmesiyle ilgili alanda ortaya konulan kaynaklardaki görüşlerin incelenmesi bu doğrultuda faydalı olacaktır.

Yakın dönemlere kadar suçun toplum düzenini bozan yönü daha çok öne çıkarken, fiilden doğrudan ve dolaylı şekilde etkilenen bireyler ise gerektiği şekilde gündemde yer almamıştır. Hem genel yaklaşımda hem de ceza hukukunda suçun mahiyetine, suçluya ve neden-sonuç ilişkilerine daha fazla yer ayrılması mağduriyet konusunun göz ardı edilmesi sonucunu doğurmuştur. Fakat özellikle kriminoloji çalışmalarının artmasıyla beraber etkilenen kişi ve kişilerin durumları, yani mağduriyet hali tartışılmaya başlanmıştır (Kafes, 2011, s. 85). Genel çerçevede tek veya ilk mağduriyet çoğunlukla bir şanssızlık olarak görülmektedir; yanlış zamanda yanlış yerde olmak, herhangi bir suçlunun hedefine girmek veya mağdurun anlık bir tercihi sonucu istenmeyen bir durumla karşılaşmak üzerinden değerlendirilebilmektedir. Fakat tekrar eden veya çoklu mağduriyetler için sebepler daha çok tartışılır haldedir. Örneğin; kişilik özellikleri ve çevre gibi diğer bağlamsal değişkenlerin etkisi araştırmalara konu olmaktadır (Outlaw vd., 2002). Mağduriyete neden olan fiile yönelik adli süreçlerde mağdur üzerinde olumsuz etki oluşturan sorun alanlarının da iyileştirilmesi yeniden mağduriyetin önlenmesinde faydalı olmaktadır. Örneğin; ceza-adalet sistemi içindeki bu sorun alanlarının Zeynep Tekin Babuç tarafından kurumsal gerçeklik-mağdur gerçekliği uyumu, iletişim kopukluğu, işlemlerdeki devamlılık eksikliği, fiziki koşulların yetersizliği, hukuki bilgilendirme sıkıntıları gibi maddelerle altı çizilmekte ve bu sorunların mağduriyetin boyutunu artırabildiğine dikkat çekilmektedir (2020, ss. 330-344).

Genel bir yaklaşımla mağdurun yeniden tanımlanması, yeniden mağduriyetin önlenmesinde önemlidir. Mağdur kimliğinin kültürel ve hukuken yeniden inşası noktasındaki reformlar, günümüzde mağdur haklarının korunması ve mağdurun ihtiyaç duyduğu hizmetin sağlanması

için uygun kamu politikalarının oluşturulması adına gereklidir (Hall, 2017). Mağdurun; maruz kaldığı sorunların, ihtiyaçlarının, haklarının, mağduriyetin oluşmasındaki koşulların ve mağdur rolünün derinlemesine incelenmesi mağdura hem toplum gündeminde hem de siyasi süreçlerde daha fazla yer verilmesi anlamına gelmektedir. Önemli bir özne olarak görülen mağdurların, mevcut sorunlarını aşmaları ve farklı sorunlar yaşamamaları için gereken desteğe erişeceklerini ummak yanlış olmayacaktır. Böylece mağdurun çağın gereklilikleri çerçevesinde tanımlanması ve tüm süreçlerde tanınması, yeniden mağduriyet riskini de azaltabilecektir. Zira gerekli önem verilmeyen ve hassas şekilde yaklaşılmayan veya ceza-adalet sisteminde yeterli yeri bulamayan ve geleneksel toplumsal kodlarda perde arkasında kalan mağdur, hak kaybına uğrayarak bir nevi kaderine mahkûm olmaya zorlanmaktadır. Mağdura hukuki, ahlaksal, toplumsal ve kültürel bakışın modern yaklaşımlarla ve çağın gerekleriyle uyumlu şekilde değişmediği zaman mağdur bir “öteki” olarak algılanabilmektedir. Öteki olarak görülenlerin de başka mağduriyetleri, resmi süreçlerde veya toplum nazarında göz ardı edilebilmekte veya normalleştirilebilmektedir.

Mağdurun korunamadığı veya gerekli psikolojik desteğin verilmediği durumda, daha ciddi sonuçların meydana gelmesi oldukça muhtemeldir. Örneğin; kimi istismar kurbanları ikinci bir travma korkusuyla kendilerini cezalandırmanın acılarını dindireceğini düşünerek canlarına kıyma fikrine kapılabilmekte ve intihar girişiminde bulunabilmektedirler. Böylece mağduriyetin faili kendileri olabilmektedir. Kimi zaman esas sorun mağduriyet olayının kendisinden değil, sonraki süreçte mağdurun kendinden ve çevresinden aldığı tepkilerden kaynaklanabilmektedir (Bowers, 1992, s. 26). Bu nedenle mağduriyet sonrası destek, tedavi ve telafi uygulamaları daha ciddi ve kalıcı mağduriyetin ortaya çıkmasını engelleyebilmektedir. Bu uygulamalara yapılacak her türlü yatırımın maliyeti, suçla mücadelede de katkı sağlayacağı için göze alınmalıdır. Graham Farrell, yeniden mağduriyetin önlenmesine yönelik alınacak tedbirlerin aynı zamanda genel olarak suçun azaltılmasına ve ilk mağduriyetin ortaya çıkmasının engellenmesine de yardımcı olacağını ifade etmektedir. Bu odakla hareket edilmesinin daha etkili ve ileri görüşlü bir strateji ortaya konulmasını sağlayacağını ve böylece suçların kaynaklarının engellenebileceğini ileri sürmektedir (1995, ss. 475-476).

Mağdura verilebilecek her türlü toplumsal destek mağduriyet sonrasında yaşanan travmanın sonucunda ortaya çıkan fiziksel, duygusal ve mental sorunların aşılmasında yardımcı olmaktadır. Mağdurun yaşayabileceği kısa veya uzun vadeli olumsuz etkinin azaltılması için iyileşme süreçlerinde ihtiyaç duyabileceği tedavi, moral desteği, ekonomik yardım, hukuksal destek ve danışma hizmeti sağlanması oldukça önemlidir (Kaukinen, 2009, s. 780). Yeniden mağduriyet kapsamında mağduriyet döngüsüne girmiş olan kişiler bir takım yoğun tıbbi, hukuksal, psikolojik, istihdama yönelik ve toplumsal hizmet türlerinde desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doğrultudaki araştırmalar mental ve biyolojik sağlık hizmetleri, hukuk, eğitim, istihdam ve sosyal hizmet sistemleri arasında işbirliği içinde oluşturulan bütünlük yanıtının yanı sıra, erken müdahale ve farklı gruplar için gelişimsel ve kültürel olarak hedef alan programlara yönelik kritik ihtiyaca işaret etmektedir (Karjane, 2010, s. 787). Bazı

mağdurlar için sosyal destek mevcut olmayabilir, güvenilmez olarak algılanabilir veya yarar sağlamayabilir. Suç mağdurları, yalnızca travmalarıyla yüzleşmekte yaşadıkları zorluklarla değil, aynı zamanda diğer insanların her zaman yardımcı olmayan tepkileriyle de uğraşmak zorundadır. Aile ve arkadaşlar; mağduru suçlayarak ya da suçun işlenmesi sırasında yaptıklarını sorgulayarak, iyileşmeyi mümkün olandan daha erken bekleyerek, kişiden veya konudan çekilerek veya mağdura kendi kederini veya korkularını empoze ederek normale dönme sürecini engelleyebilmektedir. Bu nedenle profesyonel desteğin ve mağdurun yakınlarının eğitiminin/bilinçlendirilmesinin önemini özellikle vurgulamak gerekmektedir (Cook, 1999, ss. 42-43).

Altı çizilmesi gereken diğer gerekli yaklaşım ise toplumdaki suç korkusunun oluşmasının önlenmesi ve bu doğrultuda gerekli uygulamaların harekete geçirilmesidir. Zira önceki bölümde de tartışıldığı üzere, suç korkusu bireyler üzerinde son derece derin bir etki oluşturabilmektedir. Bu korku bir yandan insanların normal dengelerini etkilerken, diğer taraftan hâlihazırda fiziksel veya psikolojik yönlerden çeşitli sıkıntıları olanlar da suç korkusunu daha fazla hissetmektedirler. Bu bireylerin; saldırganların hedefi olmalarının daha olası olduğunu, olaylarla başa çıkmada çaresiz kalabilecekleri ve ağır sonuçları olabilecek mağduriyetler yaşayacakları yönünde endişeleri yüksek seviyede olabilmektedir (Jackson, 2009, ss. 382-383; Winkel, 1998, ss. 481-482). Bu durumu yeniden mağduriyet kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Mağdurlar, maruz kaldıkları fiilin oluşturabileceği fiziksel ve psikolojik etkilerle yeni bir mağduriyete yönelik ciddi bir korku hali geliştirebilmektedirler. Bu bağlamdaki endişe de doğal olarak beraberinde hayatlarının akışını etkileyebilecek bir baskı oluşturabilmektedir. Bu nedenle sağlanan her türlü destek, mağdurların yalnız olmadıkları ve yeni bir saldırıya karşı korunuyor oldukları yönünde bir irade sergilemelerini sağlayacaktır. Ayrıca Işık Çoklar ve Nevin Solak'ın da çalışmalarında belirttikleri gibi suç korkusu bireylerin kaçınma davranışlarını tetiklemekte ve toplumdan izole olmalarına neden olmaktadır. Suç korkusu insanları; toplum hayatının doğal akışının içindeki kalabalığa karışma, toplu taşıma kullanma ve yabancılarla iletişim kurma gibi normal süreçler içinde bulunmaktan alıkoymaktadır. Tehdit algısı ve belirsizlik bu noktadaki endişenin temelini oluşturmaktadır (2017, ss. 313-316). Suç korkusunun toplumda bulunan güven duyma ve güvende hissetme duygularının karşılanmamasından kaynaklandığını ileri sürmek mümkündür. Bu nedenle modern toplumlarda bireylerin ve genel olarak toplumun güven hissinin artırılması gerekmektedir (Şenol ve Gülver, 2020, s. 39). Toplum anlayışının üzerine temellendiği düzenin ve güven ortamının sağlanmasının pek çok alana olduğu gibi, mağduriyetlerin önlenmesine de fayda sağlayacaktır. Bu doğrultuda devletin diğer faaliyetlerinin yanı sıra, anayasal düzeni oluşturması ve koruması gerekmektedir. Hukuk düzenine yönelik ihlallerin önlenmesi, ihlalde bulunanların belirlenmesi, gerekli yaptırımların uygulanması ve doğan mağduriyetin giderilmesi devletin esas işlevini oluşturmaktadır (Avcı, 2016, s. 9).

Suçun etkileri yalnızca mağdurlarda değil, mağdur yakınlarında da travma yaratabilmektedir. Suç fiiline veya sonrasında mağdurun geçirdiği sürece tanık olan aile üyeleri veya arkadaşları

ciddi bir stres altına girebilmektedirler. Yakından şahit olunan travma, mağdur yakınlarının mağdur ile benzer veya farklı sıkıntıların yaşamalarına sebep olabilmektedir. Örneğin; bir tecavüz mağdurunun eşi, sosyal çevresi ve aileleri de suç sonrasında çeşitli sorunlarla yüzleşebilmektedirler. Bu noktada mağdurla birlikte onlara da gerekli desteğin sağlanması gerekmektedir (Campell vd., 1999). Mağdurlar için destek programlarının suçtan zarar görenlerin ve mağdurun yakınlarını da içine alacak şekilde genişletilmesi bu doğrultuda faydalı olacaktır. Suçun etkisi, doğrudan mağdurun ötesine geçerek mağdurların ilişkide oldukları kişileri de etkilemekte ve genellikle mağdurlara en yakın olanlar için dikkate alınması gereken sıkıntı, zorluk ve gerginliğe neden olmaktadır. Bu sonuçların farkındalığı mağdur bilimcilerin, mağdurların suç deneyimleriyle başarılı bir şekilde başa çıkmaları için karşılanması gereken bir dizi ihtiyacı belirlemelerine yardımcı olmaktadır. Örneğin; ister tıbbi müdahale ister rahatlama, psikolojik danışmanlık veya maddi hasarla başa çıkmada pratik destek şeklinde olsun, mağduriyet hem acil hem de uzun vadeli yardım ihtiyacı yaratmaktadır. Mağdurlar ayrıca, davalarının ilerleyişi hakkında bilgiye gerek duyduklarını ve suçluya nasıl davranılacağı konusunda müdahil olma veya konuşma hakkı arzusunu dile getirmektedirler. Bu noktada mağdurun daha iyi anlaşılması ve ihtiyaçlarının belirlenmesi için mağdur yakınlarıyla ilişki kurulması son derece faydalıdır (O'Brien ve Yar, 2008, s. 176).

Suçun önlenmesinde önemli parçalardan biri olan suç caydırıcılığına değinmek faydalı olacaktır. Suç caydırıcılığı basitçe kişilerin karşılaşacakları zorluklar ve cezalar nedeniyle suç fiili işlemekten vazgeçmeleri anlamına gelmektedir (Paternoster, 2010, ss. 766-767). İnsanların eylemlerinin sonucunda kazanacakları ve kaybedecekleri üzerinden yapacakları muhakeme, suçun caydırıcı veya çekici olması sonucunu doğurmaktadır. Toplum tepkisi ve adli süreçler yeterince caydırıcı olmadığında kötü niyetli kişiler için suç fiili göze alınabilir bir eylem haline gelebilmektedir. Suç caydırıcılığı yaklaşımı da bu doğrultuda suç işleme potansiyeli olan kişilerin kararlı mücadele, etkili karşı koyma ve adil yargılama mekanizmaları nedeniyle eyleminden vazgeçmesi, fiilini ertelemesi veya yumuşatması üzerine temellenmektedir (Kennedy, 2008, ss. 15-18). Mağdurun içinde bulunabileceği mevcut durumdaki savunmasızlığı ve suçtan dolayı suçlanmasından dolayı yalnız bırakılması kötü niyetli kişiler için çekici olabilmektedir. Bu çekiciliğin yerine, caydırıcılığın konulması gerekmektedir. Bu da ancak ilk mağduriyeti oluşturan suçluya/suçlulara yönelik hukuksal yaptırımların hakkaniyetle uygulanması ve toplumun bu durumdan haberdar edilmesiyle mümkün hale gelmektedir.

Yeniden mağduriyetin aynı kişi tarafından oluşturulması sıkça rastlanan bir durum olduğu için, suçlunun yargılama ve hapisane süreçlerinde rehabilite edilmesi ve mağdur-suçlu arasındaki ilişkinin restore edilmesi Tiffiney Barfield tarafından dile getirilen dikkat çekici bir öneridir. Özellikle suçlu ile mağdur arasında tanışıklığın olması, cezanın tamamlanmasının ardından birbirleriyle bir şekilde iletişimde olmaları sonucunu doğuracağından ilişkinin normal düzeye getirilmesine yönelik çalışmaları önemli kılmaktadır (2010, s. 926). Yeniden mağduriyetin önlenmesinde, mağdurun desteklenmesinin yanı sıra suçlunun cezasının ardından topluma

kazandırılması faydalı bir yöntemdir. Zira suçlu-mağdur arasında suç öncesi süreçte yakın ilişki bulunması suçlunun sonraki süreçte tekrar eyleme geçme olasılığını artırabilmektedir. İntikam arayışı, yarım kaldığı düşünülen fiilin tamamlanma isteği veya fail ve mağduru tekrar bir araya getirecek koşulların zorlaması mağduriyetin tekrar oluşmasına neden olmaktadır. Böylece yeniden mağduriyetin oluşmasında yargılama sürecinde veya cezanın tamamlanmasının ardından fail-mağdur arasında kurulacak ilişki dikkate değerdir. Bu yüzden suçluya ve mağdura verilmesi gereken psikolojik desteğin ve danışmanlığın, ileriye dönük bir yatırım olduğunu ifade etmek mümkündür.

İlk mağduriyetin yaşanmasındaki kişinin hayat tarzının etkisi yeniden mağduriyet tartışmasında da önemli bir yönü oluşturmaktadır. Yaşam tarzının suça maruz kalma ile ilgili bir takım riskleri beraberinde getirdiği gerçeğinden hareketle, mağdurun hayatındaki risk getiren faktörlerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılmaları gerekmektedir. Mağdurun suçlularla daha fazla etkileşimde olabileceği ortamlardan uzaklaştırılması ve kötü niyetli kişilere çekici gelen özelliklerin değiştirilmesi yeniden mağduriyet tehlikesinin azaltılmasını sağlayabilecektir (Maxfield, 1987; Tseloni ve Pease, 2015; Pratt ve Turanovic, 2015). Diğer taraftan mağdurların yaşam tarzlarını tam olarak öğrenmek ve bunun üzerinden doğru bir analiz ortaya koymak da son derece zor olabilmektedir. Bu konuda Joe Diaz vd. herkesin birden fazla hayat sürdüğüne dikkat çekmekte ve en azından diğerlerine gösterilen bir profesyonel ya da kamusal yaşamın, bir de sadece yakın arkadaşlar ve aile ile paylaşılan özel hayatın oluşunu belirtmektedirler. Ayrıca her insanın cinsel ilişkilerinin ve ilgili tercihlerinin bir işlevi olarak yaşadığı ve genellikle son derece gizli olan bir cinsel yaşamının da olduğunu söylemektedirler. Bu doğrultuda insanların hayatlarında farklılıklar ve çelişkiler olması doğaldır. Bazılarının hayatı dar çerçevede ve odaklı olacaktır; diğerlerinininki ise geniş ve dağınık nitelik gösterebilmektedir. Bazıları güvende ve diğerleri riskli olacaktır. Bazılarının günlük yaşamı oldukça şeffaf, bazılarının ise kapalıdır. Böylece bir kurbanın kim olduğunu, nasıl yaşadığını ve diğer insanlarla nasıl bağlantı kurduğunu bilmedikçe, kurbanın mağduriyetinin bağlamını veya ona yol açan olayları gerçekten bildiğimizi söylemek ve kişinin nerede zarara uğradığını görmek kesinlikle imkânsızdır (2008, s.185).

Yeniden mağduriyetin önlenmesine yönelik görüşler; mağdurun yeniden tanımlanması, adli süreçlerde kolaylıkların sağlanması, mağdura gerekli desteğin sunulması, mağdur yakınlarının süreçlere dâhil edilmeleri ve yönlendirilmeleri, suç caydırıcılığının artırılması ve toplumdaki suç korkusunun azaltılması noktalarında ortaklaşmaktadır. Suçun önlenmesi ve suçla mücadele mağduriyetin engellenmesi ile eşit tutulabilmektedir; fakat yeniden mağduriyet doğası gereği farklı bir yaklaşım gerektirmektedir. Zira mağdurun tekrar mağdur haline gelmesi failin motivasyonu/ cüreti ve mağdurun savunmasızlığı/ rolü tartışmalarının yanı sıra ilgili kurumların ve politikaların başarısızlığını da gündeme getirmektedir. Yeniden mağduriyetin gerçekleşmesi, hem mağdurun hem de mağduriyetten bir şekilde haberdar olan toplum üyelerinin suça ve suçla mücadeleye yönelik geliştirdikleri algının kökten değişmesine neden olabilmektedir.

3.2. Öneriler

Yeniden mağduriyetin önlenmesi, mağdurdan çabasıdan öte devletin ve toplumun geri kalanının sorumluluğundadır. Bu nedenle suç kurbanı olmuş bireylerin sonraki süreçte korunmaları ve gerek duydukları maddi ve manevi yardıma ulaşmaları son derece önemlidir. Bir başka deyişle suçun oluşturduğu koşulların ve izlerin ortadan kaldırılmasıyla ve toplumun bir parçası olarak tüm destek hizmetlerinden yararlanmasıyla birlikte mağdur kendini daha güvende hissedecektir. Toplum üyelerinin huzur ve emniyet içinde yaşamaları, toplumsal düzenin devamının esaslarından biridir. Fakat suç korkusu, suça maruz kalma ve mağduriyetin giderilmemesi bireysel bir sorun olmanın yanı sıra, toplumsal dinamikleri de derinden sarsan etkiler oluşturmaktadır. Evine hırsız giren birinin uzun süre bu tehdidin tekrarlanmasını beklemesi, sokakta tacize uğrayan kişinin tek başına dışarı çıkmaktan korkması, bir mağanda kurşunun hedefi olan bireyin dışarıdan gelen seslere aşırı tepki vermesi hayatının olağan akışını etkilemektedir. Bu durumlar başta bireysel bir sorun olarak görülebilecek olsa da engellenmeyen suçun veya caydırılmayan suçlunun oluşturacağı güvensizlik ortamı genele yayılmaya oldukça müsaittir.

Toplumsal yaşam içinde suçlar, geçmişte olduğu gibi gelecekte de meydana gelmeye devam edecektir. Toplumların içinde iyi niyetliler olduğu gibi, kötü niyetli üyeler de vardır. Bu kişiler kanun dışı fiiller işlemek için çoğu zaman fırsat beklemekte ve diğerlerinin mağduriyetlerini önemsememektedir. Alınan tüm önlemlere ve ortaya konulan mücadeleye rağmen, suçu tamamen ortadan kaldırmak veya tam kontrol elde etmek ne yazık ki mümkün değildir; fakat suç fiilinin sayısının, ağır suçların oranlarının ve suçun etki boyutunun azaltılması ancak etkin politika uygulamaları ve güçlü bir iradeyle oldukça olasıdır. Diğer bir konu ise her ne kadar hiçbir suçu ve mağduriyeti normalleştirmek ve doğal kabul etmek mümkün olmasa da bireylerin bir kez suça maruz kalmaları anlaşılabilen bir durumdur ve maalesef toplumsal süreçlerde yer alan herkes için ihtimal dâhilindedir; fakat hâlihazırdaki mağdurun belirli bir zaman dilimi içinde tekrar aynı veya farklı bir suçun mağduru haline gelmesi toplum vicdanını yaralayacak, müsamaha gösterilemeyecek ve ilgili kurumların faaliyetlerini tartışmaya açacak bir konudur. Bu nedenle yeniden mağduriyetin oluşmasına sadece, kötü niyetli bir suçlunun ortaya koyduğu yasa dışı fiilin sonucu olarak yaklaşmak doğru olmayacaktır. Bu noktada suçun önlenmesi ve suçla mücadeleyle ilgili her türlü süreç, toplumsal destek uygulamaları ve yetkili kurumların yeterliliği sorgulama altına girecektir.

Bu doğrultuda çalışmanın da konusunu oluşturduğu üzere suçun birey üzerindeki psikolojik etkilerinden dolayı yeniden mağduriyetin önlenmesine yönelik aşağıdaki önerilerin uygulanması faydalı olabilecektir:

- ✓ Suç araştırmalarında ve suçla mücadele süreçlerinde mağdurun rolü, hakları ve ihtiyaçları daha öne çıkarılmalıdır.

- ✓ Her bireyin maruz kaldığı suça verdiği tepkinin veya etki düzeyinin farklı olduğu reddedilemez bir gerçektir. Bu nedenle suç sonrası travmalarda verilen destek kişiselleştirilmelidir.
- ✓ Mağdurlara resmi kurumlarca sağlanacak psikolojik destek faaliyetleriyle ilgili programlar çağın şartlarına göre uyarlanmalıdır. Ayrıca suça ve mağdura bakış toplumdan topluma fark ettiği için uluslararası uygulamaların ülkesel uyarlamaları dikkatle yapılmalıdır.
- ✓ Mağdurların ve mağdur yakınlarının çoğu zaman ihtiyaçları ifade etmekte zorlandıkları bilindiğinden, ihtiyaç analizinin uzmanlarca yapılması gerekmektedir. Özellikle psikolojik desteğe ihtiyacı olan kişilerin, böyle bir desteği veya yardımı başta şiddetle reddedebilecekleri unutulmamalıdır.
- ✓ Mağduriyet nedeniyle sorunlar yaşayan kişilerin iş ve eğitim hayatına yeterli bir süre ara verebilmeleri için hak tanınmalıdır. Ara sürecinde mağdurun kayıpları devlet tarafından karşılanmalıdır.
- ✓ Psikolojik durumlarını düzeltebilmeleri ve sosyal ilişkilerini güçlendirebilmeleri için mağdurlara yararlanabilecekleri sosyal faaliyetler için imkân sağlanmalıdır.
- ✓ Mağdurlara, suç sonrası süreçlerde karşılaşılabilecekleri riskler konusunda bilgilendirme eğitimleri verilmelidir.
- ✓ Mağduriyetin etkilerini artırabilecek veya travmayı tetikleyebilecek ortamdan ve kişilerden uzak olmaları için mağdurlara gereken maddi yardım yapılmalıdır.
- ✓ Toplum geneline ve özellikle ailelere mağdurlara uygun yaklaşım davranışları konusunda farkındalık eğitimleri verilmelidir. Mağdur yakınlarının desteklenmeleri, bilgilendirilmeleri ve yönlendirilmeleri yeniden mağduriyetin önlenmesinde doğru bir yaklaşım olarak görülebilmektedir. Zira mağdur ne kadar yakın, doğru ve hassas bir muameleyle karşılaşır, mücadele azmi o kadar artacaktır.
- ✓ Suça maruz kaldığı için kendini suçlayan mağdurlara, kendilerine herhangi bir zarar vermemeleri için sürekli fakat rahatsız etmeyecek gözetim hizmeti sağlanmalıdır. Ayrıca kendilerini suçlama çıkmazından kurtulmalarına yönelik gerekli danışmanlık sağlanmalıdır.
- ✓ Medyada, mağdurların içinde bulundukları durumu daha kötü hale getirebilecek yayınlar yapılması engellenmelidir.
- ✓ Suç korkusuyla etkin mücadele edilmeli ve toplum suçla mücadele konusundaki iyileştirmelerle ilgili sürekli olarak bilgilendirilmelidir.
- ✓ Suçla etkin mücadele edilerek ve suçlular yargı önüne çıkarılarak mağdurlara korunuyor oldukları güveni verilmelidir.
- ✓ Suçluların adalet önüne çıkarılma ve cezalarını çekme aşamaları konusunda toplum bilgilendirilerek, hiçbir suçun cezasız kalmayacağı fikri genele yayılmalıdır. Böylece suç caydırıcılığının oluşturulması mümkün olacaktır. Suç caydırıcılığını, kötü niyetli kişilere yönelik bir meydan okuma ve psikolojik savaş olarak görmek mümkündür.

- ✓ Mağdurdan kaynaklanacak yeniden mağduriyet oluşmaması için, mağdurun yeni bir suça mahal verecek davranışlarının veya düşüncelerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Gerek mağduriyet öncesinde gerek sonrasında içinde bulunduğu ruhsal durumun etkisiyle mağdur sapma davranışı gösterebilmekte veya kendini suça çekebilecek ortamlarda bulunabilmektedir. Uzman psikologların bu noktada etkin müdahalesi, mağdurun yeniden mağdur ve hatta suçlu olma ihtimalini ortadan kaldırmada oldukça önemlidir.
- ✓ Psikolojik destek almanın, herhangi bir hastalık durumunda sağlık hizmeti almak kadar doğal olduğu mağdurlara anlatılmalıdır. Günümüzde halen yaygın bir davranış tutumu olarak insanlar psikologlarla görüşmeye önyargılı bakabilmektedirler.
- ✓ Uzmanlarca travma sonrası stres bozukluğuna yönelik profesyonel yaklaşımların ortaya konulması gerekmektedir. Suçun psikolojik etkilerinin mağdur üzerinde ne kadar süreyle etkili olacağı tam olarak kestirilemeyeceğinden, desteğin daimiliği ve mağdurların belirli aralıklarla normal hayatlarına uyumlarının takibi önem arz etmektedir.
- ✓ Çalışmanın ilgili yerinde de bahsedildiği üzere maruz kaldığı suçtan dolayı mağdurlar başta yakın çevresi olmak üzere toplum tarafından suçlanabilmektedir. Hâlihazırda suçun psikolojik etkileriyle mücadele eden mağdurun, suçta tamamen masum veya sınırlı rolünün olmasına rağmen, destek yerine baskı görmesi nedeniyle daha ağır bir bunalım içine girmesi muhtemeldir. Bu nedenle mağduru suçlama yaklaşımıyla mücadele, mağdurun korunmasında öncelikli olmalıdır.
- ✓ Kazandırılabilir yeni bir hobi veya uğraş, mağduru günlük yaşamında sürekli suçla ilgili konularla ilgilenmekten farklı bir yönlere yönlendirilmesini sağlayacaktır. Suçu ve suçluyu hatırlatacak sınırlı çevresinin genişlemesi ve farklı sosyal ilişki düzeyleri mağdurun psikolojik etkileri atlatmasında kolaylaştırıcı rol oynayacaktır.
- ✓ Resmi kurumlardaki mağdur destek hizmetleri ve programları sürekli olarak güncellenmelidir. Çocuk, kadın, yaşlı, bedensel veya mental engelli kişilerin veya diğer dezavantajlı grupların üyelerinin mağduriyetleriyle ilgilenilmesi için özel birimler kurulmalıdır. Bu birimlerce mağdurun uzun süre takip edilmesi ve zaman zaman sürecini anlamaya yönelik görüşmeler yapılması gerekmektedir.

Böylece mağdurun suçun ardından yaşadığı psikolojik sorunları aşmasında; moralinin yüksek tutulması, kendini suçlama tutumunun ortadan kaldırılması, suçtaki rolü veya katkısı ne olursa olsun toplum tarafından suçlanmasının engellenmesi, soruşturma ve yargılama süreçlerinde hassas durumu nedeniyle ikincil mağduriyete maruz kalmasının önlenmesi, suçun travmasını atlatmasında profesyonel destek alması ve dikkatini farklı yöne çekecek uğraşlar edinmesi önerilerin özünü oluşturmaktadır. Suçun oluşturduğu fiziksel ve ekonomik baskıların ciddiyetini reddetmemekle beraber, psikolojik etkilerin daha karmaşık olduğunu ve mağdurun hayat akışını daha derinden sarstığını ifade etmek çok yanlış olmayacaktır. Suç nedeniyle gelişen kalıcı stres, panik atak, şok hali ve obsesyon gibi ruhsal sorunlar mağdurlarda;

uykusuzluk, şiddet eğilimi, konsantrasyon sorunu, toplumsal soyutlanma veya dışlanma, ahlak dışı veya sağlığa zararlı yönelimler ve alışkanlıklar edinme, ilişkilerinde başarısızlık ve kopma, hayat felsefesinde ve inançlarında sarılma gibi sonuçlara neden olmaktadır. Bu tür bir sürecin içine giren birey, özellikle yeniden mağduriyet noktasında riskli bir durum içine girebilmektedir. Bu nedenle basit bir suça dahi maruz kalsa mağdurun psikolojik desteğe ihtiyacı olup olmadığının ayrıntılı bir inceleme ile belirlenmesi gerekmektedir. Psikolojik desteğin tam anlamıyla başarılı olması için mağdurun, ailesi başta olmak üzere yakın çevresinin, ilgili kurumların ve psikolojik destek uzmanlarının iş birliği gerekmektedir. Ayrıca günümüzde geleneksel ve yeni medyanın hem genel kitleler hem de bireyler üzerindeki tartışılmaz rolünün, mağdurların olumsuz yönde etkileyebilme ihtimalinin de önemle vurgulanması gerekmektedir. Televizyon yayınları, belgeseller, programlar, diziler, filmler, haberler ve sosyal medya paylaşımları hâlihazırdaki mağdurların kaygılarını artıran, anksiyetelerini tetikleyen veya korkularını körükleyen yanlış ve sorumsuzca içeriklere sahip olabilmektedir. Böylece mağdurların sadece günlük yaşamlarında değil, medya karşısında da korunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Suç önleme ve suçla mücadelede olduğu gibi, mağdurun korunması ve gerekli desteğe erişmesinin sağlanmasının birincil sorumluluğu da devletin resmi kurumlarındadır. Pek tabii ki toplumdaki bireylerin her türlü risk, tehdit ve tehlikeye karşı kendi önlemlerini almaları, zarar göreceklere ilişkilere girmemeleri ve günlük yaşamlarında kendilerini korumaları beklenmektedir. Fakat kendini koruyamayan, suçu önleyemeyen ve hatta suçu teşvik eden mağdurların içinde bulundukları durumun müsebbibi devlet olarak görülecektir. Çünkü vatandaşlar toplum yaşamı içinde her türlü saldırıdan ve hak ihlalden korunuyor olmayı beklemektedirler. Suçla etkin mücadele ve mağdura sağlanan kaliteli destek bu beklentinin karşılanması için geliştirilecek stratejilerin ana başlıklarından olmalıdır. Suçla mücadelenin olduğu gibi, mağdura yönelik hizmetlerin de hukuksal, toplumsal, ekonomik, fiziksel ve psikolojik pek çok yönü bulunmaktadır. Hiç şüphesiz ki suç türlerinin bu denli fazla olduğu günümüzde, tüm mağdurların eksiksiz şekilde tespit edilmesi, ihtiyaçlarının tamamıyla karşılanması ve destek hizmetlerinin uzun bir sürece yayılmış şekilde gerçekleştirilmesi oldukça zor, hatta imkânsızdır. Fakat mağdurların suç nedeniyle oluşan fiziksel, psikolojik ve ekonomik sorunlarının tam olarak ve zamanında giderilmemesi yeniden mağduriyet tartışması içinde ifade edildiği üzere daha ciddi sorunların meydana gelmesine sebebiyet vermektedir.

Bu tezde suç nedeniyle oluşan psikolojik etkilerin ve bu etkilerin neden olduğu sorunların yeniden mağduriyetteki etkisine özel önem verilmiştir. Çünkü içinde fiziksel şiddet olsun ya da olmasın her suç bireyler üzerinde bazen çok hafif bazen de oldukça ağır psikolojik baskı oluşturmaktadır. Bu noktada destek ve ilgi göremeyen mağdurlardaki psikolojik huzursuz artabilmekte ve günlük hayatının her noktasına tesir edebilmektedir. Toplum düzeninin devamının her yönden sağlıklı ve kurallarla barışık bireylere bağlı olduğu bilindiğinden, mağdurlara yöneltilebilecek psikolojik destek hizmetlerinin önemi daha çok ortaya

çıkmaktadır. Bu hizmetler için mağdurların gönüllü olmaya ikna edilmeleri, kişisel bilgilerinin korunması, mağdura ek yük veya masraf çıkarılmaması, sürecin profesyonellerce yürütülmesi ve ikincil mağduriyetin yaşanmasına mahal verilmemesi, mağdurların zaman içindeki gelişmelerinin takip edilmesi ve destek sürecinin hiçbir koşulda sekteye uğramaması/uğratılmaması dikkat edilmesi gereken hassas noktalar olmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Toplum yaşamı bireyler için pek çok alanda ve konuda avantaj sağlarken, bazen de olumsuz durumları beraberinde getirebilmektedir. Suçun da toplumsal birlikteliğin çıktılarından biri olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Günümüzde pek çok toplumda suç oranlarının ve türlerinin artmasıyla birlikte bireyler suça maruz kalma veya herhangi bir yasa dışı fiilin mağduru olma tehlikesini daha fazla hissetmektedirler. Suçla mücadelede zaaflar yaşayan devletlerde suç bir yandan normalleşmekte, diğer yandan özendirici hale gelmektedir. Bu durum da ciddi boyutta bir suç korkusu oluştururken, toplumdaki huzursuzluğun seviyesini artırmaktadır.

Şüphesiz ki suç oranının sıfıra indirildiği herhangi bir toplum yoktur. Toplumun genel kurallarına en hassas şekilde uyan ve diğerlerine zarar verecek her türlü davranıştan kaçınan bireyler olduğu kadar, çeşitli nedenlerle hukuk dışı davranmayı seçenler de bulunmaktadır. Çalışmada incelendiği üzere toplumla uyşamama, hırs, psikolojik sorunlar, ekonomik kazanç arzusu, intikam ve ihmal gibi pek çok sebepten dolayı toplum üyeleri suçlu haline gelebilmektedirler. İlgili bölümde de bahsedildiği üzere mağduru olmayan suçlar bir kenara bırakıldığında, her suç beraberinde mağduriyet doğurmakta ve mağdurlar ortaya çıkarmaktadır. Mağdurlar maruz kaldıkları fiil dolayısıyla doğrudan veya dolaylı, kısa süreli veya kalıcı, maddi veya manevi olarak etkilenmektedirler. Uğradığı zarar veya hak ihlali mağdurun hayat akışını çeşitli baskılarla bozarken, suç öncesine veya normale dönülmesi suçun etkilerden kurtulunması anlamına gelmektedir. Tezin genel çerçevesini oluşturan viktimoloji; mağduru ve mağduriyeti pek çok yönden inceleyerek suç araştırmaları içinde genel yaklaşıma farklı bir odak noktasıyla katkıda bulunmaktadır.

Viktimoloji bir yandan; mağdurun yaş, cinsiyet, eğitim, medeni hal gibi kişisel özellikleri, genel hayat hikâyesi, aile ve sosyal ortamı, bulunduğu yer, hayat görüşü, hobileri gibi durumlarının suçun hedefi olmasındaki etkisi ve belirleyici rolü üzerine incelemeler içerirken, diğer yandan mağdurun suç nedeniyle yaşadığı sorunları, kayıpları ve geçirdikleri süreci konu edinmektedir. Bu bağlamıyla kriminoloji suçlunun cezalandırılması için suçu aydınlatmaya odaklanırken, viktimoloji mağdurun üzerine ışık tutmaktadır. Böylece mağduriyetin boyutları öne çıkarılırken, suçun önlenmesi ve suçla mücadelenin önemine dikkat çekilmektedir. Ayrıca mağdurlara tecrübe ettikleri süreçte gerekli desteğin sağlanmasında ve koruma mekanizmaların sağlıklı şekilde işleminde viktimolojinin katkılarının da özellikle vurgulanması gerekmektedir. Kriminoloji daha genel çerçevede suçun yarattığı toplumsal kaygıya ve suçun önlenmesine odaklanırken, viktimoloji merkezine bir birey olarak mağduru alarak kendine farklı bir yol çizmektedir.

Bu çalışmada mağdurların maruz kaldıkları suçtan dolayı tecrübe ettikleri psikolojik etkilere yoğunlaşmıştır. Suç, bireyin günlük yaşamına ve düzenine yönelik bozucu etki ortaya

çıkardığı için zihinsel ve duygusal değişimin veya şokun yaşanması oldukça normaldir. Bir açıdan bakıldığında rutin aktivitelerini sürdüren ve resmi kurumlarca korunduğunu düşünen insanlar için suç; ani, beklenmedik, acımasız ve haksız bir durumdur. Böylesi bir müdahale karşısında mağdurların, zarar görenlerin ve izleyici konumunda olanların çeşitli tepkiler geliştirmeleri beklenebilir. Suçun türüne ve etkinin derecesine göre mağdurlarda korku, panik, uykusuzluk, tepkilerde anormallik, dikkat eksikliği, aşırı kaygı, anksiyete hatta ileri süreçlerde şizofreni ve kişilik bozuklukları gözlemlenebilmektedir. Özellikle taciz, tecavüz, gasp, kaçırma eylemi, silahlı saldırı gibi suçlara maruz kalan bireylerde içe kapanma, davranışlarında aşırılık, sinirlilik, sosyal ilişkilerden kaçınma, unutkanlık ve ihmal, ani duygu değişimi, çevresindeki gelişmelere duyarsızlık gibi sonuçların ortaya çıkması mümkündür. Böylesi bir süreç içindeki bireyin de diğer insanlarla çatışmalar yaşaması, sorumluluklarını aksatması, süregelen bir kaygı haliyle dengesiz davranışlarda bulunması ve kendine zarar verecek girişimlerde bulunması da ihtimal dâhilindedir.

Suçun oluşturduğu zararların ve olumsuz durumun ortadan kaldırılamaması ve mağdurlara yeterli desteğin sağlanmaması toplum genelinde suç korkusunu körüklerken, mağduru korumasız bir durumda bırakmaktadır. İlk mağduriyetin etkisini atlatamayan ve fiziksel, psikolojik, ekonomik zararlar gören bireyler kendilerini toparlamada ve günlük hayatlarına devam etmede zorluklar yaşarken tehditlere karşı da açık hale gelebilmektedirler. Riskleri fark edememe, sağlıklı kararlar alamama, kötü niyetli insanları tespit edememe, unutkanlık nedeniyle ihmallerde bulunma, saldırı karşısında sesini duyuramama, sosyal ilişkilerin bozulması nedeniyle diğer insanlarla fiziksel darbelere varan tartışmalar yaşama ihtimali mağdurları daha önce mağduriyetin tekrarıyla veya farklı bir tür suçun mağduru olma durumuyla karşı karşıya bırakabilmektedir. Örneğin bir yakınının tacizine uğrayan kişi başka kötü niyetli insanların da aynı eylemine maruz kalabilmekte veya şiddete uğrayan kişi sonraki mücadelesini sağlıklı şekilde yürütemediğinde dolandırıcılıkla yüzleşebilmektedir. Bu nedenle mağdurun her yönüyle zararlarının ve sorunların giderilmesi ve normal hayatına dönmesi için gerekli şartların oluşturulması son derece önemlidir.

Şüphesiz ki her mağdur, uğradığı zarar veya hak ihlali nedeniyle ruhsal sorunlarla içine çekilmemektedir. Örneğin; şok ve korku gibi kısa süreli tepkiler mağdurların çoğunda oluşabilirken, daha ileri seviyedeki mental dönüşüm ve bozukluklar kimi mağdurlarda gözlemlenebilmektedir. Hiç şüphesiz ki telefonu çalınan bir yetişkin ile hürriyetinden yoksun bırakılan bir çocuğun tecrübe ettiği süreç aynı olmayacağı için suçun oluşturduğu baskının oluşturduğu etki farklı şekilde kendini gösterecektir. Suçun niteliğinin, şiddetinin ve süresinin mağdurda oluşan psikolojik etkinin temel belirleyicilerinden ilki olduğu bu noktada tekrar ifade edilmelidir. Öncesindeki süreçte mental yönden oldukça sağlıklı, sosyal ilişkileri güçlü ve sorunlarının üzerinden başarıyla gelebilen bir kişi, maruz kaldığı ağır bir suçtan sonra ciddi bir ruhsal bunalım içinde kalabilmektedir. Burada mağdurun özelliklerinden bağımsız şekilde tamamen suçun kendisi temel etmendir. Yine de mağduriyet öncesinde psikolojik açıdan sağlıklı kişilerin, çeşitli sorunları olanlara göre durumlarını düzeltmek için daha şanslı

oldukları ve daha hızlı reaksiyon verebilecekleri düşünülebilmektedir. Böylece ikinci belirleyici olan kişisel özelliklerin, psikolojik süreçlerdeki etkisi gündeme gelmektedir. Mağdurlardan aynı veya benzer bir suç durumuna karşı; farklı psikolojik süreçlerden geçebilecekleri, aynı ruhsal sorunu farklı aşamalarda tecrübe edecekleri ve destek yaklaşımlarına öznel cevaplar verecekleri unutulmamalıdır. Örneğin; tecavüz ve şantaj sonucu zorla fuhuşa sürüklenen iki kadın da şüphesiz ki mental sorunlar yaşayacaktır. Fakat biri hayatının geri kalanını etkileyecek korkular ve travmalar sarmalına girebilirken, diğeri kısa süreli destek seanslarının ardından bir şekilde geçmiş olabildiğince geride bırakarak hayatına devam edebilmektedir. Bu farkı oluşturan; fiziksel sağlıkları, kültürel değerleri, aile yapıları, aldıkları destekler, suç öncesi ruhsal halleri ve ekonomik durumları gibi faktörlerdir.

Konuyla ilgili mağdurun suçlanması, mağdurun kendini suçlaması ve mağdurun suçlu haline gelmesi üzerine genel bir değerlendirme yapmak faydalı olacaktır. Tezin ilgili yerlerinde de belirtildiği üzere içinde bulunduğu mağduriyet nedeniyle mağdur toplumsal bir suçlama ile karşılaşabilmektedir. Bu suçlama diğerleri tarafından kimi zaman açık şekilde ifade edilirken, kimi zaman da söylem ve tutumlarla ima şeklinde gerçekleşebilmektedir. Kimi durumlarda veya toplumlarda çevresindekiler ve hatta soruşturma-kovuşturma-yargılama süreçlerini yürüten yetkililer; suçluyu özendirmesi veya tahrik etmesiyle eleştirerek, toplumsal süreçlerden dışlayarak, ilişkilerini asgari düzeye indirerek veya tavsiye adı altında yaşam tarzını/felsefesini değiştirmeye zorlayarak mağduru suçlu konumuna sokabilmekte veya hak etmediği bir sorumluluk yükleyebilmektedirler. Özellikle yaşam tarzı, hayat görüşü ve tercihleri nedeniyle genel ile farklılık gösteren mağdurlara yönelik bakışta bu suçlamayı veya uğradığı mağduriyetin normalleştirme girişimini gözlemlemek mümkündür. Pek tabii bu tür yaklaşıma veya muameleye maruz kalan mağdurların suçun etkilerini atlatmakta daha çok zorlanacaklarını, çevresinden yardım isteme şanslarının daha da azalacağını, izleyen süreçte toplumsal değerlerle çatışma içine girebileceklerini, kendilerini izole edeceklerini veya belirli özel gruplar içine hapsedeceklerini, korunma ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik güvenlerinin sarsılacağını ve psikolojik sorunlarla daha fazla yüzleşeceklerini iddia etmek zor değildir. Bu noktada mağduriyet öncesindeki yaşamlarına dönme süreçlerinin uzayacağını ve hatta kimi zaman imkânsız hale geleceğini ve yeniden mağduriyet risklerinin artacağını da önemli bir not olarak düşmek gerekmektedir.

Diğer taraftan mağdurların da mağduriyet karşısında kendilerini suçlama eğilimleri baş gösterebilmektedir. “Neden ben?” sorusunun ışığında önceki durumda çevresindekiler tarafından yapılan baskıyı mağdur kendi kendine kurabilmektedir. Mağdur suçun oluşma şeklini, yerini ve etkilerini sürekli düşünerek kendi sorumluluğunu ve rolünü içinden çıkılmaz bir iç hesaplaşma haline getirebilmektedir. Özellikle kendini olmaması gereken bir yerde bulunmakla, yapmaması gereken bir davranışı sergilemekle, mantıklı olmayan bir tercihi kabul etmekle veya yakın olmaması gereken bir kişiyle görüşmekle itham ettiğinde mağdur kendine yönelik olumsuz bir algı geliştirebilmektedir. Suçun etkileriyle mücadelede bireyin kendiyi barışık olmasının ve bulunduğu durum içinden çıkmaya gönüllülük göstermesinin önemi

bilindiğinden, kendini suçlayan bireylerin yaşayacağı zorluk daha fazla olacaktır. Kendini suçlayan mağdurların; suçlunun yargılama süreçlerine katılmama ve hatta şikâyetini çekme, psikolojik desteği reddetme, çevresinden soyutlanma ve hatta intihar seçeneğinin de içinde olduğu kendine zarar verme eğilimleri göstermeleri olağandır. Mağduriyetinden dolayı diğerlerinden veya bizzat kendinden suçlayıcı tepkiye maruz kalması, mağdurun psikolojik bir girdabın içine çekilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Ayrıca suça maruz kalma başlı başına bireyler ve toplum üzerinde ciddi bir korku yaratırken, mağduriyet durumunda suçlanma korkusu kaygı seviyesini artıran bir yön taşıyacaktır.

Son olarak değinilmesi gereken konu ise mağdurların, ilerleyen safhada suçlu haline gelme ihtimalidir. Mağduriyetin ardından uğradığı kayıpları karşılayamayan veya yeterli desteği alamayan mağdurlar, gerek tamamen maruz kaldıkları suçla ilgili gerek farklı konularda hukuk dışı davranışlar sergileyebilmektedirler. Örneğin; mağduriyetinden sorumlu tuttukları kişilere şiddet uygulayarak intikam alma girişiminde bulunabilmektedirler veya uğradıkları maddi kaybı telafi etmek için son çare olarak hırsızlığa başvurabilmektedirler. Bu yönüyle mağduriyetin beraberinde yeni bir mağduriyeti olduğu gibi, suçluluğa getirme riski de göz ardı edilmemelidir. Bu noktada mağdurun ihtiyaçlarının iyi belirlenmesi ve ihtiyaçların olabildiğince karşılanması, suçluya toplumun ve mağdurun vicdanını rahatlatacak cezaların verilmesi, soruşturma ve mağdur sürekli bilgilendirilerek kovuşturma süreçlerinin hassas şekilde yürütülmesi ve mağdurlara çok yönlü danışmanlık hizmetlerinin sağlanması gerekliliği ifade edilmelidir. Mağduriyet sonrasında yalnız, çaresiz ve savunmasız bırakılan veya bırakıldığını düşünen mağdurun ya durumunu düzeltmek için ya da suçu giderek normalleştirmeye başladığından sapma davranışlarında ve nihayetinde kanun ihlalinde bulunması ihtimal dâhilindedir. Diğer yönden mağdur maruz kaldığı kimi suçların ardından yaşadığı dönüşüm sebebiyle aynı veya benzer fiili başkalarına yöneltebilmektedir. Örnek olarak terörizm mağdurlarının ileride terör gruplarına katılması veya çocukluğunda tacize uğrayan kişilerin hayatının ilerleyen safhalarında pedofili davranışları sergilemesi ele alınabilmektedir. Yaşanılan mağduriyet; bireyin düşünce tarzında, ahlaki normlarında, toplumsal kurallara uyma tutumlarında, zarar-fayda hesaplamalarında ve diğerlerine bakışında kökten değişimlere neden olabilmektedir. Bu değişimler mağdurun radikal, gayriinsani ve ahlak dışı görüşleri ve davranışları normalleştirmesi sonucuna yol açabilmektedir. Buradaki sürecin zihinsel bir değişim olduğu bilindiğinden, mağdura sağlanacak psikolojik desteğin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Çalışma boyunca da tartışıldığı üzere viktimoloji mağdurun ve mağduriyetin farklı ışık ve açılardan aynaya yansıtılmasına yönelik kapsamlı bir çalışma alanıdır. Yeniden mağduriyet ise bu alanda esasında sürekli olarak zikredilen; ama kökeni, nedenleri ve sonuçları hak ettiği ölçüde irdelenmeyen bir konumda kalmıştır. Hâlbuki yeniden mağduriyeti özel bir konu olarak ele almak; suç araştırmalarına, suçlu ve mağdur profillemeye, ceza-adalet sisteminin gelişmesine, mağdur destek programlarının kaliteli hale gelmesine, suçun önlenmesine ve suçla mücadeleye, ilgili alanda yasal düzenlemelerin yapılmasına ve mağduriyetin karanlıkta

kalan noktalarına ışık tutulmasına doğrudan katkı sağlayabilmektedir. Bu tezde de özelinde suçun oluşturduğu psikolojik etkilerin yeniden mağduriyetteki rolü incelenmeye çalışılmıştır. Süresi ne kadar olursa olsun suça maruz kaldıklarında psikolojik sorunlar yaşayan mağdurların, yeterli yardım ve desteği alamamaları durumunda oldukça zor bir süreci tecrübe edecekleri ve yeni riskler karşısında savunmasız konumda olacakları unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Agnew, R. (2011). *Toward a unified theory of criminology: Integrating assumptions about crime, people, and society*. New York: New York University Press.
- Aliağaoğlu, A. ve Uğur, A. (2021). Kentlerde suç ve suça iten sebepler, suçla ilgili teorik çalışmalar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(45), 37-54.
- Altun, N. ve Hira, İ. (2011). Suçu önlemede sosyal sermaye olarak sosyal kontrolden yararlanmak. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 111-124.
- Andrew, R. vd. (2008). Socioeconomic status, economic problems, and delinquency. *Youth&Society*, 40(2), 159-181.
- Artuk, M. E. (2018). Kriminolojinin tanımı. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 5-14.
- Avcı, M. (2016). Suç mağdurlarına tazminat ödenmesi anlayışının tarihsel gelişimi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), 7-36.
- Aydın, A. H. (2014). Suç önlemenin önemi ve etkisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı 1), 82-84.
- Baisla, D. K. (2016). Secondary victimization under the criminal justice system. *Journal of Legal Studies and Research*, 2(3), 62-77.
- Bajpai, G. S. ve Sharma, P. (2021). Happiness and criminal victimization: A study of relationship and restoration. *Journal of Victimology and Victim Justice*, 4(1), 7-32.
- Balloni, A. (2019). Criminality: theories, prevention, and life space. A. Balloni ve R. Sette (Ed.), *Handbook of research on trends and issues in crime prevention, rehabilitation, and victim support*. Information Science Reference.
- Bard, M. ve Sangrey, D. (1986). *The crime victim's book* (2. Baskı). New York: Brunner/Mazel.
- Bard, P. ve Borbiro, A. (2011). *Local and good practices on victims' rights*. European Union: Centre for European Policy Studies, 1-33.
- Barfield, T. (2010). Substance use and victimization. B. Fisher ve S. Lab (Ed.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (ss. 925-927). California: SAGE Publications.
- Beccaria, C. (2023). *Suçlar ve cezalar hakkında* (11. Baskı) (Çev. S. Selçuk). Ankara: İmge.
- Bentham, J. (2017). *Ahlak ve yasama ilkeleri* (Çev. Ö. Saruhanlıoğlu ve U. K. Boyacı). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Berg, M. T. (2014). Accounting for racial disparities in the nature of violent victimization. *Journal for Quantitative Criminology*, 30, 629-650.

Bilsky, W. ve Wetzel, P. (1997). On the relationship between criminal victimisation and fear of crime. *Psychology, Crime and Law*, 3(4), 309-318.

Birleşmiş Milletler (29 Kasım 1985). Suçtan ve yetki istismarından mağdur olanlara adalet sağlanmasında dair temel prensipler deklarasyonu.

Bowers, L. B. (1992). Acting-out and the dynamics of victimization. *Pastoral Psychology*, 41(1), 23-30.

Brazil, K. J. ve Whittingham, L. M. (2019). Criminology. T. K. Shackelford ve V. A. Weekes Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of evolutionary psychological science*. Springer.

Brotto, vd. (2017). Victimology and predicting victims of personal violence. W. Pethrick ve G. Sinnamon (Ed.), *The Psychology of criminal and antisocial behavior: Victim and offender perspectives*. Cambridge: Academic Press.

Brown, S. vd. (2010). *Criminology: Explaining crime and its context* (7. Baskı). New Jersey: LexisNexis.

Bruce, S. ve Yearley, S. (2006). *The SAGE dictionary of sociology*. Londra: SAGE Publications.

Burman, M. ve Brooks-Hay, O. (2020). Feminist framings of victim advocacy in criminal justice context. J. Tapley ve P. Davies (Ed.), *Victimology: Research, policy and activism* (ss. 135-158). Londra: Palgrave Macmillan.

Campell vd. (1999). Community services for rape survivors: Enhancing psychological well-being or increasing trauma. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(6), 847-858.

Campell, R. ve Raja, S. (1999), Secondary victimization of rape victims: Insight from mental health professionals who treat survivors of violence. *Violence and Victims*, 14(3), 261-275.

Chambliss, W. J. (2000). *Power, politics & crime*, Boulder: Westview.

Chataway, M. ve Bourke, A. (2020). Fear of crime, disorder, and quality of life. K. M. Lersch ve J. Chakraborty (Ed.), *Geographies of behavioural health, crime, and disorder: The intersection of social problems and place* (ss. 137-164). Springer.

Clay-Warner, J. ve Edgemon, T. G. (2020). Feminist approaches to victimology. S. Walklate vd. (Ed.), *The Emerald handbook of feminism, criminology and social change* (ss. 35-50). Bingley: Emerald Publishing Limited.

Clear, T. R. ve Frost, N. A. (2009). Criminology and public policy. J. M. Miller (Ed.), *21st century criminology: A reference handbook* (ss. 18-26). California: SAGE Publications.

Clear, T. ve Cadora, E. (2001). Risk and community practice. K. Stenson ve R. R. Sullivan (Ed.), *Crime, risk and justice: The politics of crime control in liberal democracies* (ss. 51-67). Cullompton: Willian Publishing.

- Cohen, M. A. (2008). The effect of crime on life satisfaction. *The Journal of Legal Studies*, 37(2), 325-353.
- Cook, B. (1999). Victims' needs, victims' rights: Policies and programs for victims of crime in Australia. *Australian Institute of Criminology Research and Public Policy Series*, 19.
- Çalışkan, A. (2021). Türkiye'de suçlu davranışları ve yaş ilişkisi: Suç türleri üzerinden karşılaştırmalı bir analiz. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 24(3), 237-267.
- Çardak, B. (2012). Kadınların suç korkuları üzerine nitel bir araştırma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1(1), 23-45.
- Çoklar, I. ve Solak, N. (2017). Suç korkusu: Tanım, ölçüm ve belirleyiciler. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5 (10), 311-328.
- Daigle, L. E. (2019). *Victimology*. California: SAGE Publications.
- Daigle, L. E. vd. (2009). A life-course approach to the study of victimization and offending behaviors. *Victims and Offenders*, 3, 365-390.
- Daly, K. ve Chesney-Lind, M. (1988). Feminism and criminology. *Justice Quarterly*, 5(4), 497-538.
- Davis, R. C. ve Mulford, C. (2008). Victim rights and new remedies: Finally getting victims their due. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 24(2), 198-208.
- DeKeseredy, W. S. (2010). Critical victimology. B. Fisher ve S. Lab (Ed.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (ss. 244-246). California: SAGE Publications.
- Demirbaş, T. (2019). Suçun önlenmesi. *Yaşar Hukuk Dergisi YHD*, 1(1), 57-71.
- Demirbaş, T. (2020). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Diaz, J. M. vd. (2008). Victim lifestyle exposure. B. E. Turvey ve W. A. Petherick (Ed.), *Forensic victimology: examining violent crime, victims in investigative and legal contexts* (ss. 165-204). San Diego: Academic Press.
- Dilber, F. (2014). Kitle iletişim araçları ve suç olgusu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı 1), 60-64.
- Ditton, J. (1999). Reactions to victimization: Why has anger been ignored? *Crime Prevention and Community Safety: An International Journal*, 1(3), 37-54.
- Ditton, J. vd. (2004). From imitation to intimidation: A note on the curious and changing relationship between the media, crime and fear of crime. *British Journal of Criminology*, 44(4), 595-610.

- Dolan, P. ve Peasgood, T. (2007). Estimating the economic and social costs of fear of crime. *The British Journal of Criminology*, 47(1), 121-132.
- Dursun, S. (2003), Mağdurun suça yol açması. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 61 (1-2), 3-33.
- Elias, R. (1986). *The politics of victimisation*. Oxford: Oxford University Press.
- Er, T. vd. (2018). Suç ve medya. *Etkileşim*, 1(2), 56-69.
- Erkan, N. Ç. ve Sevin, B. (2018). Suç korkusu konusunda bir inceleme: Kadıköy örneği. *Planlama*, 28(3), 315-327.
- Farrall, S. ve Maltby, S. (2003). The victimisation of probationers. *Howard Journal of Criminal Justice*, 42(1), 32-54.
- Farrell, G. (1995). Preventing repeat victimization. M. Tonry ve D. P. Farrington (Ed.), *Building a safer society: Strategic approaches to crime prevention* (469-534). Chicago: Chicago University Press.
- Farrell, G. vd. (1995). Like taking candy: Why does repeat victim occur? *The British Journal of Criminology*, 35(3), 384-399.
- Farrell, G. ve Pease, K. (2000). Editors' introduction: Why repeat victimization matters. *Crime Prevention Studies*, 12, 1-4.
- Farrington, D. (2009). Crime prevention. J. M. Miller (Ed.), *21st century criminology: A reference handbook* (ss. 628-635). California: SAGE Publications.
- Fattah, E. A. (1992). The need for a critical victimology. E. A. Fattah (Ed.), *Towards a critical victimology*. Londra: The Macmillian Press.
- Fattah, E.A. (1989). Victims and victimology: The facts and the rhetoric. *International Review of Victimology*, 1(1), 43-66.
- Ferguson, C. ve Turvey, B. E. (2009). Victimology: A brief history with an introduction to forensic victimology. B. E. Turvey ve W. A. Petherick (Ed.), *Forensic victimology: Examining violent crime, victims in investigative and legal contexts* (ss. 1-32). San Diego: Academic Press.
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of crime: Interpreting victimisation risk*. Albany: State University of New York Press.
- Ferraro, K. F. (1996). Women's fear of crime: Shadow of sexual assault. *Social Forces*, 75, 667-690.
- Fichter, J. H. (2019). *Sosyoloji nedir?* (çev. N. Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Finkelhor, D. vd. (2009). Lifetime assessment of poly-victimization in an national sample of children and youth. *Child Abuse&Neglect*, 33, 403-411.
- Finkelhor, D. ve Asdigian, N. L. (1996). Risk factors for youth victimization: Beyond a lifestyles/routine activities theory approach. *Violence and Victims*, 11(1), 3-19.
- Fisher, B. S. ve Reyns, B. W. (2009). Victimization. J. M. Miller (Ed.), *21st century criminology: A reference handbook* (ss. 162-173), California: SAGE Publications.
- Ford, J. D. vd. (2010). Poly-victimization and risk of posttraumatic, depressive, and substance use disorders and involvement in delinquency in a national sample of adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 46, 545-552.
- Friedrichs, D. O. (1983). Victimology: A consideration of the radical critique. *Crime and Delinquency*, 29(2), 283-294.
- Gabriel, U. ve Greeve, W. (2003). The psychology of fear of crime: Conceptual and methodological perspectives. *British Journal of Criminology*, 43(3), 600-614.
- Garafalo, R. (2022). *Kriminoloji: Suç, suçlu ve ceza* (Çev. T. Uzel). İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2021). *Sosyoloji* (8. Baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gilling, D. (1997). *Crime prevention: Theory, policy and practice*. Londra: Routledge.
- Goodey, J. (2005). *Victims and victimology: Research, policy and practice*. Harlow: Pearson.
- Gottfredson, M. R. ve Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. California: Stanford University Press.
- Gökulu, G. (2010). Kent güvenliği kentleşme ve suç ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-226.
- Göver, İ. H. ve Şenol, D. (2017). Toplumsal bir olgu olarak suç: Sosyolojik bir analiz. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(2), 191-208.
- Gracia, J. (2018). Towards an inclusive victimology and a new understanding of public compassion to victims: From and beyond Christie's ideal victim. M. Duggan (Ed.), *Revisiting the "ideal victim": Developments in critical victimology* (ss. 297-313). Bristol: Policy Press.
- Gray, E. vd. (2011). Feelings and functions in the fear of crime: Applying a new approach to victimisation insecurity. *British Journal of Criminology*, 51, 75-94.
- Green, D. L. ve Roberts, A. R. (2008). *Helping victims of violent crime: Assessment, treatment, and evidence-based practice*. New York: Springer Publishing Company.
- Gün, E. (2022). Yaşlılık ve suç ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi*, 44, 275-291.

- Güven, O. Ö. (2018). Suçun sosyolojisi ve haber söyleminde temsili. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(1), 176-195.
- Hagan, F. E. ve Daigle, L. E. (2019). *Introduction to criminology: Theories, methods, and criminal behaviour*. California: SAGE Publications.
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of literature. *International Review of Victimology*, 4 (2), 79-150.
- Hall, M. (2017). *Victims of crime: Construction, governance and policy*. Londra: Palgrave Macmillian.
- Hanslmaier, M. vd. (2016). Victimization, fear of crime and life satisfaction. D. Baier ve C. Pfeiffer (Ed.), *Representative Studies on Victimization: Research Findings from Germany* (253-284). Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Hanson, R. F. (2010). The impact of crime victimization on quality of life. *Journal of Traumatic Stress*, 23(2), 189-197.
- Henry, S. (2001). Crime. E. McLaughlin ve J. Muncie (Ed.), *The SAGE dictionary of criminology* (ss. 59-61). Londra: SAGE Publications.
- Herbig, F. J. W. ve Hasselink, A. E. (2009). The role and function of criminologists within the criminal justice and private sector. *Journal of Psychology in Africa*, 19(3), 441-448.
- Hope, T. (2001). Crime victimisation and inequality in risk society. R. Matthews ve J. Pitts (Ed.), *Crime, disorder and community safety*. Londra: Routledge.
- Hughes, G. (2001). Crime prevention. E. McLaughlin ve J. Muncie (Ed.), *The SAGE dictionary of criminology* (ss. 63-64). Londra: SAGE Publications.
- İşseveneler, O. V. (2012). Suç kavram ve teorisine dair bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 70(2), 51-58.
- Jackson, J. (2004). Experience and expression: Social and cultural significance in the fear of crime. *British Journal of Criminology*, 44, 946-966.
- Jackson, J. (2009). A psychological perspective on vulnerability in the fear of crime. *Psychology, Crime and Law*, 15(4), 365-390.
- Jackson, J. ve Gouseti, I. (2016). Threatened by violence: Affective and cognitive reactions to violent victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(18), 2987-3016.
- Jensen, G. (2006). The sociology of deviance. C. D. Brayt ve D. L. Peck (Ed.), *21st century sociology: A reference handbook* (ss. 370-379). Londra: SAGE Publications.
- Jerin, R. A. ve Moriarty, L. J. (2009). *Victims of crime*. New Jearsy: Pearson Prentice Hall.

Jewkes, Y. (2004). *Media and crime*. Londra: SAGE Publications.

Kafes, V. (2011). Ceza hukukunda mağdurun zararlarının giderilmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (1), 83-156.

Kaniasty, K. ve Norris, F. N. (1992). Social support and victims of crime: Matching event, support, and outcome. *American Journal of Community Psychology*, 20(2), 211-241.

Karjane, H. M. (2010). Revictimization. B. Fisher ve S. Lab (Ed.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (ss. 785-788). California: SAGE Publications.

Karmen, A. (2009). *Crime victims: An introduction to victimology* (7. Baskı). Belmont: Wadsworth Cengage Learning.

Katoğlu, T. (2012). Ceza hukukunda suçun mağduru kavramının sınırları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 657-693.

Kaukinen, C. E. (2009). Victim services. J. M. Miller (Ed.), *21st century criminology: A reference handbook* (ss. 780-788). California: SAGE Publications.

Kawachi vd. (1999). Crime: Social disorganization and relative deprivation. *Social Science&Medicine*, 48, 719-731.

Kennedy, D. M. (2008). *Deterrence and crime prevention: Reconsidering the prospect of sanction*. Londra: Routledge.

Kızmaz, Z. (2019). Suç nasıl önlenabilir? Bütüncül bir yaklaşım. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 46, 285-307.

Kızmaz, Z. (2021). Gelişmiş Batı ülkelerinde suç oranının düşmesinde etkili olan faktörler: 1990-2008. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 9(2), 433-478.

Killias, M. ve Celerici, (2000). Different measures of vulnerability in their relations to different dimensions of fear of crime. *British Journal of Criminology*, 40, 437-450.

Kilpatrick, D. G. ve Acierno, R. (2003). Mental health needs of crime victims: Epidemiology and outcomes. *Journal of Traumatic Stress*, 16(2), 119-132.

Klein, L. (2010). Victim compensation. B. Fisher ve S. Lab (Ed.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (ss. 971-974). California: SAGE Publications.

Koni, B. (1956), Kriminoloji. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 11(2), 76-90.

Korkmaz, A. ve Kocadaş, B. (2015). *Toplumsal sapma*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Kuroki, M. (2013). Crime victimization and subjective well-being: Evidence from happiness data. *Journal of Happiness Studies*, 14, 783-794.

- Küçükay, A. (2019), Suç önleme stratejileri ve güvenlik politikalarına psikolojik bir bakış. *TAAD*, 11(38), 343-392.
- Lambrosso, C. (2006). *Criminal man* (2.Baskı) (Çev. M. Gibson ve N. H. Rafter). Durham: Duke University Press.
- Lauritsen, J. L. ve Quinet, K. F. D. (1995). Repeat victimization among adolescents and young adults. *Journal of Quantitative Criminology*, 11(2), 143-166.
- Ljungwald, C. ve Svensson, K. (2007). Crime victims and the social services: Social workers' viewpoint. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8, 138-156.
- Lonsway, K. ve Archambault, S. J. (2020). Part 1: Protecting crime victims' rights. End Violence Against Women International, *Crime victims' rights*.
- Lowenstein, L. F. (2000). Victims of violent crime leading to post-traumatic stress disorders. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*, 73(3), 256-262.
- Luckenbill, D. F. ve Miller, K. (2006). Criminology. C. D. Brayt ve D. L. Peck (Ed.), *21st century sociology: A reference handbook* (ss. 390-398). California: SAGE Publications.
- Maguire, M. (1980). The impact of burglary upon victims. *British Journal of Criminology*, 20, 261-275.
- Maguire, M. ve Pointing, J. (Ed.). (1988). *Victims of crime: A new deal*. Milton Keynes: Open University Press.
- Marciniak, L. M. ve Guzy, N. (2010). Future of victimology. B. Fisher ve S. Lab (Ed.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (ss. 416-421). California: SAGE Publications.
- Martin, G. (2019). *Crime, media and culture*. Londra: Routledge.
- Mawby, R. I. ve Walklate, S. (1994). *Critical victimology: International perspectives*. Londra: SAGE Publishing.
- Maxfield, M. G. (1987). Lifestyle and routine activity theories of crime: Empirical studies of victimization, delinquency, and offender decision-making. *Journal of Quantitative Criminology*, 3(4), 275-282.
- McGrath, M. (2008). Psychosocial aspects of victimology. B. E. Turvey ve W. A. Petherick (Ed.), *Forensic victimology: Examining violent crime, victims in investigative and legal contexts* (ss. 229-264). San Diego: Academic Press.
- Meier, R. F. ve Miethe, T. D. (1993). Understanding theories of criminal victimization. *Crime and Justice*, 17, 459-499.
- Mendelshon, B. (1976). Victimology and contemporary society's trends. *Victimology*, 1(1), 8-28.

- Michalos, A. C. ve Zumbo, B. D. (2000). Criminal victimization and the quality of life. *Social Indicator Research*, 50(3), 245-295.
- Miller, J. M. (2009). Criminology as a social science: Paradigmatic resiliency and shift in the 21st century. J. M. Miller (Ed.), *21st century criminology: A reference handbook* (ss. 2-9). California: SAGE Publications.
- Moe, A. M. (2007). Silenced voices and structured survival: Battered women's help seeking. *Violence Against Women*, 13(7), 676-699.
- Newburn, T. ve Stanko, E. (1994). When men are victims. T. Newburn ve E. Stanko (Ed.), *Just boys doing business? (ss. 153-165)*. Londra: Routledge.
- Nichols, A. J. (2011). Gendered organizations: Challenges for domestic violence victim advocates and feminist advocacy. *Feminist Criminology*, 6(2), 111-131.
- Nichols, A. J. (2013). Meaning-making and domestic violence victim advocacy: An examination of feminist identities, ideologies, and practices. *Feminist Criminology*, 8(3), 177-201.
- O'Brien, M. ve Yar, M. (2008). *Criminology: The key concepts*. Londra: Routledge.
- Orth, U. (2002). Secondary victimization of crime victims by criminal proceeding. *Social Justice Research*, 15(4), 313-325.
- Outlaw, M. vd. (2002). Repeat and multiple victimization: The role of individual and contextual factors. *Violence and Victims*, 17(2), 187-204.
- Öztürk, M. (2015). Medya ve suç korkusu arasındaki ilişki. *The Journal of Social Science Studies*, 36, 251-263.
- Öztürk, M. vd. (2010). Suç korkusu ve risk algısının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1488-1502.
- Pantazis, C. (2000). 'Fear of crime', vulnerability and poverty: Evidence from the British crime survey. *The British Journal of Criminology*, 40(3), 414-436.
- Patternoster, R. (2010). How much we really know about criminal deterrence. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 100(3), 765-824.
- Petherick, W. ve Sinnamon, G. (2014). Motivations: Offender and victim perspective. W. Petherick (Ed.), *Serial crime and profiling: Theoretical and practical perspectives*. Waltham: Anderson.
- Pimlott-Kubiak, S. ve Cortina, L. M. (2003). Gender, victimization, and outcomes: Reconceptualizing risk. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(3), 528-539.
- Pratt, T. C. ve Turanovic, J. J. (2015). Lifestyle and routine activity theories revisited: The importance of "risk" to the study of victimization. *Victims & Offenders*, 1-20.

- Rock, P. (2002). On becoming a victim. C. Hoyle ve R. Young (Ed.), *New visions of crime victims*. Oxford: Hart Publishing.
- Ross, C. E. (1993). Fear of victimization and health. *Journal of Quantitative Criminology*, 9(2), 159-175.
- Rubin, M. vd. (2016). Fear, trauma, and posttraumatic stress order: Clinical, neurobiological, and cultural perspectives. Y. Ataria vd. (Ed.). *Interdisciplinary handbook of trauma and culture* (ss. 303-313). Springer.
- Schafer, S. (1968). *The victim and his criminal: A study in functional responsibility*. New York: Random House.
- Seçkin, M. B. (2020). Ceza muhakemesinde mağdur ve şikâyetçi hakları. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8(15), 621-664.
- Shapland, J. (1985). The criminal justice system and the victim. *Victimology*, 10(1-4), 585-599.
- Shapland, J. ve Hall, M. (2007). What do we know about the effects of crime on victims? *International Review of Victimology*, 14, 175-217.
- Siegel, L. J. (2017). *Criminology: Theories, patterns, and typologies* (13. Baskı). Boston: Cengage Learning.
- Sokullu-Akıncı, F. (2016). *Kriminoloji* (12. Baskı). İstanbul: BETA.
- Sokullu-Akıncı, F. ve Dursun, S. (2016). *Viktimoloji*. İstanbul, BETA.
- Spalek, B. (2006). *Crime victims: Theory, policy and practice*. New York: Palgrave Mcmillian.
- Spalek, B. (2008). *Communities, identity and crime*. Bristol: The Policy Press.
- Sparks, R. F. (1981). Multiple victimization: Evidence, theory, and future researchs. *The Journal of Criminal Law&Criminology*, 72(2), 762-778.
- Stafford, M. vd. (2007). Association between fear of crime and mental health and physical functioning. *American Journal of Public Health*, 97, 2076-2081.
- Stenson, K. (2001). The new politics of crime control. K. Stenson ve R. R. Sullivan (Ed.), *Crime, risk and justice: The politics of crime control in liberal democracies* (ss. 15-28). Cullompton: Willian Publishing.
- Stringer, R. (2014). *Knowing victims: Feminism, agency and victim politics in neoliberal times*. Londra: Routledge.
- Sutherland, E. H. ve Cressey, D. R. (1978). *Criminology* (10. Baskı). Philadelphia: J.B. Lippincott Company.

- Şenol, D. ve Gülver, Ö. (2020). Suçun sosyal psikolojik maliyeti: Suç korkusu ve suç korkusuna neden olan faktörler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 25- 41.
- Tapley, J. (2020). Crime, victimization and criminology. P. Davies ve M. Rowe (Ed.), *An introduction to criminology*. Londra: SAGE Publications.
- Tekin Babuç, Z. (2020). Ceza adalet sistemi içerisinde mağdur çocukların ikincil mağduriyeti. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 321-356.
- Topçuoğlu, T. (2013). Risk odaklı suç önleme: Alternatif bir yaklaşım. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 1165-1176.
- Tseloni, A. (2005). Population inequality: The case of repeat crime victimization. *International Review of Victimology*, 12, 75-90.
- Tseloni, A. ve Pease, K. (2015). Area and individual differences in personal crime victimization incidence: The role of individual, lifestyle/routine activities and contextual predictors. *International Review of Victimology*, 2(1), 3-29.
- Turvey, B. E. (2008). Constructing a victim profile. B. E. Turvey ve W. A. Petherick (Ed.), *Forensic victimology: Examining violent crime, victims in investigative and legal contexts* (ss. 72-95). San Diago: Academic Press.
- Tyler, T. R. ve Smith, H. J. (1998). Social justice and social movements. D. T. Gilbert, S. T. Fiske ve G. Lindzey (Ed.), *The handbook of social psychology* (ss. 595-629). New York: McGraw-Hill.
- Ünal Reşitoğlu, H. (2017). Diğerleri için duyulan suç korkusu. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 145-160.
- von Hentig, H. (1948). *The criminal and his victim: Studies in sociobiology of crime*. New Heaven: Yale University Press.
- Walklate, S. (1999). Can there be a meaningful victimology? *CJM*, 35, 5-6.
- Walklate, S. (2001). Victimology. E. McLaughlin ve J. Muncie (Ed.), *The SAGE dictionary of criminology* (ss. 314-315). Londra: SAGE Publications.
- Walklate, S. (2002). Perspectives in criminological theory. Y. Jewkes ve G. Letherby (Ed.), *Criminology: A reader* (ss. 19-25), Londra: SAGE Publications.
- Walklate, S. (2005). *Criminology: The basics*. Londra: Routledge.
- Wallace, H. ve Roberson, C. (2018). *Victimology: Legal, psychological, and social perspectives* (5.Baskı). New York: Pearson.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2020). *Çağdaş sosyoloji kuramları: Klasik geleneğin geliştirilmesi* (Çev. L. Elburuz ve M. Y. Aras). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Warr, M. (1984). Fear of victimization: Why are women and the elderly more afraid? *Social Science Quarterly*, 65, 681-702.
- Wellford, C. H. (2009). History and evolution of criminology. J. M. Miller (Ed.), *21st century criminology: A reference handbook* (ss. 10-18). California: SAGE Publications.
- Wemmers, J. (2012). Victim rights are human rights: The importance of recognizing victims as persons. *TEMIDA*, 71-84.
- White, R. vd. (2017). *Crime and criminology: An introduction to theory*. Oxford University Press.
- Widom, vd. (2008). Childhood victimization and lifetime revictimization. *Child Abuse&Neglect*, 32, 785-796.
- Wilcox, P. (2010). Victimization, theoris of. B. Fisher ve S. Lab (Ed.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (ss. 977-985). California: SAGE Publications.
- Wilson, J. K. (2009). *The Prager handbook of victimology*. California: Prager.
- Winkel, F. W. (1998). Fear of crime and criminal victimisation: Testing a theory of psychological incapacitation of the "stressor" based on downward comparasion process. *British Journal of Criminology*, 38, 473-484.
- Wiper, C. ve Lewis, R. (2020). Violence against women and girls: Feminist activism and resistance. J. Tapley ve P. Davies (Ed.), *Victimology: Research, policy and activism* (ss. 17-44). Londra: Palgrave Macmillian.
- Wittebrood, K. ve Nieuwbeerta, P. (2000). Criminal victimization during one's life course: The effects of previous victimization and patterns of routine activities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37(1), 91-122.
- Wolfgang, M. E. (1963). Criminology and the criminologist. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 54(2), 155-162.
- Wright, E. M. ve Vicneire, M. J. (2010). Economic cost of victimization. B. Fisher ve S. Lab (Ed.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (ss. 343-346). California: SAGE Publications.
- Yap, M. B. H. ve Devilly, G. J. (2004). The role of perceived social support in crime victimization. *Clinical Psychology Review*, 24, 1-14.
- Yavuz, Y. (2019). Suç mağduru olma korkusuna sosyolojik bir bakış. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4, 28-52.
- Yıldız, R. vd. (2010). Suçun sosyoekonomik belirleyicileri: Kayseri üzerine bir değerlendirme, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, 15-31.
- Young, A. (2005). Crime victims and constitutional rights. *Criminal Rights Quarterly*, 49(1), 432-471.

Yurtsal, E. S. (2016). Fear of crime in social networks: Facebook example. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2), 93-112.

Zembroski, D. (2011). Sociological theories of crime and delinquency. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(3), 240-254.

Zencirkıran, M. (2021). *Sosyoloji*. İstanbul: Dora Yayınları.

